

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Periodický tisk na Pardubicku v období
Protektorátu Čechy a Morava**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Karolína Frýdová

Studijní program: Mediální a komunikační studia

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Skalecká

Rok obhajoby: 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Pardubicích dne 27. července 2018

Bc. Karolína Frýdová

Bibliografický záznam

FRÝDOVÁ, Karolína. *Periodický tisk na Pardubicku v období Protektorátu Čechy a Morava*. Praha, 2018. 111 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Veronika Skalecká.

Rozsah práce: 230 639 znaků

Anotace

Diplomová práce se zabývá periodickým tiskem na Pardubicku v období Protektorátu Čechy a Morava. V první kapitole je popsán historický kontext doby, tedy vznik Protektorátu a další události spojené s okupací českých zemí nacistickým Německem. Další kapitola se zaměřuje na systém řízení tisku v tomto období a zmiňuje existenci legálních a ilegálních periodik. Třetí část práce se věnuje městu Pardubice a jeho okolí, respektive průběhu nacistické okupace v tomto místě, větší pozornost je zaměřena na období heydrichiády a působení odbojové skupiny Silver A. Čtvrtá kapitola podává ucelený souhrn periodik vycházejících ve vymezeném období na Pardubicku, charakterizuje je a představuje jejich historii. Poslední kapitola přináší podrobnější vhled do obsahů regionálních tiskovin. Ve dvou regionálních tiskovinách, *Východočeském kraji* a regionální straně *Večerního Českého slova*, je zkoumán odraz šesti významných událostí. Těmi jsou zřízení Protektorátu Čechy a Morava, oslavy 600. výročí povýšení Pardubic na město, kampaň „V“, heydrichiáda, spojenecké nálety na Pardubice a konec války.

Annotation

This thesis deals with the topic of periodical press in the region of Pardubice during the Protectorate of Bohemia and Moravia. First of all, the thesis introduces the historical context, such as the formation of the Protectorate and other affairs connected with the occupation of the Czech lands by the Nazi Germany. The next part focuses on the system of press control in this era, shedding light on the existence of the legal and illegal press as well. The third part of the thesis is dedicated to the city of Pardubice, particularly to the occupation in this area, the Heydrich Terror and the Silver A resistance activities. The fourth part offers an overview of the newspapers which were published in the region during the occupation, characterizing them and outlining their history. The last chapter provides an insight into the content of the regional press, exploring its subordination to the regime. It analyzes the portrayal of six notable events in two regional newspapers, *Východočeský kraj* and regional page of *Večerní České slovo*. These events are the establishment of the Protectorate of Bohemia and Moravia, the celebration of 600th anniversary of Pardubice, the campaign Victoria, the Heydrich Terror, the air strikes on Pardubice by the Allies, and the end of the war.

Klíčová slova

regionální tisk, Pardubice, Protektorát Čechy a Morava, tisk, *Východočeský kraj*, *Večerní České slovo*, okupace, druhá světová válka, heydrichiáda

Keywords

regional press, Pardubice, Protectorate of Bohemia and Moravia, press, *Východočeský kraj*, *Večerní České slovo*, occupation, Second World War, Heydrich Terror

Title/název práce

Periodický tisk na Pardubicku v období Protektorátu Čechy a Morava

Periodical press in the Region of Pardubice during the Protectorate of Bohemia and Moravia

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Veronice Skalecké za rady a připomínky při tvorbě této diplomové práce a její vstřícný přístup. Poděkování patří také mým rodičům a příteli za jejich podporu a pomoc.

Obsah

Úvod	3
1. Protektorát Čechy a Morava.....	7
1.1. Cesta k Protektorátu – Mnichovská konference	7
1.2. Vznik Protektorátu Čechy a Morava.....	8
1.3. Národní souručenství	9
1.4. Protektorát Čechy a Morava v letech 1939–1941	10
1.5. Příchod Reinharda Heydricha	12
1.6. Atentát na zastupujícího říšského protektora.....	13
1.7. Protektorát od roku 1942 do konce války	14
2. Tisk v období Protektorátu Čechy a Morava	16
2.1. Řízení tisku po Mnichovské konferenci	16
2.2. Tištěná média po vyhlášení Protektorátu.....	17
2.2.1. Ilegální média	19
2.2.2. Legální média	20
3. Město Pardubice v historickém kontextu.....	22
3.1. Pardubice do konce 19. století	22
3.2. Pardubice ve 20. století – do 2. světové války.....	22
3.3. Pardubice za nacistické okupace.....	23
3.3.1. První dny pod „ochranou“ Říše.....	23
3.3.2. Odbojová hnutí	26
3.3.3. Čeští fašisté.....	28
3.3.4. Život v Pardubicích za Protektorátu	29
3.3.5. Heydrichiáda a Silver A	32
3.3.6. Pardubický „Zámeček“	35
3.3.7. Ležáky	36
3.3.8. Konec války.....	36
4. Média na Pardubicku v období Protektorátu.....	38
4.1. Periodika vycházející na Pardubicku v období Protektorátu	40
4.1.1. <i>Východočeský obzor</i>	40
4.1.2. <i>Východočeská práce</i>	41
4.1.3. <i>Východočeský rozhled</i>	42
4.1.4. <i>Východočeský republikán</i>	45
4.1.5. <i>Východočeský kraj</i>	46

4.1.6.	<i>Večerní České slovo</i>	47
4.1.7.	<i>Bohdaneč. Lázeňský zpravodaj</i>	47
4.1.8.	<i>Pardubický Sokol</i>	48
4.1.9.	<i>Stráž bezpečnosti</i>	49
4.1.10.	<i>Bratrství</i>	49
4.1.11.	<i>První česká zahradnická bursa</i>	50
4.1.12.	<i>Východočeská kynologie</i>	50
4.1.13.	Další periodika.....	51
4.2.	Tisk na Pardubicku po válce.....	52
5.	Vybrané události z období Protektorátu na stránkách regionálního tisku vycházejícího na Pardubicku.....	53
5.1.	Zřízení Protektorátu Čechy a Morava.....	53
5.1.1.	<i>Východočeský republikán</i> a zřízení Protektorátu.....	53
5.1.2.	<i>Večerní České slovo</i> a zřízení Protektorátu.....	61
5.2.	Oslavy 600. výročí města v regionálním tisku.....	63
5.2.1.	<i>Východočeský kraj</i> a oslavy města.....	63
5.2.2.	<i>Večerní České slovo</i> a oslavy města.....	68
5.3.	Odraz kampaně „V“ v pardubickém tisku.....	71
5.3.1.	<i>Východočeský kraj</i> a kampaň „V“.....	72
5.3.2.	<i>Večerní České slovo</i> a kampaň „V“.....	74
5.4.	Heydrichiáda a pardubický tisk.....	74
5.4.1.	<i>Východočeský kraj</i> a heydrichiáda.....	75
5.4.2.	<i>Večerní České slovo</i> a heydrichiáda.....	77
5.5.	Nálety na Pardubice v regionálním tisku.....	78
5.5.1.	<i>Východočeský kraj</i> a nálety na Pardubice.....	78
5.5.2.	<i>Večerní České slovo</i> a nálety na Pardubice.....	80
5.6.	Konec války v pardubickém tisku.....	83
5.6.1.	<i>Východočeský kraj</i> a konec války.....	83
5.6.2.	<i>Večerní České slovo</i> a konec války.....	87
	Závěr.....	88
	Summary.....	93
	Použitá literatura.....	95
	Seznam příloh.....	104

Úvod

Pro diplomovou práci na téma protektorátního tisku na Pardubicku jsem se rozhodla z několika důvodů. Prvním z nich je fakt, že v Pardubicích žiji celý život a k městu i jeho okolí mám vřelý vztah. Vztah mám rovněž k regionálnímu tisku, protože jsem pracovala pro několik pardubických periodik, a i v současné době jsem stále alespoň jejich čtenářem. Dalším důvodem je, že období druhé světové války v pardubickém regionu je významné tím, že zde působila odbojová skupina Silver A. Navíc se jedná o období českých dějin, na které by nemělo být zapomenuto a mělo by být stále připomínáno. Právě periodický tisk je jednou z možností, jak i dnes do této doby nahlédnout.

Vzhledem k tomu, že pardubickému tisku v období Protektorátu prozatím ještě nikdo samostatnou práci nevěnoval, je prvním cílem této práce podat komplexní přehled a charakteristiku tiskovin a postihnout případné změny ve fungování regionálního tisku ve zkoumaném období, jež by mohly být způsobeny nově nastoleným režimem. Druhým cílem je na příkladu dvou konkrétních periodik, jejichž výběr je specifikován níže, podat obraz vybraných událostí daného období.

Práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol. První z nich naznačuje historický kontext doby a představuje tak období Protektorátu obecně, tedy stručně popisuje podepsání Mnichovské dohody, vznik Protektorátu, politickou situaci i další vývoj událostí, samostatné kapitoly se věnují příchodu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha a atentátu na něj. Druhá kapitola se zaměřuje na řízení a fungování tisku během druhé světové války na území Protektorátu. Přibližuje čtenáři tehdejší fungování mediálního světa, který v rámci své organizace musel reflektovat požadavky nacistické ideologie a její propagandistické cíle. Zmíněna je existence legálního, ilegálního a zahraničního tisku, přiblíženo je i působení tzv. aktivistických novinářů. Třetí část práce se věnuje městu Pardubice. To je zasazeno do historického kontextu od první zmínky do doby před druhou světovou válkou. Období druhé světové války je pak věnována samostatná, rozsáhlejší kapitola. Ta popisuje první chvíle okupace v Pardubicích a přibližuje každodenní život v období Protektorátu. Dále nastiňuje odbojová hnutí, ale i české fašistické strany působící v pardubickém regionu. Ve třetí kapitole se také zaměřuji na činnost odbojové skupiny Silver A, heydrichiádu a s ní spojené události, které se odehrály v pardubické Larischově vile a obci Ležáky. Krátce je ve třetí kapitole nastíněn také průběh konce války v tomto regionu. Další, tedy čtvrtá kapitola je spojena

s prvním cílem práce, kterým je podání uceleného přehledu periodických tiskovin vycházejících na Pardubicku ve zkoumaném období a jejich charakteristika. V rámci této kapitoly je představena jejich stručná historie, tedy vznik a zánik, v případech, kde to bylo možné, práce popisuje i proměny v redakcích, fungování listů, případně další zajímavosti doprovázející jejich existenci, nastíněna je i jejich obsahová charakteristika a zaměření listu. V páté kapitole je analyzováno šest významných událostí, respektive jejich odraz v regionálním tisku. Události jsou vybrány s ohledem na jejich význam. Některé vybrané události se dotýkaly celé republiky, a tedy i Pardubice jimi byly zasaženy (počátek okupace, kampaň „V“, konec války, heydrichiáda), některé z nich byly spojeny pouze s městem jako takovým (nálety na město, 600. výročí města). Cílem je ukázat, že regionální média refletovala nejen místní, ale logicky i celorepubliková témata. Dalším klíčem pro výběr byla snaha maximálně pokrýt období druhé světové války, aniž by došlo ke koncentraci vybraných událostí v té či oné fázi války. První z vybraných událostí je zřízení Protektorátu, které zcela změnilo fungování politického, kulturního, společenského, ale i mediálního života. Ten byl zasažen řadou restrikcí ze strany nacistického režimu. Další téma se týká oslav 600. výročí založení města Pardubic, které se v roce 1940 staly velkolepou událostí. Ačkoli se nejedná o událost přímo spojenou s druhou světovou válkou, její průběh byl válečnou atmosférou ovlivněn. Do analýzy je zařazena také kampaň „V“, kterou nacisté přebrali v roce 1941 od nepřátel a která na několik týdnů ovládla protektorátní tisk, tedy i ten regionální. Tato kampaň je jasným příkladem toho, jak média musela sloužit nacistické ideologii. Jak již bylo zmíněno, Pardubice byly spojeny s působením skupiny Silver A, jejíž člen Josef Valčík byl přímým účastníkem atentátu na zastupujícího říšského protektora, proto byl do páté kapitoly zahrnut i odraz heydrichiády v pardubickém tisku. Dále se v této kapitole zabývám leteckými útoky na Pardubice, které město ochromily v létě roku 1944. Jedná se o událost, kdy se město octlo přímo ve středu válečné vřavy. Posledním tématem je konec války, který se v tisku taktéž velmi výrazně promítl. Právě poslední kapitola, analyzující vybrané události, je zařazena oproti původním tezím dodatečně po konzultaci s vedoucí práce. Cílem této kapitoly je více se zaměřit na mediální obsahy a poskytnout jakýsi drobnohled na konkrétní fungování regionálního tisku v tomto období.

Analyzovanými periodiky byl *Východočeský kraj* a *Večerní České slovo*, potažmo jeho regionální strana *Východočeské Večerní slovo*. Důvodem výběru je fakt, že se

jednalo o jediná regionální periodika, která vycházela souvisle po celé období Protektorátu a jejich ročníky byly dostupné, ačkoli některé z nich nebyly kompletní.

V prvních třech kapitolách práce mi byla oporou odborná literatura. Byly to především publikace Pavla Maršálka *Protektorát Čechy a Morava: Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*¹, Detlefa Brandese *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*² či Tomáše Pasáka *Pod ochranou říše*³. V kapitole týkající se fungování médií jsem využila *Dějiny českých médií 20. století*⁴ od Jakuba Končelíka, Petra Orsága a Pavla Večeři, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*⁵ od Petra Bednaříka, Jana Jiráka a Barbary Köpplové nebo článek Jakuba Končelíka *Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*⁶. V části práce zaměřující se na historii Pardubic jsem vycházela především ze Zpráv Klubu přátel Pardubicka vydávaných dlouhá léta historiky, pardubickými rodáky a místními patrioty. Vedle toho jsem čerpala také z knihy Karly Jaré *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války*⁷. V práci je využito také knižně zachycených vzpomínek pardubického pamětníka Aloise Jaroslava Kubeše.

V části zabývající se přehledem tisku na Pardubicku jsem využívala archivní materiály z období Protektorátu ze Státního okresního archivu v Pardubicích, dobový tisk uložený taktéž buď v okresním archivu, nebo v regionálním oddělení Krajské knihovny v Pardubicích či v Knihovně Východočeského muzea a také publikace Tomáše Pasáka *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*⁸ a Jaromíra Kubíčka *Noviny České republiky 1919-1945*⁹. V této části práce byla využita

¹ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002. 347 s. ISBN 80-246-0302-0.

² BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 1999. 657 s. ISBN 80-7260-017-6.

³ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998. 429 s. ISBN 80-85809-88-5.

⁴ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁵ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. 439 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁶ KONČELÍK, Jakub. *Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava* [online]. In: Foret, M. – Lapčík, M. – Orság, P. (ed.). *Média dnes: reflexe mediality, médií mediálních obsahů*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, str. 296–298. Dostupné z:

http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/292_koncelik_UP_sbornik_media_protektorat.pdf

⁷ JARÁ, Karla. *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939 - květen 1945)*. V Pardubicích: Krajská knihovna, 2012. 199 s. ISBN 978-80-86934-15-0.

⁸ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, 441 s. CCNB cnb000310951.

⁹ KUBÍČEK, Jaromír. *Noviny České republiky 1919-1945*. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2004. 446 s. ISBN 80-239-1912-1.

kvalitativní historicko-srovnávací metoda, pro níž jsou klíčovým zdrojem údajů historické prameny, mezi něž patří i mnou využívané úřední dokumenty či dobové noviny, ale také další, již publikované poznatky. „Tento přístup předpokládá, že dané prameny jako přímí svědci či aktéři popisované minulosti o ní bezprostředně vypovídají a ona je skrze ně rekonstruovatelná.“¹⁰ Tyto pramenné materiály jsou doplňovány analýzou sekundárních zdrojů. Cílem metody je syntéza všech zjištění.¹¹ V poslední části diplomové práce je zkoumán obsah vybraných tiskovin kvalitativní metodou. Jak píše Trampota a Vojtěchovská: „Charakteristickým prvkem těchto metod je, že nejsou standardizované, jako je tomu u kvantitativních metod. [...] Součástí kvalitativních metod je přiznaná subjektivita, výzkumník je neoddělitelnou součástí sběru dat. [...] O kvalitativních metodách v zásadě platí, že vycházejí z představy, že poznání se děje na základě interpretace a je vždy subjektivní povahy.“¹² Pro vykreslení toho, jak tiskoviny na dané události reagovaly a jak je zobrazovaly, je poslední kapitola proložena řadou citací, které jsou zanechány v původní podobě. Obsah zkoumaných periodik, tedy *Východočeského kraje* a regionální strany *Večerního Českého slova* není vzájemně komparován z důvodu jejich rozdílného charakteru.

¹⁰ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. *Žurnalistika a komunikace*, str. 387.

¹¹ Tamtéž, str. 386–388.

¹² TRAMPOTA, Tomáš a VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010, str. 18–19.

1. Protektorát Čechy a Morava

1.1. Cesta k Protektorátu – Mnichovská konference

Bezmála dvacet let trvající období první republiky ukončil podpis Mnichovské dohody 30. září 1938. Dokumentem podepsaným vůdcem nacistického Německa Adolfem Hitlerem, premiérem Velké Británie Nevillem Chamberlainem, předsedou francouzské vlády Édouardem Daladierem a italským diktátorem Benitem Mussolinim odevzdali představitelé těchto zemí do rukou nacistického Německa československé příhraniční oblasti z větší části osídlené obyvatelstvem německého původu.

K Mnichovské konferenci, která byla zahájena 29. září ve 12:45 hodin, nebyli českoslovenští zástupci, vyslanec Vojtěch Mastný a referent ministerstva zahraničí Hubert Masařík, připuštění ani jako pozorovatelé a výsledek jednání se dozvěděli 30. září o půl druhé ráno. Téhož dne brzy k ránu se dostal text dohody do rukou československé vlády a prezidentu Edvardu Benešovi. Ten před polednem zahájil poradu vlády, kde navrhl mnichovský diktát přijmout z obavy o ztrátu samostatnosti a vraždění českého národa. Přesně den po zahájení konference v Mnichově tak ministr zahraničí Kamil Krofta ohlásil kapitulaci českých zemí se slovy: „Je to katastrofa, již jsme si nezasloužili.“¹³

Záhy po přijetí Mnichovské dohody, 30. září 1938, navrhl prezident Edvard Beneš svou abdikaci, oficiálně pak byla ohlášena 5. října 1938. Novým prezidentem Československé republiky¹⁴ (tzv. druhé republiky) byl 30. listopadu 1938 zvolen právník Emil Hácha, dosavadní prezident Nejvyššího správního soudu.¹⁵

Ačkoli mnichovská dohoda nebyla podle právních norem platným aktem, musela Československá republika mezi 1. a 10. říjnem 1938 vyklidit sudetoněmecká území, propustit ze svých vojenských i policejních jednotek sudetské Němce nebo propustit sudetské Němce vězněné za politické delikty.¹⁶ Fakticky to znamenalo ztrátu území

¹³ KLIMEK, Antonín, HOFMAN, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV., 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002, str. 664–670.

¹⁴ Od 6. října 1938 se začal používat název se spojovníkem Česko-Slovenská republika z důvodu vyhlášení slovenské autonomie.

¹⁵ Blíže k osobnosti Emila Háchy viz PASÁK, Tomáš. *JUDr. Emil Hácha 1938-1945*. Praha: Horizont, 1997. ISBN 80-7012-088-6.

¹⁶ SCHELLE, Karel. *Protektorát Čechy a Morava – jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin: (vybrané problémy)*. Ostrava: Key Publishing, 2010, str. 28.

o rozloze asi 28 tisíc km² s 600–700 tisíci Čechy, ztrátu obranných opevnění, přerušení železnic a silnic na Slovensko i z Čech na Moravu a útěk nebo vyhnání 160–170 tisíc obyvatel do vnitrozemí.¹⁷ Pod německým nátlakem přišel československý stát po Mnichovské konferenci, vyhlášením ústavních zákonů o autonomii 22. listopadu 1938, také o Podkarpatskou Rus a Slovensko.¹⁸ Nacistickému Německu se tak podařilo rozvrátit československý stát a zapříčinit jeho zánik na jaře roku 1939.

1.2. Vznik Protektorátu Čechy a Morava

Zabrání příhraničních oblastí nebylo pro Německo dostatečné, Hitler měl zájem na hospodářském vytěžení neobsazeného zbytku Československa, které pro něj zároveň představovalo vojenskou hrozbu. Nacisté proto plánovali obsadit celé území Československa, a to již před Mnichovskou konferencí, o čemž svědčí Hitlerova směrnice *Erledigung Rest-Tschechei* z 21. října 1938. Vojenské přípravy Německa pak začaly v lednu 1939 a vyvrcholily téhož roku v březnu.¹⁹

Dne 14. března 1939 zorganizoval ministr zahraničních věcí František Chvalkovský setkání prezidenta Hácha s Adolfem Hitlerem v Berlíně. Podle Pavla Maršálka není jednoznačné, s jakým plánem Emil Hácha do Berlína odjížděl.²⁰ Nejpravděpodobněji chtěl ale jednat o slovenské a případně i české samostatnosti. Ve chvíli, kdy 14. března ve večerních hodinách Hácha společně s Chvalkovským přijeli do Berlína, už však byla německou armádou obsazena Moravská Ostrava, což se také bezprostředně po příjezdu českoslovenští zástupci dozvěděli.²¹ K samotnému jednání pak došlo v noci na 15. března 1939 mezi jednou a druhou hodinou po půlnoci. Pod nátlakem i výhrůzkami o bombardování Prahy Emil Hácha z říšské kanceláře zavolal do Prahy a nařídil, aby německým jednotkám nebyl kladen odpor, poté společně s Chvalkovským podepsali prohlášení, ve kterém odevzdal české země do rukou Říše, a také kapitulační dokument. V dopoledních hodinách se Hácha s Chvalkovským vydali zpět do Česka, kam už v šest

¹⁷ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, str. 110.

¹⁸ SCHELLE, str. 31.

¹⁹ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002, str. 13–14.

²⁰ MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha: Auditorium, 2012, str. 15.

²¹ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 1999, str. 23.

hodin ráno vpadly německé okupační jednotky. Celý českomoravský prostor byl obsazen během jednoho dne.²²

O den později byl vydán *Výnos Vůdce a říšského kancléře ze 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava*, který vypracoval Adolf Hitler s německým ministrem zahraničí Joachimem von Ribbentropem a tajemníkem říšského ministerstva vnitra Wilhelmem Stuckartem. Tímto Výnosem se čeští obyvatelé německého původu stali německými státními příslušníky, všichni ostatní příslušníky Protektorátu, zřízena byla také funkce říšského protektora. Text Výnosu, který nejprve Ribbentrop přečetl v rozhlase a následně byl také publikován v tisku, sice prohlašoval Protektorát za autonomní, svá výsostná práva měl však vykonávat v souladu se zájmy a potřebami Říše, míra autonomie tedy nebyla přesně definována.²³ Představiteli Protektorátu byla stanovena protektorátní vláda v čele s takzvaným státním prezidentem, kterým se stal Emil Hácha. Ten ještě 16. března 1939 ovlivněn předcházejícími událostmi a rozpravou s Hitlerem řekl v rozhlase národu, že „po delším rozhovoru s říšským kancléřem – po zjištění situace rozhodl jsem se prohlásiti, že odevzdávám osud českého národa a státu s plnou důvěrou do rukou vůdce německého národa“^{24, 25}.

1.3. Národní souručenství

Po vyhlášení Protektorátu procházel změnami také český politický život. Československá vláda, v čele s předsedou Rudolfem Beranem, podala 14. března demisi, Hácha ji však nepřijal, a stala se tak vládou protektorátní. Tou byla ale jen několik málo týdnů. Už 27. dubna 1939 byla jmenována nová protektorátní vláda v čele s generálem Aloisem Eliášem, který byl v původní Beranově vládě ministrem dopravy.²⁶ Do doby okupace existovaly dva rozhodující politické subjekty – vládní Strana národní jednoty a opoziční Národní strana práce. Dobu nestability, kterou vyhlášení Protektorátu přineslo, chtěly využít ve svůj prospěch české fašistické skupiny, tedy strany Národní obec fašistická, Vlajka a Akce národní obrody. Poslední dvě zmíněné vytvořily Český národní výbor, jehož ambicí bylo převzít moc. Už 17. března však vrchní velitel okupačních vojsk

²² Tamtéž, str. 25.

²³ Tamtéž, str. 26–28.

²⁴ HARTMANN, David. 16. 3. 1939: Vyhlášen Protektorát Čechy a Morava [online]. [cit. 6. 1. 2018]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/devitky/1939/_zprava/553715

²⁵ Podrobněji k březnovým událostem viz JOHN, Miloslav, KLIMENT, Charles K., NAKLÁDAL, Břetislav. *Březen 1939*. Praha: Ares, 2004. ISBN 80-86158-38-1.

²⁶ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 75–76.

v Čechách Johannes Blaskowitz uznal Beranovu vládu jako protektorátní a komunikovat s okupační správou tak měla pouze ona. Prezident Hácha, který stál v čele této vlády, rozhodl o vytvoření jednotné politické strany. Jejím cílem bylo sjednotit Čechy a zabránit proněmeckým tendencím. Dne 21. března 1939 tak Hácha jmenoval padesátičlenný výbor nově vzniklého Národního souručenství. Strana národní jednoty a Národní strana práce byly zrušeny a její členové přešli pod Národní souručenství. Ostatní dosavadní politické organizace Hácha prohlásil za ilegální.²⁷ Ve výboru Národního souručenství byli kromě členů dvou největších stran také zástupci Národní obce fašistické, Vlajky i Akce národní obrody. Nová strana se tak „postupně vyprofilovala v monopolní politickou organizaci, výlučně zmocněnou k politickému organizování obyvatelstva české národnosti“²⁸. Ve vztahu k vládě pak Národní souručenství plnilo nepřímo poradní funkci. Ačkoli, jak píše Tomáš Pasák, vystupovalo Národní souručenství navenek před nacisty jako „árijská“ organizace, jeho vnitřní politika byla jiná. Finančně podporovalo rodiny zatčených Čechů, stejně jako nacisty perzekvované Židy a komunisty. Hlavním cílem tedy bylo především sjednocení a sebeobrana národa.²⁹

1.4. Protektorát Čechy a Morava v letech 1939–1941

I přestože v prvních měsících po okupaci nebyla jasně stanovená okupační politika a hlavním cílem bylo prozatím především hospodářské vytěžení českých zemí, později se začalo ukazovat, že Protektorát pro Německo představoval pouze provizorní řešení. Celé české území se mělo stát součástí Říše a mělo dojít k postupné germanizaci prostoru i obyvatel, a to propagačním působením, zastrahováním a užitím násilí. Po vzniku Protektorátu dosadil Adolf Hitler do funkce říšského protektora Konstantina von Neuratha, bývalého ministra zahraničních věcí, jeho tajemníkem se stal člen Sudetoněmecké strany Karl Hermann Frank.³⁰ Pasák popisuje Neuratha jako velkorysejšího při prosazování německé moci nad českými zeměmi, naopak Frank se projevoval extrémisticky.³¹

²⁷ BRANDES, str. 32–36.

²⁸ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002, str. 112.

²⁹ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 59–62.

³⁰ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002, str. 28–34.

³¹ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 53.

Český národ se s okupací jen těžko smiřoval, což se projevilo už na podzim 1939, při příležitosti oslav státního svátku 28. října, demonstracemi, při kterých byl nacisty postřelen student Jan Opletal. Ten svému zranění 11. listopadu podlehl. Další protiněmecké nepokoje pak nastaly 15. listopadu, v den Opletalova pohřbu. Na tyto projevy nesouhlasu nacisté reagovali zostřením represí. Byly zavřeny české vysoké školy, stovky studentů byly zatčeny a odeslány do koncentračních táborů, jakékoli další protesty měly být radikálně potlačeny. Hitler vyhrožoval zrušením Protektorátu a zničením Prahy.³² Nacistům se postupně dařilo oslabovat protektorátní autonomii a rozbíjet odbojovou činnost. Gestapo udeřilo proti komunistickému i nekomunistickému odboji a přistoupilo k zatýkání jeho členů. Represáliím se nevyhnula ani oblast kultury. V dubnu 1941 byla zastavena například činnost Sokola nebo zrušeno divadlo D41.³³

Území Protektorátu však bylo systematicky drancováno i ekonomicky. Po německé invazi do Polska v září 1939, po které válka propukla naplno, se hospodářská i sociální situace v českých zemích zhoršovala. V Protektorátu bylo zavedeno přidělové hospodářství, a to nejen na stravu, ale i ošacení a obuv. V roce 1940 zavedlo Německo celní unii, čímž byl Protektorát ještě více svázán s Říší.³⁴ Celá ekonomika mezi lety 1939–1941 byla přizpůsobena potřebám vedení války.³⁵ Ránou pro české země byla i kapitulace Francie v létě 1940, která znamenala ztrátu nadějí na brzký konec války a vyústila v mravní i politikou krizi.³⁶

Ačkoli se kvůli represím, které přišly především po studentských demonstracích, Němcům podařilo aktivity odboje, politické reprezentace i většiny českého národa utlumit, už od konce roku 1940 začala zdrženlivost českých obyvatel opadávat. Vliv na to měla napjatá situace mezi USA a Japonskem, a ještě více napadení Sovětského svazu Německem v červnu 1941. Souviselo to jednak se zhoršeným zásobováním a zvýšením cen, ale i s nadějemi vkládanými do Sovětského svazu. Během léta 1941 se do odbojové činnosti zapojovalo stále více obyvatel. Ze strany Čechů se začalo objevovat více nepokojů, sabotáží i stávek. Docházelo také k občasným demonstracím, útokům na železnice a pošty, v polovině září pak i k bojkotu německých novin a časopisů.³⁷

³² Tamtéž, str. 182–188.

³³ Tamtéž, str. 277.

³⁴ GEBHART, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996, str. 84–153.

³⁵ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002, str. 34–35.

³⁶ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 230–232.

³⁷ BRANDES, str. 237–244.

1.5. Příchod Reinharda Heydricha

Německo se rozhodlo udělat rostoucímu odporu rychlou přítrž. V polovině září si do hlavního stanu ve východním Prusku k sobě Adolf Hitler povolal Franka a Neuratha, aby dosavadnímu říšskému protektorovi nařídil zdravotní dovolenou. Neurath neprokázal dostatečnou přísnost a tvrdost, proto se ho Hitler rozhodl nahradit šéfem Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) obergruppenführerem Reinhardem Heydrichem.³⁸ Jak prohlásil sám Hitler o několik dní později, Neurath byl pro Čechy „jen přívětivým starým pánem, jehož dobromyslnost a mírnost si velmi rychle spletli se slabostí a hloupostí“³⁹. Heydrich přišel do Prahy 28. září 1941. Již v ten samý den bylo vyhlášeno stanné právo. „Mám v tomto prostoru jednoznačně a se vši tvrdostí zajistit, aby obyvatelstvo, pokud je české národnosti, pochopilo, že se nelze vyhýbat realitě příslušnosti k Říši a poslušnosti vůči Říši.“⁴⁰ Tak seznámil Heydrich představitele německé správy se svým úkolem a plánem „řešení české otázky“. Že se svého úkolu zhostil bezodkladně, dokazuje mimo jiné například hlášení RSHA o počtech zatčených. Zatímco v září jich bylo celkem 1 532, v říjnu už to bylo 2 744, o měsíc později 1 564.⁴¹ Podle Brandese bylo mezi 27. zářím a 29. listopadem oznámeno zastřelení 404 lidí. Od 30. listopadu do 27. května 1942 už to bylo pouze 33 lidí. Rozsudků smrti bylo vyneseno nejvíce 30. září, a to 58, poté jejich počet klesal. Velký nárůst po příchodu Heydricha a následný pokles měl být výrazem jeho rázného zakročení.⁴² Vedle toho byly zakázány všechny české kulturní a sportovní podniky, zabavovány rozhlasové přijímače, čímž mělo být zamezeno poslouchání londýnského rozhlasu, stanovena byla také uzavírací hodina pro hostince, hotely nebo kina. Zpočátku Heydrich Čechy považoval za potřebnou pracovní sílu, jeho „konečné řešení“, tedy fyzická likvidace, byla spíše dlouhodobějším cílem, se kterým se však, dle jeho slov, „už dnes mělo maskovaně začít“⁴³.

Jedním z gest, že Heydrich se nezastaví před ničím, bylo také zatčení předsedy vlády Aloise Eliáše 27. září 1941. O Eliášově spolupráci s odbojovými organizacemi gestapo vědělo už řadu měsíců, důkazem jim byly průkazné dokumenty i výpovědi zatčených členů odboje. Po dvoudenním výslechu se předseda vlády k této činnosti přiznal, aniž by prozradil své spolupracovníky. Proces proběhl před Lidovým soudem v Berlíně, kde byl

³⁸ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 321–322.

³⁹ GEBHART, str. 197.

⁴⁰ Tamtéž, str. 186.

⁴¹ Tamtéž, str. 198.

⁴² BRANDES, str. 253.

⁴³ Tamtéž, str. 184–195.

1. října 1941 odsouzen k trestu smrti. Popraven byl v době tzv. heydrichiády⁴⁴ 19. června 1942.⁴⁵

1.6. Atentát na zastupujícího říšského protektora

Nástup Reinharda Heydricha a jeho opatření na prvních pár měsíců utlumily odbojovou činnost i nepokoje, už 10. ledna 1942 však psal Frank v dopise Heydrichovi: „Vypadá to, jako by všechno bylo zapomenuto, těch 300 zastřelených a dosud trvajících výjimečný stav v Praze a v Brně, aktivizují se nové síly odbojového hnutí [...]“⁴⁶ Podle Brandese to souviselo s neúspěchy Německa na východní frontě a v Africe a vstupem USA do války.⁴⁷ Vrchol odporu měl však teprve nastat. Dne 27. května 1942 byl na Heydricha spáchán atentát, o osm dní později, 4. června zastupující protektor zraněním podlehl. Již před Heydrichovou smrtí byly zastrašovací akce proti českému obyvatelstvu horší než kdykoli předtím, nyní se měly ještě zpřísnit. V den atentátu bylo znovu vyhlášeno stanné právo⁴⁸ a zákaz vycházení všem civilistům. Ten, kdo se měl podílet na atentátu nebo měl znát atentátníky či jim pomoci, měl být se svou rodinou zastřelen. Jedním z nejhrůznějších zločinů heydrichiády bylo vyhlazení obcí Lidice a Ležáky.⁴⁹

Atentát uskutečnili parašutisté skupiny Anthropoid Jan Kubiš a Jozef Gabčík, členové československé exilové armády.⁵⁰ Důvodem, proč exilová vláda v čele s exprezidentem Benešem parašutisty vyslala, měla být obava z potenciálního začlenění Protektorátu do Říše kvůli nevýraznému domácímu odboji a od nástupu Heydricha naopak výraznější kolaboraci protektorátní vlády. Nejen Kubiš s Gabčíkem, ale i dalších pět výsadkářů bylo zradou jednoho z nich, Karla Čurdy, dopadeno 18. června v pražském kostele Cyrila a Metoděje. Nikdo z nich nepřežil.⁵¹

Útok na zastupujícího říšského protektora znamenal zatčení více než tři tisíc Čechů, z nichž bylo 1 357 popraveno, a to především z řad inteligence. České země tak po zatčení

⁴⁴ Období po atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha.

⁴⁵ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 324–340.

⁴⁶ BRANDES, str. 298.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ První stanné právo bylo zrušeno 20. ledna 1942.

⁴⁹ GEBHART, str. 218–222.

⁵⁰ Více o osudech parašutistů viz například NERADOVÁ, Jitka. *Doskočiště Protektorát*. Praha: Jalna, 2016. ISBN 978-80-86396-86-6.

⁵¹ BRANDES, str. 300–318.

studentů na podzim 1939 a opatření, které zavedl Heydrich po svém příchodu, zažily už třetí vlnu nacistického teroru.⁵²

1.7. Protektorát od roku 1942 do konce války

Novým říšským protektorem se po Heydrichovi stal, ke zklamání Franka, který o post usiloval, šéf německé pořádkové policie Kurt Daluege. Ten byl však z důvodu náhlé nemoci v létě 1943 odvolán a na jeho místo Hitlerem jmenován dosavadní říšský ministr vnitra Wilhelm Frick, který však zanedlouho po svém jmenování 14. října 1943 odjel do Německa a moc v Protektorátu tak fakticky vykonával Frank, a to až do konce války.⁵³

Další vývoj války odhadl už v listopadu 1942 ve svém rozhlasovém projevu v pořadu *Volá Londýn* ministr zahraničních věcí exilové vlády Jan Masaryk: „[...] sovětské vítězství u Stalingradu, osvobození Alžiru a Maroka znamenaly rozhodující obrat v průběhu světové války. Od tohoto okamžiku jest pouze otázkou času, kdy bude nepřítel na hlavu poražen.“⁵⁴

Nejprve v srpnu Velká Británie, poté v září Francie odvolaly své podpisy na Mnichovské dohodě. Ani v dalších měsících nemělo Německo kvůli porážkám na válečných frontách příliš důvodů k oslavám. V lednu 1943 byla vyhlášena v Říši totální mobilizace, 18. února říšským ministrem propagandy Josephem Goebbelsem pak totální válka. Na fronty odcházely z Říše sta tisíce mužů, často bez ohledu na věk, jejichž práci pro válečný průmysl poté nahrazovala zejména česká mládež⁵⁵, Protektorát byl samozřejmě využíván beze zbytku i hospodářsky.⁵⁶ Ani to však k vítězství Německu nepomohlo. Na začátku února 1943 Němci kapitulovali u Stalingradu, v létě pak prohráli bitvu u Kurska. V létě roku 1944 se Spojenci vylodili ve Francii, v srpnu byla osvobozena Paříž, v únoru 1945 Budapešť, na konci dubna byl dobyt Berlín a 8. května 1945 skončila druhá světová válka.

Ve stejný den v 16 hodin byl německým generálem Rudolfem Toussaintem a zástupci odbojového orgánu, České národní rady (ČNR), v čele s předsedou Albertem Pražákem

⁵² Tamtéž, str. 321.

⁵³ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002, str. 39–41.

⁵⁴ GEBHART, str. 254.

⁵⁵ Na počátku roku 1944 bylo vysláno na práci do Německa téměř 402 tisíc Čechů.

⁵⁶ GEBHART, str. 253–260.

podepsán kapitulací protokol, 9. května přijela do Prahy sovětská armáda. ČNR 11. května předala politickou moc československé vládě v čele s Edvardem Benešem.⁵⁷

⁵⁷ BRANDES, str. 475, 483.

2. Tisk v období Protektorátu Čechy a Morava

2.1. Řízení tisku po Mnichovské konferenci

Jak již bylo zmíněno, mnichovský diktát způsobil výrazné hospodářské ztráty a znamenal zásah do společenského i politického života českých zemí. To všechno se projevilo i v českém tisku. Postoupení pohraničí vedlo ke snížení počtu periodik a také k nedostatku novinového papíru, který se vyráběl v papírnách na obsazeném území.⁵⁸ Od konce září 1938, kdy v Československu vycházelo na 4 000 periodik, se jejich počet do konce roku snížil téměř o polovinu.⁵⁹

Pokles počtu novin však nebyl způsoben jen odstoupením Sudet, ale také řízením médií. Už v období první republiky měl stát nad tiskem kontrolu prostřednictvím tiskového oddělení české vlády, která prováděla následnou cenzuru.⁶⁰ V roce 1933 vešel v platnost tzv. malý tiskový zákon, resp. novela tiskového zákona z dob habsburské monarchie. Ten zpříšňoval některé jeho prvky týkající se například kolportáže, o rok později byla tato novelizace ještě zpřísněna.⁶¹ Další cenzurní opatření přinesl v roce 1936 také zákon o obraně státu. Dohled nad tiskem po Mnichovském diktátu navazoval na výše zmíněné zákony, došlo však k několika změnám. S vyhlášením mobilizace 23. září 1938 byla zavedena branná povinnost, čímž vešel v platnost zákon o mimořádných opatřeních, který umožňoval omezit na tři měsíce občanské svobody, a vydávání tištěných médií se tak mohlo řídit zvláštními podmínkami. Periodika vycházející alespoň pětkrát týdně musela být podle tohoto zákona předkládána dvě hodiny před vydáním k cenzuře, ostatní tiskoviny 24 hodin před vydáním. V souvislosti s tímto zákonem byla 26. září 1938 při ministerstvu vnitra ustavena Ústřední cenzurní komise. Tato komise jednak prováděla cenzuru, ale také plnila funkci řídicí. Rozhodnutím vlády došlo 6. prosince 1938 k úpravě systému, předběžná tisková přehlídka byla nově realizována úředníky Ústředí tiskové

⁵⁸ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, str. 77.

⁵⁹ Tamtéž, str. 80.

⁶⁰ KONČELÍK, Jakub. *Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava* [online]. In: Foret, M. – Lapčík, M. – Orság, P. (ed.). *Média dnes: reflexe mediality, médií mediálních obsahů*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, str. 296–298. [cit. 27. 1. 2018]. Dostupné z:

http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/292_koncelik_UP_sbornik_media_protectorat.pdf

⁶¹ HORÁKOVÁ, Monika. *Právní ochrana menšin v Československu v letech 1933–1936* [online]. In: COFOLA 2010: The Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [cit. 27. 1. 2018]. Dostupné z:

https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/slabi/Horakova_Monika.pdf

dozorčí služby, které bylo podřízené Tiskovému odboru Předsednictva ministerské rady, spadající pod protektorátní vládu, a v jehož čele stál novinář Zdeněk Schmoranz.⁶²

2.2. Tištěná média po vyhlášení Protektorátu

Okupace a změna poměrů ve státní správě, kterou s sebou přinesl Protektorát, se odrazila i v řízení médií. Stejně jako v období druhé republiky, dohled nad tiskem vykonávaly jak protektorátní, tak okupační úřady, které však byly samozřejmě těm protektorátním nadřazené.⁶³

Cenzurní činnost zesílila hned z kraje roku 1939, kdy ministr zahraničních věcí Chvalkovský jednal v Berlíně s nacisty. Po této schůzce předseda vlády Beran oznámil, že „tisk musí spolupracovat se státními orgány a neotiskovat to, co pokládá redaktor za dobré“⁶⁴. Den po vyhlášení Protektorátu, 17. března 1939, vyšla směrnice o nové organizaci tiskové služby. Tato směrnice nařizovala, že úředníci Ústředí tiskové dozorčí služby budou přítomni v redakcích jednotlivých listů. Dle pokynu Berlína byla zřízena prozatímní německá služebna pro tisk, v jejímž čele stál Němec Oskar Ullrich a která měla „usnadnit tisku Protektorátu přechod do nových poměrů“⁶⁵. Ten den vyšlo nařízení, že tisk nesmí psát o sebevraždách spojených s novými politickými poměry, o dislokaci německé armády, o činnosti gestapa, o zatýkání a byla vyhlášena přísná cenzura fotografií.⁶⁶ Prozatímní služebna byla zanedlouho přeměněna v tiskový odbor při kulturně politickém oddělení Úřadu říšského protektora, jehož vedoucím se stal Wolfgang Wolfram von Wolmar.⁶⁷ Jeho oddělení bylo nejvyšším cenzurním úřadem pro všechny český tisk, podřízen mu tedy byl i Schmoranzův tiskový odbor. Články sice kontrolovala česká cenzura, která zodpovídala za jejich obsah, hlavní slovo měl ale německý cenzurní aparát v čele s von Wolmarem, který určoval, o čem se bude psát a jak budou komentovány politické události. K tomu byly vydávány tiskové pokyny. Těch bylo jen od března do září 1939 vydáno na 235.⁶⁸

⁶² KONČELÍK, J., VEČEŘA, P., ORSÁG, P., str. 75–80.

⁶³ Tamtéž, str. 89–90.

⁶⁴ KÖPPLOVÁ, B., BEDNAŘÍK, P., ČÁBELOVÁ, L. et al. *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Karolinum, 2003, str. 366.

⁶⁵ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 65.

⁶⁶ Tamtéž, str. 66.

⁶⁷ KONČELÍK, J., VEČEŘA, P., ORSÁG, P., str. 90.

⁶⁸ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 128–129.

Důležité je také připomenout, že od 21. března 1939, kdy vzniklo Národní souručenství, se všechny listy staly formálně tiskovými orgány této instituce.⁶⁹ Téměř všechny deníky měly na titulní stránce označení „List národního souručenství“, čímž měla být vyjádřena jednota tisku s politikou vlády.⁷⁰

Ve srovnání s pomnichovským obdobím dle Pasáka však od zřízení Protektorátu až do vypuknutí německo-polské války nedošlo v řízení tisku k výraznějším změnám.⁷¹ K těm došlo až po 1. září 1939, kdy napadení Polska Německem naplno odstartovalo druhou světovou válku a vyvstala zvýšená potřeba propagandy. Už 17. září 1939 byl vydán Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku. Ten rušil dřívější pokyny a tisk se měl nově řídit pouze tímto dokumentem. Přehled pokynů uváděl, že „úkolem tisku je tvořiti veřejné mínění a vésti je cílevědomě a jednotně směrem, který jest dán životními zájmy Říše, Protektorátu, a tím i českého národa, včleněného do rámce Říše“⁷². Upozaděny měly být hospodářské i konkurenční zájmy tisku a technické i materiální obtíže nesměly mít vliv na výkon cenzury. Za ni odpovídali vždy šéfredaktor listu a úředník tiskové dozorcí služby, který byl přítomen v redakci. Předmětem cenzury byl nejen obsah článků, ale i fotografie a grafická stránka periodik.⁷³

Wolfram von Wolmar zavedl také pravidelné tiskové konference. Na nich šéfredaktoři, případně redaktoři dostávali pokyny, jak psát, aby byl obsah dostatečně proněmecký. Konference se konaly jednou týdně pro deníky a jednou za měsíc pro týdeníky. Na těchto schůzkách zaznívaly nejen pokyny, ale také výstrahy těm, jejichž texty nevykazovaly dostatečnou německou propagandu.^{74, 75}

Tento systém řízení tisku fungoval bez výraznějších změn až do nástupu Heydricha, který nařídil v Protektorátu správní reformu, a hromadné sdělovací prostředky byly od 19. ledna 1942 řízeny nově vytvořeným Úřadem lidové osvěty. Tato instituce byla

⁶⁹ Tamtéž, str. 68–70.

⁷⁰ CEBE, J., KONČELÍK, J. *Novinářský aktivismus: protektorátní kolaborantská žurnalistika a její hlavní představitelé z řad šéfredaktorů českého legálního tisku* [online]. In: Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie. 2008, roč. 53, č. 1-4, str. 42. [cit. 2. 2. 2018]. Dostupné z: http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/387_cebe_koncelik_NM_2008.pdf

⁷¹ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 68–70.

⁷² *Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku platných ode dne 17. září 1939* [online]. [cit. 3. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.fronta.cz/dokument/souborny-prehled-pokynu-pro-tiskovou-prehlikku-platnych-ode-dne-17-zari-1939>

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 128–129.

⁷⁵ Podrobně k problematice tiskových konferencí viz KONČELÍK, J., KÖPPLOVÁ, B. KRYŠPÍNOVÁ, J. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolmara*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN:80-246-0591-0.

v polovině června téhož roku sloučena s ministerstvem školství a vzniklo Ministerstvo školství a lidové osvěty, pod které přešel i Tiskový odbor Předsednictva ministerské rady a jehož řízením byl pověřen Emanuel Moravec.⁷⁶ Ministerstvo mělo sekci řídicí tisk. Ta byla rozdělena na redakční službu, která úkolovala, a tiskovou dozorčí službu, jež měla na starosti cenzuru.⁷⁷

Samotné hromadné sdělovací prostředky, které se objevovaly v období Protektorátu, lze rozdělit do tří kategorií. Jednak to byla legální média, kontrolovaná a řízená okupační správou a procházející cenzurou. Dále to byla média ze zahraničí (exilová) a ilegální tiskoviny, které vydávaly odbojové skupiny.⁷⁸

2.2.1. Ilegální média

Ilegální periodika se objevovala především mezi lety 1939 až 1941, tedy do příchodu Heydricha, po kterém bylo mnoho příslušníků odboje perzekvováno. Na území Protektorátu vycházelo více než 140 ilegálních tiskovin. Jmenujme například časopis *V boj*, který dosahoval nákladu 5–7 000 výtisků a na nějž po odhalení navázal časopis *Náš V boj*. Zprávy o domácích i mezinárodních událostech, ale i anekdoty přinášely *Detektivky*. V nákladu 200–1000 výtisků vycházel do září 1941 časopis *Český kurýr*, objevovalo se také ilegální *Rudé právo*. Během okupace bylo za odbojovou činnost popraveno nebo transportováno do koncentračního tábora na 112 novinářů.⁷⁹ Jedním z těch, kteří se zapojovali do ilegální odbojové aktivity byl i vedoucí Tiskového odboru Předsednictva ministerské rady Zdeněk Schmoranz. Jeho skupina například odesílala domácí zpravodajství do zahraničí, vytvořila síť zahraničních zpravodajů ČTK nebo v českých zemích ilegálně vydávala zprávy zahraničních tiskových agentur, oficiálně totiž bylo možné zveřejňovat pouze zprávy německé tiskové kanceláře.⁸⁰ Tato skupina byla ale již v srpnu 1939 odhalena a Schmoranz zatčen a popraven. V jeho funkci vedoucího Tiskového odboru ho poté na krátkou chvíli nahradil ředitel oddělení politického zpravodajství ČTK Arnošt Bareš, poté tajemník Syndikátu československých novinářů František Hofman, který byl však také zatčen. Do konce války Tiskový odbor

⁷⁶ KONČELÍK, J., VEČEŘA, P., ORSÁG, P., str. 91.

⁷⁷ KONČELÍK, str. 301.

⁷⁸ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, str. 196.

⁷⁹ Tamtéž, str. 209–211.

⁸⁰ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998, str. 130–131

Předsednictva ministerské rady vedl Ctibor Melč, jenž byl zároveň vedoucím tiskové sekce Ministerstva školství a lidové osvěty.⁸¹

2.2.2. Legální média

Jednoduchou rolí neměl ani legální tisk. Jak již bylo zmíněno, během okupace bylo zakázáno téměř 1 900 titulů, ať už kvůli politickým či hospodářským důvodům. Ty, které zastaveny nebyly, musely omezovat náklady i počty stran. Ačkoli byl tisk nástrojem nacistické propagandy, pro Čechy stále znamenal důležitý zdroj informací. Vedle německých periodik, kterým byl například deník *Der Neue Tag*, v Brně vydávaný *Brünner Tagblatt* či měsíčník *Böhmen und Mähren*, vycházely v Protektorátu tiskoviny protižidovského ražení jako *Árijský boj* nebo tiskoviny českých fašistických hnutí, například *Vlajka* či *Árijská fronta*. Z českého periodického tisku jmenujme například deníky *Večerní České slovo*, *Národní politika*, *České slovo* nebo *A-Zet*. Většina novinářů, píšících pro legální tisk, se snažila přizpůsobit poměrům v redakcích a vyhnout se spolupráci s nacisty. Na druhé straně se pak objevovali tací, kteří tuto spolupráci aktivně rozvíjeli, tzv. aktivističtí novináři.⁸² Nebezpečnost skupiny těchto Říši oddaných pracovníků tisku podle Cebeho a Končelíka spočívala v tom, že „v rámci své činnosti postupovala plně v intencích německých okupačních úřadů“⁸³. Okupanti získávali pro tuto činnost novináře prostřednictvím tzv. novinářských zájezdů. Na těchto zájezdech nacisté novinářům ukazovali na bojištích výsledky německé agrese, z čehož si měli odnést přesvědčení, že s okupanty je nutné spolupracovat. Tento cíl se podařilo naplnit, protože právě na základě těchto výjezdů se vytvořila skupina hlavních aktivistických novinářů, kterými byli Karel Lažnovský, Emanuel Vajtauer, Vladimír Krychtálek, Vladimír Ryba, Jaroslav Křemen, Václav Crha a Karel Werner. Většina z nich byla v období první republiky řadovými novináři, jejich aktivismus jim však dal možnost v období Protektorátu dostat se na vedoucí pozice. Aktivističtí novináři se angažovali také politicky, vystupovali proti Národnímu souručenství, jehož činnost se snažili ovlivnit, avšak neúspěšně. To ještě podpořilo jejich proněmeckou orientaci, což se od roku 1941 projevilo jejich zvýšeným vystupováním proti Eliášově vládě a proněmeckými projevy v tisku. Většina těchto aktivistů skončila po válce před Národním soudem, někteří z nich

⁸¹ KONČELÍK, str. 299–300.

⁸² BEDNAŘÍK, P., JIRÁK, J., KÖPPOVÁ, B., str. 195–204.

⁸³ CEBE, J., KONČELÍK, J., str. 40.

byli odsouzeni k trestu smrti, jiní k doživotnímu či dlouholetému vězení, jedinému Vajtauerovi se zřejmě podařilo uprchnout.⁸⁴

⁸⁴ Tamtéž, str. 40–47.

3. Město Pardubice v historickém kontextu

3.1. Pardubice do konce 19. století

Pardubice, nacházející se na soutoku Labe s Chrudimkou, jsou sídelním městem Pardubického kraje a leží zhruba sto kilometrů východně od Prahy. První zmínka o městě pochází z roku 1295, a to v papežské listině, ve které je zmíněn klášter cyriaků v Pardubicích. O budování města se zasloužil Arnošt z Hostýne a ze Staré, který získal pardubické panství výměnou za svůj hrad Vizmburk. Roku 1340 odkázal Arnošt z Hostýne svůj majetek, tedy i „civitatis novae“ – nové město Pardubice, nejstaršímu synovi Arnoštu z Pardubic, budoucímu prvnímu českému arcibiskupovi. Právě díky jemu získaly Pardubice do městského znaku stříbrnou půlku koně se zlatou uzdou na červeném štítě, Arnoštův rodinný symbol, který Pardubice používají do současnosti.⁸⁵ Roku 1507 zachvátil město požár, který ho téměř celé zničil. Za nové město z kamene, opevnění i vybudování zámku se zasloužil Vilém z Pernštejna, který město zakoupil na konci 15. století. Roku 1590 rod Pernštejnů odprodal Pardubice královské komoře, která je měla v majetku až do roku 1863. K významnějšímu rozvoji Pardubic pak došlo až v polovině 19. století s vybudováním železnice, o kterou se zasloužil projektant Jan Perner. Díky železniční trati se začalo město stávat důležitým průmyslovým i dopravním centrem, s čímž souvisela jeho urbanizace, a tedy i kulturní a společenský vývoj.⁸⁶

3.2. Pardubice ve 20. století – do 2. světové války

Ke konci 19. a na začátku 20. století se Pardubice začaly rozvíjet, vznikla tak řada spolků jako například spolek dobrovolných hasičů, spolek divadelních ochotníků či Musejní spolek. V roce 1897 byla zřízena městská knihovna a v roce 1909 postaveno divadlo, o tři roky později měly Pardubice první kino. Do konce 19. století spadá také začátek známého dostihu – Velké pardubické, významnou událostí tohoto období byl

⁸⁵ Klub přátel Pardubicka. *Arnošt z Pardubic a město Pardubice* [online]. [cit. 16. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/221-arnost-z-pardubic-a-mesto-pardubice/>

⁸⁶ Pardubice. *Úvod* [online]. [cit. 20. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/1918.html

i přelet mezi Pardubicemi a Prahou, který uskutečnil první český aviatik a pardubický rodák Jan Kašpar.⁸⁷

První světová válka dopadla na Pardubice stejně jako na jiná města či regiony, a to například nedostatkem potravin a dalších potřeb. V rámci celé Rakousko-uherské monarchie se však město vymykalo tím, že na jeho území bylo vybudováno, na ploše asi 80 hektarů, tzv. barákové město, tedy karanténa s kapacitou zhruba 10 tisíc míst. Pardubice byly pro tento projekt za 21 milionů rakouských korun vybrány kvůli výhodné poloze na křižovatce železničních tratí, a tedy snadnému svážení zraněných vojáků.⁸⁸ Pozůstatky vojenské nemocnice jsou na místech dnešního sídliště Dukla k nalezení dodnes.

V meziválečném období docházelo opět k rozvoji průmyslu, vedle strojírenství se zaměřením na potravinářství a zemědělství to byla především chemická výroba. V roce 1929 byla založena továrna na výbušné látky Explosia, o osm let později sesterský závod Synthesia, později další továrny na výrobu barviv či léčiv. V této době vzrostla produkce známého pardubického perníku i piva. První republika také přinesla vedle sportovních tradic, jakými jsou plochodrážní závod Zlatá přilba nebo tenisový turnaj Pardubická juniorka, řadu významných staveb. Za zmínku stojí Hotel Grand postavený ve funkcionalistickém stylu dle návrhu Josefa Gočára, dále budova Ředitelství pošt a telegrafů, dnešní sídlo Krajského úřadu od architekta Ladislava Machoně, nebo rondokubistická stavba Pavla Janáka – pardubické krematorium, zařazené mezi národní kulturní památky.⁸⁹

3.3. Pardubice za nacistické okupace

3.3.1. První dny pod „ochranou“ Říše

Okupační jednotky vstoupily do Pardubic, stejně jako ve zbytku republiky, 15. března 1939, a to již kolem 9. hodiny ranní. Jak píše Němeček, průběh okupace v Pardubicích se

⁸⁷ Pardubice. *Pardubice v roce 1866–1914* [online]. [cit. 18. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/1866.html

⁸⁸ Český rozhlas Pardubice. *Díl 10: První světová válka na Pardubicku* [online]. [cit. 18. 3. 2018]. Dostupné z: <https://pardubice.rozhlas.cz/dil-10-prvni-svetova-valka-na-pardubicku-6077468>

⁸⁹ Pardubice. *Pardubice v letech 1918–1939* [online]. [cit. 20. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/1918.html

nijak zásadně nelišil od jiných měst. Okresní úřad v Pardubicích vydal pokyn všem okolním četnickým stanicím, aby zajistily klidný průběh. První německý tank zastavil před pardubickou poštou v 9.35 hodin.⁹⁰ Německé vojáky přijíždějící nejen v tancích, ale i na motocyklech, nákladních autech nebo na kolech tak viděli obyvatelé Pardubic poprvé povětšinou na dnešní třídě Míru, tehdy Na Zeleném, či na navazujícím Smetanově náměstí, dnešním náměstí Republiky. Ti, kteří jednotky nezahledli na vlastní oči, se o okupaci dozvídali především z rozhlasu, od příbuzných či kolemjdoucích, děti ve škole od učitelů.⁹¹ Pamětník Alois Jaroslav Kubeš vzpomíná, že „zvědavost hnala některé Pardubáky do ulic, lépe řečeno k Zelené bráně [...]. Tanky to je řeč okupantů. A proto i Zelenou bránou projel nejdříve tank, který váhavě zastavuje až u hlavní pošty, na ulici, která tehdy nesla jméno W. Wilsona. Z tanku vystupuje po zuby ozbrojený poddůstojník a kontroluje čas na Zelené bráně s časem svých hodinek. Je spokojen, podle plánu „grün“ čas souhlasí“⁹². Velitelem pardubického útvaru nacistické tajné státní policie – gestapa byl určen Gerhart Clages, bývalý přístavní dělník, který z armády přestoupil k SS a absolvoval speciální kurz. Alois Jaroslav Kubeš ve vzpomínkách podotkl: „Do Pardubic nemohli poslat břídila. Pardubice jsou významné středisko, je tu rozvinutý průmysl, příznivá poloha železnic i silnic a také mimořádně silná pátá kolona.“⁹³

Podle Kubeše se hned po příjezdu vyhladovělí Němci vydali do restaurací, jídelen, kaváren i obchodů, kde skupovali zásoby. Jejich jednotky pak projížděly směrem na Chrudim, kde postupně zabíraly místní vojenské prostory, tedy Masarykova kasárna na Zborovském náměstí, jezdecká kasárna v centru města i letištní objekty⁹⁴ „v té době již prakticky neexistující Československé armády“⁹⁵. Na příjezd nacistů vzpomínal československý stíhací pilot sloužící v té době u stíhací letky v Pardubicích Zdeněk Škarvada takto: „Bylo kolem půl deváté – či desáté hodiny, když se u brány objevily první motorizované jednotky. Promoklí zakuklenci v hlubokých ocelových přilbách, mnozí opásaní střelivem přijížděli na tříkolkách a terénních vozidlech [...]. Tak nějak jsem si

⁹⁰ NĚMEČEK, Jan. Pardubice za nacistické okupace. In: *Východočeský sborník historický*, roč. 29, č. 1 (2016). Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, str. 162.

⁹¹ JARÁ, Karla. *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939 - květen 1945)*. V Pardubicích: Krajská knihovna, 2012, str. 9–11.

⁹² KUBEŠ, Alois Jaroslav. Kapitoly z doby okupace. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1969, č. 3, str. 3.

⁹³ Tamtéž, str. 4.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ JARÁ, str. 10.

představoval Soumrak lidstva.“⁹⁶ Českoslovenští vojáci byli podle Škarvady přestěhováni z letiště do Dašických kasáren, kde směli zůstat do posledního března, nesměli však vycházet ven: „Těch čtrnáct dní mi připadalo tenkrát jako čekání na popravu. Bylo mi v té době jen něco málo přes jednadvacet, ale jedno jsem chápal: že se děje hrozná křivda.“⁹⁷

Téměř z hodiny na hodinu byla místo dosavadní levé zavedena jízda po pravé straně vozovky, na veřejných místech se objevily česko-německé letáky s podpisem generála Johannese Blaskowitze hlásající, že převzal v České zemi vykonávací moc. Byl také vyhlášen zákaz vycházení od 21. do 6. hodiny ranní, uzavírací hodina restaurací a dalších míst stanovena na 20. hodinu, pouze v soboty byla prodloužen do 24 hodin.⁹⁸

Jak vysvětluje Němeček, s počátkem okupace došlo ke zdvojení státní správy. Nad protektorátními úřady byly nadřazeny říšské úřady německých oberlandrátů, tedy vrchních zemských radů. Sídlem jednoho z nich se staly i Pardubice. Místní oberlandrát, který sídlil v budově bývalého úřadu Ředitelství pošt a telegrafů⁹⁹, měl na starosti okresy Pardubice, Chrudim, Litomyšl, Polička a Vysoké Mýto.¹⁰⁰ Původně měl být oberlandrát umístěn v Městském průmyslovém muzeu, následkem smrti prvního vrchního zemského rady Karla von Schillinga, který zemřel už 20. června 1939 kvůli pádu z koně, z jednání o umístění úřadu v průmyslovém muzeu sešlo. Jeho nástupce, Horst Hacker, shledal budovu muzea nevyhovující a vyjednal umístění právě v sídle Ředitelství pošt a telegrafů. Tuto budovu kromě úřadu zemského vrchního rady využívalo také gestapo, Národně socialistická německá dělnická strana, německá bezpečnostní služba nebo německý soud. Hacker zastával funkci do února 1940, kdy byl odvolán zpět do Říše. Po něm, do 15. června 1942, kdy byl pardubický oberlandrát zrušen a připadl pod Hradec Králové, zastával tento post Rudolf Schultz von Dratzig. V Pardubicích byl poté zřízen okresní úřad, který zaměstnával 23 německých úředníků a v jehož čel stál Karl Gillich.¹⁰¹

⁹⁶ ŠKARVADA, Zdeněk. 15. březen 1939. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1982, str. 62.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ JARÁ, str. 10–11.

⁹⁹ Viz výše, dnešní budova Krajského úřadu Pardubického kraje vystavěna mezi lety 1923–1925, navržena architektem Ladislavem Machoněm.

¹⁰⁰ NĚMEČEK, str. 163.

¹⁰¹ NOVOTNÝ, René. Nacistická národnostní politika na Pardubicku v letech 1939–1945. In: *Východočeský sborník historický*. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, sv. 24 (2013), str. 172–177.

Již druhý den po vyhlášení Protektorátu do nového úřadu přijeli komisaři a sedm desítek úředníků a zaměstnanců gestapa. Ti začali, v rámci takzvané „akce Gitter“, ve všech obcích pardubického okresu zatýkat Židy a členy komunistické strany podle předem připravených seznamů.¹⁰² V publikaci *Cesta k socialistické přítomnosti pardubického okresu 1939–1945*, vydané v roce 1985, se dočteme, že 16. března bylo zatčeno celkem 36 komunistů a zatýkání pokračovalo i v následujících třech dnech.¹⁰³ Židy taktéž postihlo pronásledování od prvních dnů po vyhlášení Protektorátu. Nejprve byli preventivně zatýkáni emigranti z československého pohraničí, později všichni. Židé se museli hlásit dvakrát týdně na gestapu. Již koncem března se začaly objevovat nápisy „Židovský obchod“, židovské advokáty museli nahradit árijští zástupci a jak píše Charbuský a Kmoníček, nemohli se stát například soudními znalci a nesměli pracovat ve veřejných službách.¹⁰⁴ Vyhláškou z června 1939 museli Židé přihlásit svůj majetek, soupis všeho majetku musel vydávat také každý židovský podnik.¹⁰⁵ Od 1. srpna 1939 pak nesměli Židé chodit na plovárny a veřejná koupaliště, na koupání pro ně byla určena jen některá místa. Zakázáno jim bylo chodit do restaurací, hotelů a na další veřejná místa.¹⁰⁶ V Pardubicích pro ně byl vyhrazen zvláštní stůl pouze v nádražní restauraci.¹⁰⁷ Vyloučení byli Židé také ze Sokola a dalších spolků, označení „Židovský podnik“ bylo podmínkou.¹⁰⁸ Celkem se tak ve vazbě v prvních dnech okupace ocitlo přes čtyři sta lidí z Pardubic a okolí.¹⁰⁹

3.3.2. Odbojová hnutí

3.3.2.1. Nekomunistický odboj

Proti novému uspořádání se řada lidí snažila bojovat, i na Pardubicku proto vznikaly odbojové skupiny. Podle Žižky byl zřejmě nejmasovější nekomunistickou odbojovou organizací v celých východních Čechách Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ). Skupiny zapojené v této organizaci se zaměřovaly na zpravodajskou, materiální,

¹⁰² NĚMEČEK, str. 164.

¹⁰³ KLIMEŠ, J., DOSOUDIL, F. a SNÁŠELOVÁ, L. *Cesta k socialistické přítomnosti pardubického okresu 1939-1945*. [1. vyd.]. Pardubice: Okresní výbor KSČ, 1985, str. 8–9.

¹⁰⁴ CHARBUSKÝ, M. a KMONÍČEK, J. *Život v zatmění: kapitoly z let 1938-1945 ve východních Čechách*. Hradec Králové: Kruh, 1980, str. 39–40.

¹⁰⁵ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1051.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ KOTYK, Jiří. Pardubice za nacistické okupace. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1979, č. 3, str. 54.

¹⁰⁸ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1051.

¹⁰⁹ KLIMEŠ, J., DOSOUDIL, F. a SNÁŠELOVÁ, L., str. 8–9.

sabotážní, ale i morální činnost. Oporu mělo PVVZ v pracovnících železnice, průmyslových závodů, státní správy nebo pošty. Například pardubická zaměstnankyně pošty Marta Exnarová zadržovala udání adresovaná gestapu. Za to byla 27. října 1941 zatčena, a protože jí nebyl jakožto nemocné cukrovkou poskytnut inzulin, v osmadvaceti letech ve vězení zemřela. Pardubice byly pro PVVZ jedním ze dvou středisek pro východní Čechy. Pardubičtí odbojáři spolupracovali s důvěrníky v mnoha dalších městech jako Vysoké Mýto, Chrudim, Litomyšl, Ústí nad Orlicí a další. Sbírali informace, které pak předávali vedení, organizovali agitační akce, shromažďovali zbraně a trhaviny či zajišťovali úkryty pro osoby hledané gestapem.¹¹⁰

Poměrně rozsáhlý byl na Pardubicku také vojenský odboj s názvem Obrana národa. Jeho činnost se však gestapu už v roce 1940 podařilo prakticky rozbít, poté už pracovaly jen zbytky této organizace. Aktivní byly také skupiny sokolského odboje Jitřenka a Jindra či sociálně demokratické odbojové hnutí Revoluční socialistické hnutí. Sokolský odboj zajišťoval zbraně, finance a pohonné hmoty, rozšiřoval také ilegální tisk jako časopis *V boj*. Členové sokolského odboje zajišťovali také sociální pomoc rodinám, kterým nacisté sebrali živitele. Těmto rodinám organizace rozdala zhruba 2,5 milionu korun.¹¹¹

3.3.2.2. Komunistický odboj

Vedle nekomunistického odboje proti fašistům bojovaly také ilegální stranické organizace, a to především komunistická strana. Její činnost byla zakázána již na konci roku 1938, po vyhlášení Protektorátu se pak zásahy nacistů proti členům Komunistické strany Československa (KSC) a dalším na jejich činnost napojeným organizacím, jako byl Svaz přátel SSSR nebo Svaz mladých, ještě vystupňovaly. Kromě výše zmíněného zatýkání a vyslýchání, díky kterému získalo gestapo přehledný seznam komunistů, byli ze svých zaměstnání propouštěni členové KSC pracující ve státní správě, tedy především učitelé. V pardubickém okrese působilo na tři sta členů komunistické strany v patnácti stranických organizacích. Její ilegální síť začali členové budovat v jarních a letních měsících roku 1939, jejím organizováním v Pardubickém kraji byl pověřen František Kafka, politickým vedoucím Karel Czuraj. Poprvé zaznamenala ilegální činnost KSC, která se scházela zhruba jednou za měsíc na různých místech, problémy na konci roku

¹¹⁰ ŽIŽKA, Jaroslav. *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek k dějinám národně osvobozenického boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941-1942*. Pardubice: Svaz protifašistických bojovníků, 1967, str. 60–64.

¹¹¹ Tamtéž, str. 64–68.

1939, kdy byla prozrazena přepážka v Pardubicích v Jindřišské ulici v dílně truhláře Václava Novotného, kam přicházely ilegální komunistické tiskoviny. Odhalením přepážky gestapo přišlo na stopu organizátorů této činnosti a na základě toho pak zatkl další komunistické funkcionáře, a to již na začátku roku 1940. Gestapo pátralo také po vedoucím Kafkovi, který byl nakonec ústředním vedením odboje přemístěn na Ostravsko, jeho místo obsadil Vladimír Pohnert-Šikot. Na podzim 1940 pardubické gestapo tvrdě a poměrně úspěšně zasáhlo proti ilegální činnosti druhou vlnou zatýkání, kdy bylo zatčeno kolem osmdesáti komunistů, další zatýkání přišlo v únoru 1941. Tyto zásahy citelně oslabily ilegální práci komunistické strany. Nicméně i přesto se čas od času dařilo fašistickou moc ze strany komunistického odboje sabotovat, například jednodenní stávkou v pardubickém elektrotechnickém závodě Telegrafia 19. září 1941. V tomto závodě, jak píše Klimeš a kol., komunistická skupina tajně vyráběla radiosoučástky, které umožňovaly poslech zahraničního rozhlasu. Po stávce byl mimo jiné zatčen jeden z dalších vedoucích členů a činnost těchto ilegálních skupin byla rozrušena. Další hromadná zatýkání následovala na jaře i na podzim 1943, poté i v roce 1944. Řada z těchto fašistům nepohodlných lidí byla popravena nebo odeslána do koncentračních táborů. K obnově aktivnějšího působení ilegální komunistické činnosti už do konce války nedošlo.¹¹²

3.3.3. Čeští fašisté

Na druhé straně pak stály skupiny, které otevřeně kolaborovaly s okupační mocí. V Pardubicích byli poměrně aktivní čeští fašisté, kteří hráli velkou roli v odhalování ilegální odbojové činnosti komunistických i nekomunistických organizací. Počátky působení českých fašistů v Pardubicích a na Pardubicku spadají již do 20. let, kdy v roce 1926 vznikla strana Národní obec fašistická (NOF). Pardubická základna NOF se vytvořila téhož roku v květnu, když tři studenti práv svolali zřejmě první schůzi fašistů v Pardubicích. Župní odbor NOF pro Pardubický kraj vznikl v říjnu téhož roku.¹¹³ Ve třicátých letech vzniklo politické hnutí Vlajka zaměřené na boj proti komunistům, SSSR, Židům i demokratům. Vedle těchto organizací působily na Pardubicku také fašistické organizace Národní árijská kulturní jednota (NÁKJ) a Árijská pracovní fronta (ÁPF).

¹¹² KLIMEŠ, J., DOSOUDIL, F. a SNÁŠELOVÁ, L., str. 3–67.

¹¹³ KOTYK, Jiří. *Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926-1939*. Hradec Králové: Oftis, 2015, str. 9–12.

Právě ÁPF již v říjnu 1939 navázala styky s nacisty, kteří měli zájem, aby ÁPF měla početnější základnu, a tak vzniklo okresní vedení v Pardubicích, které spravovalo osm místních skupin. Jejich členové spolupracovali s Němci, prováděli zpravodajskou činnost a poskytovali jim cenné služby, někteří za informace poskytované nacistům přijímali finanční odměnu. Nejen ÁPF, ale i další skupiny českých fašistů přispěly k perzekuci českých obyvatel a oslabení domácího odboje.¹¹⁴

3.3.4. Život v Pardubicích za Protektorátu

Život v Protektorátu přinesl českému obyvatelstvu na dlouhou dobu mnoho změn. Už den po okupaci, 16. března 1939, byl na celém území vyhlášen nový směnný kurz marky vůči koruně 1:10. Jak píše Jiří Kotyk, „už v dubnu mohlo obyvatelstvo pozorovat velkou nákupní horečku německých vojáků za tento zlodějský kurz“¹¹⁵. Ti skupovali nejen potraviny, ale i látky, hygienické potřeby, dokonce i šperky. Brzy tato situace logicky vyústila v nedostatek zboží.¹¹⁶ Od září 1939 tak byly zavedeny přidělové lístky, i těch ale postupem času ubývalo. Chyběly téměř všechny suroviny, tedy maso, vejce, cukr, káva, i látky, boty nebo uhlí. Lístky byly určeny vždy na konkrétní zboží a přiděly nebyly pro všechny stejné. V Pardubicích se lístky vydávaly na třech místech, a to na radnici, v restauraci U Kapitána a v hostinci U Procházků. V průběhu okupace bylo dle výzev také nutné šetřit vodou, topivem, obyvatelstvo trápil nedostatek kůže, gumy, papíru či kovů. Lidé se samozřejmě snažili nastavený systém obházet. Na Pardubicku se začali ve větší míře chovat králíci, ovce a kozy nebo slepice, a to i ve městě. Potraviny se načerno přivážely z venkova, případně si je lidé obstarávali směnným obchodem, což bylo nacisty krutě trestáno.¹¹⁷

Únikem před realitou okupace bylo kulturní a sportovní vyžití. Pardubičtí občané mohli navštěvovat Východočeské národní divadlo nebo představení ochotníků Ochotnické scény Husova sboru, Dramatického odboru Řemeslnické jednoty v Pardubicích, Spolek divadelních ochotníků v Pardubicích či Sdružení divadelních ochotníků ve Studánce. O tom, že se jednalo o kvalitní zábavu, svědčí účast ochotnických

¹¹⁴ GRUNTOVÁ, Jitka a František VAŠEK. *Málo známé zločiny: SD ve východních Čechách*. Praha: Naše vojsko, 2008, str. 221–230.

¹¹⁵ KOTYK, Jiří. Pardubice za nacistické okupace. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1979, č. 3, str. 53.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ JARÁ, str. 14–23.

spolků na známém festivalu Jiráskův Hronov, odkud si také odvážely ocenění. Ani prkna Východočeského národního divadla nezůstala opuštěná, často se zde dokonce objevovali herci Národního divadla, například Rudolf Deyl¹¹⁸ v roli Karla IV. v představení Noc na Karlštejně nebo Václav Vydra¹¹⁹ v Paličově dceři. V Pardubicích hostovala i Olomoucká opera nebo Zemské divadlo v Brně, diváci měli možnost v roce 1940 v pardubickém divadle zhlédnout ve veselohře Miláček Adinu Mandlovou, ve stejném roce a podruhé pak v roce 1941 zde hrála i manželka Karla Čapka, herečka Olga Scheinpflugová. Lístky na představení místní kupovali v Lochmanově knihkupectví pod Zelenou bránou, jen pár metrů od divadla. Pardubičané mohli během okupace zavítat také do kina, kterých bylo během této doby ve městě několik – kino Lido, kino Sport v hotelu Grand, Bio Národní dům, Imperial a Zvukové bio Na Skřivánku. Kina inzerovala filmy na letáčcích, které musely být od 1. února 1940 tištěny česko-německy. Divadlo ani kino za Protektorátu nežilo bezstarostně, filmová nabídka kin se postupem času užila, zakazovány byly snímky zemí, se kterými Německo válčilo. V roce 1944 pak byla většina českých divadel zavřena a herci nasazeni do továren, v Pardubicích většinou do průmyslové oblasti Semtín. Ochuzeni nebyli obyvatelé Pardubic ani o hudební vyžití, i v období Protektorátu se zde konala řada koncertů, působila zde také hudební a pěvecká tělesa jako Pernštýn, Ludmila nebo Suk. Svůj vlastní orchestr měla i firma Explosia. Opomenout nelze také výtvarné umění. Podle Jaré vystavovali umělci svá díla alespoň na dvou až třech výstavách ročně. Během okupace působil v Pardubicích Spolek výtvarných umělců východočeských, založený v roce 1930. V roce 1942 Muzejní spolek poskytl část prostor pardubického zámku pro městskou galerii, která tak vůbec poprvé dostala své vlastní stálé prostory.¹²⁰

Nedílnou součástí Pardubic vždy byl a je sport a nejinak tomu bylo i během Protektorátu. Lední hokej se tehdy hrál na plochách tenisového klubu LTC Pardubice pod zámkem, na kluzišti ve Svítkově nebo na ploše SK Rapid na Haldě, veřejnost chodila bruslit na Chrudimku nebo Matiční jezero. Protože Československo přišlo o hory v pohraničí, hledala se jiná místa, kde by bylo možné lyžovat. V Pardubicích tuto úlohu splnila Kunětická hora, jediný výraznější kopec v blízkosti města, kde se v roce 1941 dokonce konaly závody. Velké úspěchy sbíral fotbalový klub SK Pardubice, který se držel

¹¹⁸ Rudolf Deyl starší (1876–1972), členem Národního divadla (ND) od roku 1905 do odchodu do důchodu v roce 1942, dále v ND ještě hostoval. Otec herečky Evy Deylové a herce Rudolfa Deyla mladšího, který je známý například z filmu Noc na Karlštejně nebo Limonádový Joe aneb Koňská opera.

¹¹⁹ Václav Vydra starší (1876–1953), členem ND 1922–1953, kde působil i jako režisér a ředitel. Otec herce Václava Vydry (nar.1902), dědeček herce Václava Vydry (nar.1956).

¹²⁰ JARÁ, str. 24–38.

na předních místech národní ligy. Oba jeho místopředsedové, Arnošt Košťál¹²¹ a Vladimír Žváček¹²², byli v červenci 1942 popraveni za pomoc výsadkové skupině Silver A. Vedle fotbalu byla oblíbená i lehká atletika, ani ta se však neobešla bez zásahů Němců. Atletické závody, které byly pořádány v prvních letech okupace v sokolovně na Olšinkách, byly přerušeny z důvodu zabránění sokolovny německou armádou. Oblíbeným sportem byla také cyklistika a tenis. Tenisový turnaj Pardubická juniorka se hrál i během okupace, ačkoli v roce 1944 průběh soutěže narušily nálety a část tenistů musela odklízet trosky. K městu v té době patřily také vodní sporty, v roce 1941 zde vznikla pobočka Českého veslařského klubu, hrál se i basketbal nebo box. Nejznámější pardubické sportovní akce, tedy motocyklový závod Zlatá přilba a dostihy Velká pardubická, se za Protektorátu nekonaly.¹²³

Nacistická okupace se dotkla také života školáků. Okupanti se snažili o poněmčování a potlačování české inteligence, zároveň nechtěli, aby občané německé národnosti byli počestřováni, s čímž nutně souvisely změny ve školství. Německé školství bylo posilováno na úkor toho českého, byly zřizovány německé školy pro děti Němců. Ačkoli německá populace byla v obvodu, který spravoval pardubický oberlandrát, oproti zbytku Protektorátu poměrně málo početná, a to zhruba jen půl procenta, ani zde nacisté nerezignovali a německví aktivně podporovali.¹²⁴ Už v říjnu 1939 byly v Pardubicích na Pernštýnském náměstí zřízeny dvě německé třídy. Od školního roku 1941/1942 bylo zastaveno vyučování dějepisu, aby se žáci nedozvídali o historickém střetávání českého a německého národa. Dějepis byl nahrazen německým jazykem. Od května 1942 se zeměpis a matematika mohly vyučovat pouze německy.¹²⁵ Ze školních knihoven byly vyřazovány „nevhodné“ knihy, byly stahovány některé učebnice, ale i obrazy, busty a další předměty připomínající minulost českého národa. Dne 9. dubna 1941 bylo výnosem ministerstva školství všem žákům nařízeno znát německou hymnu, ve školách musel viset portrét Adolfa Hitlera a Emila Háchy. Zásadnější změna přišla 6. srpna 1942, kdy byly zrušeny reálky a zůstala jen gymnázia a reálná gymnázia. Od 14. srpna se obecné školy staly z dosavadních pětitřídních čtyřtřídními a měšťanská škola byla výběrovou

¹²¹ Arnošt Košťál (1904–1942) byl majitelem hotelu a restaurace Veselka. Zatčen byl 30. června 1942, popraven u pardubického Zámečku 2. července 1942.

¹²² JUDr. Vladimír Žváček (1903–1942), advokát, byl zatčen ve 2. polovině června 1942, popraven na Zámečku 2. července 1942. Popravena byla i jeho žena Anna Žváčková.

¹²³ JARÁ, str. 61–68.

¹²⁴ NOVOTNÝ, str. 178

¹²⁵ JIČÍNSKÝ, Karel. Pardubice za okupace. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1980, str. 231.

hlavní školou, kam mohlo jít pouze 35 % žáků 4. ročníků obecných škol.¹²⁶ Během okupace také mnoho školních budov v Pardubicích zabrali němečtí vojáci, děti se proto musely přesouvat či se učit v provizorních prostorách. Žáci ze Základní školy Gorkého byli přesunuti zhruba o dva kilometry do školy U Svatého Jana, dnešních Bratranců Veverkových, děti ze základní školy ve Svítkově se učily v bývalé sokolovně, případně v hospodských sálech. Jará uvádí, že ke konci války už děti téměř na výuku nedocházely, dostávaly pouze domácí úkoly. Těžkou zkouškou procházelo i střední školství. Výuka středoškoláků byla často přerušována, řada z nich byla odeslána na nucené práce. V Pardubicích ze středních škol existovala v té době Průmyslová škola, Odborná živnostenská škola pokračovací, Učňovská škola, Škola pro ženská povolání, Státní mlynářská a pekařská škola a Obchodní akademie. Gymnázium bylo sloučeno s reálkou.¹²⁷ Německá střední škola v pardubickém regionu žádná nebyla, nejbližší se nacházela v Hradci Králové.¹²⁸

3.3.5. Heydrichiáda a Silver A

Jak bylo zmíněno v první kapitole, v květnu roku 1942 byl spáchán atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Město Pardubice a jeho okolí je s obdobím heydrichiády úzce spjato, protože operačním prostorem jedné z výsadkových skupin, Silver A, bylo právě Pardubicko. Skupina Silver A byla vysazena 29. prosince 1941 společně se skupinami Anthropoid a Silver B na území Protektorátu. Anthropoid ve složení Jozef Gabčík a Jan Kubiš byl vysazen u Nehvizd nedaleko Prahy, Silver B u Kasaliček na Přeloučsku a Silver A navigační chybou u Senic blízko Poděbrad, ačkoli původně měl přistát u Heřmanova Městce. Poslední zmíněnou skupinu tvořili šestadvacetiletý velitel kapitán Alfréd Bartoš, jeho zástupce, osmadvacetiletý rotmistr Josef Valčík a nejmladší třiatřicetiletý svobodník Jiří Potůček, který zastával funkci radiotelegrafisty. Skupina operovala na Pardubicku, protože velitel Bartoš se nedaleko Pardubic narodil, vystudoval zde reálku a po dalších studiích zde působil u pardubického 8. jezdeckého pluku.¹²⁹ Hlavním úkolem této skupiny bylo obnovit spojení s domácím

¹²⁶ KOTYK, Jiří. Léta 1940 až 1945 na staroměstské obecné škole chlapecké v Pardubicích. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1985, str. 105.

¹²⁷ JARÁ, str. 69–77.

¹²⁸ NOVOTNÝ, str. 200.

¹²⁹ BROŽ, R., ŠTĚPÁNEK, J. a KOTYK, J. *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku: 70 let*. Pardubice: Evropské vydavatelství, 2012, str. 5.

odbojem, předávat mu od československého ústředí v Londýně pokyny k další činnosti a informace, navázat spojení se štábním kapitánem Václavem Morávkem, členem domácí odbojové skupiny Tři králové, a zprovoznit vysílačku Libuši.¹³⁰

Po počátečních problémech, kdy Bartoš a Potůček dopadli společně, zatímco Valčík byl zanesen jinam, se celá skupina sešla 31. prosince 1941 v Mikulovicích u Pardubic u rodiny Švadlenkových. Původně se měli parašutisté obrátit na úředníka spořitelny Františka Buršu, ten byl však 20. října zatčen a držen ve věznici pardubického gestapa. Kromě Adolfa Švadlenky se spolupracovníkem parašutistů stal také jeho přítel František Valenta nebo učitel Josef Janáček, který podle Žižky patřil k neobětavějším pracovníkům odboje na Pardubicku. Skupinu podporovali také František Hladěna nebo Stanislav Tyc. Ti pomáhali dopravit vysílačku, přijímač a další technické vybavení, se kterým Valčík přiletěl, které bylo nezbytné pro další činnost skupiny a jež po nepovedeném výsadku zanechal u Poděbrad. O existenci a působení Silver A se tak postupně dozvěděla řada lidí, navíc Bartoš byl v Pardubicích známou tvář a ačkoli se maskoval, mnozí ho poznali.¹³¹ Parašutistům byly s pomocí přátel vyrobeny nové doklady. Z Bartoše se stal Josef Motyčka z Bílého Podolí, z Valčíka Miloslav Šolc z Licoměřic, pracující jako číšník ve vinárně v hotelu Veselka, a z Potůčka Stanislav Stříška z Bouzova. Každý z nich měl také několik útočišť. Bartoš bydlel u Hladěnu, náhradní byty měl v Pardubicích a Dašicích. Valčík získal blízko nádraží byt u učitelky Lidmily Malé, měl k dispozici také chatu Ludvíka Barcala ze Skřivánku v zahradě nedaleko Chrudimky a byt mlynáře Zítka v Chroustovicích. Potůček se mohl skrývat u Josefa Chrobolky v Mněticích, v bytě u Věry Junkové a u Jana Nováčka v Rosicích.

3.3.5.1. Vysílačka Libuše

Jedním z nejzásadnějších úkolů parašutistů bylo umístění a zprovoznění vysílačky Libuše. Původním návrhem bylo umístit ji na statek k rodině Hladíků do Barchova zhruba 10 kilometrů od Pardubic, což bylo dohodnuto s mladým Hladíkem. Tento nápad Bartoše však jeho spolupracovníci odmítli, protože paní Hladíková často hostila doma Němce, nakonec tedy bylo rozhodnuto, že vysílačka bude umístěna v lomu Hluboká v obci Dachov nedaleko Hlinska, kde byla od 7. ledna 1942 ukryta několik měsíců. První zprávy mezi Londýnem a Libuši byly vyslány 15. ledna 1942. Gestapu se zanedlouho zaměřovací službou podařilo vysílačku zachytit a poté ji i lokalizovat do trojúhelníku Chrudim–

¹³⁰ ŽIŽKA, str. 73.

¹³¹ Tamtéž, str. 78–81.

Skuteč–Hlinsko. Tuto oblast tedy pročistili, ale skupina parašutistů byla včas upozorněna a přemístila Libuši na sádky u Lázní Bohdaneč. Po prohledání byla vrácena zpět do lomu, kde pracovala a udržovala spojení s Anglií až do období heydrichiády.¹³²

3.3.5.2. Práce parašutistů

Vedle práce s vysílačkou Libuše skupina v rámci svého pověření zjišťovala pro Anglii informace o výrobní kapacitě některých závodů. Valčík v rámci své činnosti získával informace o závodech v Hradci Králové, Poličce, Náchodě nebo Semtíně, navazoval také spolupráci s komunistickým odbojem. Sám chtěl připravit nálet na Semtín a atentát na trať u Černé za Bory, ani na jednu akci však nedostal povolení z velení v Anglii. O nic lépe nedopadl ani nálet na plzeňskou Škodovku, která byla jedním z nejdůležitějších německých zbrojních závodů. Výsledek dlouho připravované akce byl žalostný, bomby totiž místo na závod dopadly do polí.¹³³ Tuto akci připravovala skupina Silver A společně se skupinou Anthropoid, která zároveň připravovala atentát na zastupujícího říšského protektora.¹³⁴

Na jaře 1942 se skupina Silver A rozdělila, protože Josef Valčík musel opustit Pardubice. Gestapo totiž objevilo nesrovnalosti v policejní přihlášce číšníka Šolce, za kterého se Valčík vydával, a tak se z Pardubic vydal do svého rodiště na Moravu a poté do Prahy, kde začal spolupracovat s Gabčíkem a Kubišem. V den atentátu jim signalizoval zrcátkem příjezd Heydrichova vozidla, na které pak Kubiš hodil granát a zapříčinil smrt zastupujícího říšského protektora.¹³⁵

Po provedeném atentátu nastalo ze strany okupantů pátrání po parašutistech i jejich spolupracovnících, zároveň byl vyhlášen výjimečný stav, ohlašovací povinnost, do českých zemí přišly německé pořádkové jednotky. Do Pardubic byla umístěna rota Halle, která měla demonstrovat rychlost a údernost německých vojáků. Pardubické gestapo mělo za úkol především najít vysílačku Libuši a vypátrat a zatknout Valčíka. Byla na něj vyhlášena odměna, informace se objevovaly na vyhláškách, probíhala pátrání

¹³² Tamtéž, str. 88–90.

¹³³ Tamtéž, str. 83–91.

¹³⁴ Tamtéž, str. 7–11.

¹³⁵ BROŽ, R., ŠTĚPÁNEK, J. a KOTYK, J., str. 7–11.

v Pardubicích i ve všech obcích, po celých východních Čechách gestapo prohlíželo byty, kontroly byly prováděny i ve vlacích, autobusech, hostincích nebo na hřištích.¹³⁶

Netrvalo dlouho a všichni parašutisté skupiny Silver A za své aktivity zaplatili životem. Prvním byl Josef Valčík, jeden ze sedmi parašutistů, kteří po atentátu bojovali v Praze v kostele sv. Cyrila a Metoděje s nacisty. Zde zemřel 18. června 1942. O čtyři dny později, 22. června došlo i na Alfreda Bartoše, jehož deník našlo gestapo v bytě jeho spolupracovníků, manželů Krupkových, kde na něj německá tajná policie připravila past. I přes to, že se v první chvíli povedlo Bartošovi utéct a získat drobný náskok, nacisté ho dohnali na rohu Smilovy a Sladkovského ulice v centru Pardubic. Zde se velitel výsadku Silver A, obklíčen německými vojáky, zasebevraždil. Telegrafistovi Potůčkovi se podařilo poměrně dlouho Němcům unikat. Přes Ležáky, Bohdašín u Červeného Kostelce a Končiny, se poslední člen Silver A pěšky a vysílen dostal do Rosic u Pardubic, kde byl místním strážmistrem Karlem Půlpánem 2. července 1942 zastřelen.¹³⁷

3.3.6. Pardubický „Zámeček“

Atentát na Heydricha rozběsnil Němce natolik, že smrt parašutistů jim nestačila. Celkem bylo během heydrichiády zatčeno 3188 Čechů, z nichž 1357 bylo popraveno, ostatní z velké části zahynuli v koncentračních táborech. Neslavně známým místem se v této době stala Larishova vila neboli „Zámeček“ na východním okraji Pardubic, kde gestapo vyvraždilo během pár dnů téměř dvě stě lidí. Dne 3. června 1942 zde byly zahájeny hromadné popravy, při kterých umírali spolupracovníci parašutistů, které prozradil deník Alfreda Bartoše nalezený v bytě Krupkových, ale také lidé, kteří byli nacistům jinak nepohodlní. Týkalo se to například komunistů a příslušníků inteligence, případně těch, kteří se jinak znelíbili.¹³⁸

Popravy na „Zámečku“ začaly 3. června 1942 a trvaly do 9. července. Za tu dobu zde přišlo o život 194 lidí. Nejvíce obětí si vyžádal 2. červenec, kdy byla popravena čtyřicetičlenná skupina, kterou tvořili především spolupracovníci Silver A. Mezi nimi například pomocnice Jiřího Potůčka Věra Junková, Taťána Hladěnová, která s Hanou Krupkovou a Lidmilou Malou dělaly parašutistům spojkou mezi Prahou a Pardubicemi,

¹³⁶ ŽIŽKA, str. 94–119.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ JIČÍNSKÝ, Karel. *Zámeček: historie národního odboje za heydrichiády na Pardubicku*. 3. rozš. vyd. Pardubice: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků a odbor kultury ONV v Pardubicích, 1989, str. 23.

Stanislav Tyc a Adolf Švadlenka, kteří přepravovali vysílačku Libuši, Arnošt Košťál, hoteliér ve Veselce, který kryl Josefa Valčíka a mnozí další.^{139, 140} Oběti byly z věznice gestapa převáženy nákladními vozy na „Zámeček“, kde čekaly ve sklepení vily. Poté je nacisté po dvou či třech u kúlů popravovali, těla odváželi pracovníci pardubického krematoria. Popel obětí nesměl být uchováván, ale vysypán do Labe. I přesto se však zaměstnancům krematoria podařilo uschovat část popela, který je dnes uložen v základním kameni pomníku.¹⁴¹

3.3.7. Ležáky

Samostatnou kapitolou nacistické odvety za atentát na zastupujícího říšského protektora bylo vyhlazení obcí Lidice a Ležáky. Ležáky byly osadou s devíti domky vzdálenou zhruba 30 kilometrů od Pardubic. Právě zde byla uschována v nedalekém lomu vysílačka Libuše, později v domě u mlynáře Švandy. V Ležákách se také po určitou dobu skrýval Jiří Potůček. Ačkoli většina obyvatel Ležáků o aktivitách některých svých sousedů neměla tušení, nacisté se rozhodli srovnat celou osadu se zemí. Dne 24. června kolem 11. hodiny obklíčilo Ležáky na 500 příslušníků policejních jednotek, vyhnali z domů všechny obyvatele.¹⁴² Ty obyvatele, kteří byli v práci, nebo ve škole, nechalo gestapo přivést. Celkem 47 osob pak bylo přepraveno na „Zámeček“, kde jich byla většina ještě téhož dne popravena, mezi nimi muži, žen i děti nad 13 let. Osadu nacisté vydrancovali a zapálili, zbytek trosek byl zlikvidován v zimě 1943 a prostor, na kterém stála osada, změněn na pole. Vyhlazení osady Ležáky přežily pouze dvě děti, roční Marie a dvou a půl letá Jarmila Šťulíkovy, které byly poslány do Německa na poněmčení.¹⁴³

3.3.8. Konec války

Od počátku roku 1944 už válečná situace naznačovala, že se blíží konec války. Pocity naděje však doprovázela nejistota a realita, kterou byla hospodářská vyčerpanost celého území a s ní související nouze. Situaci vystihla ve svém deníku občanka Pardubic

¹³⁹ Tamtéž, str. 13–22.

¹⁴⁰ Více k obětem viz DOSOUDIL, František. *Knih obětí nacistického násilí a druhé světové války z okresu Pardubice (léta 1938-1946)*. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích ve spolupráci s Českým svazem bojovníků za svobodu, Okresním výborem v Pardubicích, 2005. ISBN 80-86046-80-X.

¹⁴¹ JIČÍNSKÝ, str. 10–13.

¹⁴² JIČÍNSKÝ, str. 37.

¹⁴³ ŽIŽKA, str. 109–113.

Božena Bodláková: „Cítíme všichni, že není tak snadné to ukončení války, že bída s námi půjde zas přes zimu. [...] Konzervujeme ovoce, jehož je letos, Bohu díky, mimořádně mnoho. Tesklivě si říkáme, zdali ho sníme? Blízká budoucnost je předmětem našich starostí.“¹⁴⁴ Pardubice v letních měsících roku 1944 postihly také nálety spojeneckého letectva, které mělo za cíl průmyslová města, ve kterých měli Němce své válečné zdroje.

Podle Klimeše a kol. vypuklo na Pardubicku lidové povstání roku 1945 o něco dříve než v Praze, protože se ve východních Čechách rozvíjela partyzánská válka a aktivizovaly se odbojové skupiny. Dne 4. května ilegální Národní výbor v Pardubicích zvažoval možnost převratu. Od 5. května již sami občané města začali strhávat německé nápisy, vyvěšovat československé vlajky a zdobili se trikolorami. Dne 6. května Národní výbor jednal s fašistickými úřady o převzetí moci, které to však odmítly, po opakovaných výzvách 8. května městské německé posádkové velitelství na dohodu přistoupilo. Ani poté však průběh převzetí moci nebyl hladký, budova úřadu nebyla předána z důvodu uprchnutí okresního hejtmána a při odzbrojování gestapa byl smrtelně zraněn český četník Josef Trnka, jeden český důstojník byl téhož dne také zabit projíždějícím německým tankem. Převzetí moci ve městě bylo ohlášeno místopředsedou Národního výboru Josefem Krátkým 8. května 1945 v poledních hodinách. Odjezd německých jednotek a úředníků začal v 16 hodin a trval celou noc.¹⁴⁵

Průzkumná hlídka sovětské armády přijela do Pardubic až v jednu hodinu ráno 9. května. Toho a dalšího dne přijely do města sovětské jednotky IV. ukrajinského frontu, jemuž velel generál Andrej Ivanovič Jeremenko. Ten byl ubytován v domě na rohu Sakařovy a Gebauerovy ulice.¹⁴⁶ Podle Jiřího Kotyka jsou události května roku 1945 v Pardubicích důkazem toho, že město se v podstatě osvobodilo vlastníma rukama ještě před příjezdem Rudé armády.¹⁴⁷

¹⁴⁴ JARÁ, str. 165.

¹⁴⁵ KLIMEŠ, J., DOSOUDIL, F. a SNÁŠELOVÁ, L., str. 80–85.

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 88.

¹⁴⁷ ZLINSKÝ, Milan. Pardubice se osvobodily samy, tekla krev. Rudoarmějci dorazili 10. května. *iDnes Pardubice a Pardubický kraj* [online]. [cit 12. 5. 2018]. Dostupné z: https://pardubice.idnes.cz/pardubice-osvobozeni-kveten-1945-dms-/pardubice-zpravy.aspx?c=A150430_234812_pardubice-zpravy_jah

4. Média na Pardubicku v období Protektorátu

Obdobně jako okupace ovlivnila životy lidí i mediální prostředí s příchodem Protektorátu změnilo svou podobu. Jak bylo již výše uvedeno, na území Protektorátu existoval tisk ilegální, vydávaný odbojem, zahraniční (exilový) tisk vydávaný československou zahraniční rezistencí a tisk legální, k jehož vycházení vydaly souhlas okupační a protektorátní úřady. V následující kapitole se budu věnovat legálnímu tisku, který, i přes svou podřízenost režimu, měl pro obyvatele vysokou informační hodnotu. Jak píše Pasák, tento tisk je „jednak výrazným svědectvím potlačovatelské funkce okupanta, a to nejen vůči tisku, ale vůči celému národu a dále svědectvím úlohy háčovštiny, jako i kolaborace vůbec v tomto období“¹⁴⁸.

Ani Pardubicko se novému řízení tisku nemohlo vyhnout. Zdejší tisk byl také podřízen Ústředí tiskové služby při tiskovém odboru předsednictva ministerské rady. Dne 24. března 1939 vydal šéf civilní správy okupačních vojsk Konrad Henlein výnos o zajištění pořádku v tisku, podle kterého jakákoli změna nynějšího stavu tiskovin, tedy změna způsobu vycházení, tvoření nových příloh, změna rozsahu nebo založení či zastavení novin, musela projít jeho schválením. Následně byla vydávána řada směrnic týkajících se tiskovin. V březnu se česká periodika stala orgány Národního souručenství, při okresních úřadech byla zřízena funkce tiskových referentů. V červnu se do čela skupiny Tisk úřadu říšského protektora postavil Wolfgang Wolfram von Wolmar, který zavedl pravidelné tiskové konference.¹⁴⁹ Pamětník Alois Jaroslav Kubeš z Pardubic popsal situaci takto: „Noviny byly zglajšaltovány. Každé první úterý v měsíci redaktoři z celého tzv. Protektorátu museli do Prahy na školení. Tam jim Wolfram von Wolmar nabubřele hlásil, že Československo všechno prohrálo, že na věčné časy se stalo součástí třetí říše a že tu platí jen říšské zákony a že se musí psát podle říšské ideologie. Jinak že bude velmi zle. Prostě čeští redaktoři měsíc, co měsíc si museli jezdit do Prahy pro sprchu.“¹⁵⁰ V září 1939 byl pak vydán Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku, k němuž byly vydávány další pokyny pro šéfredaktory, kteří byli zodpovědní za celý obsah listu.

¹⁴⁸ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin; Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, str. 46.

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 49–53.

¹⁵⁰ KUBEŠ, Alois Jaroslav. Kapitoly z okupace. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1969, č. 6, str. 7.

Řízení regionálního tisku se od toho celostátního lišilo tím, že vedle pokynů pro šéfredaktory byla vydávána tiskovým odborem předsednictva ministerské rady zvláštní korespondence ve čtyřech vydáních. Kromě šéfredaktorů a cenzorů zodpovídaly za regionální tisk také okresní úřady, a to prostřednictvím výše zmíněných tiskových referentů. Ti byli instruováni okresními hejtmany po dohodě s oberlandráty a německými vojenskými tiskovými důstojníky.¹⁵¹ Okresní úřady dostávaly od šéfa civilní správy řadu vyhlášek a oběžníků s pokyny. Pro ilustraci jmenujme například oběžník z konce října 1939, který upozorňuje, že některé okresní a policejní vládní úřady nezachovávají ve věcech tiskových nařízený postup a samy schvalují některé změny v tisku, oznámení těchto změn je však nutné předkládat ministerstvu vnitra.¹⁵² V únoru 1940 žádal šéf civilní správy, aby všechny žádosti o povolení k vydávání nového časopisu byly předkládány přímo pouze ministerstvu vnitra, a to se všemi údaji o nové tiskovině, jako byl název listu, jméno šéfredaktora, vydavatele, náklad a další, ale i zda bude časopis obecně prospěšný pro zájmy Říše, zda bude působit po stránce politické převýchovy, jak bude zajištěn papír a zda je šéfredaktor beztrestný a schopný k výkonu této funkce.¹⁵³ Okresní úřady, instruované vyššími říšskými úřady, pak dále předávaly informace nejen redakcím, ale například i tiskárnám, jak dokládá například oznámení z února 1941, které upozorňovalo, že tiskárny musí všechny písemnosti, ať už časopisy, noviny, knihy nebo letáky, předložit úřadu k předběžné tiskové prohlídce dva kartáčové otisky. K vydání tiskoviny nesmí dojít dřív, než k tomu úřad dá souhlas.¹⁵⁴

¹⁵¹ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin; Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, str. 56.

¹⁵² Viz přílohu č. 1.

¹⁵³ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

¹⁵⁴ Tamtéž.

4.1. Periodika vycházející na Pardubicku v období Protektorátu

V nadcházející kapitole budou představena periodika, která vycházela v Pardubicích a okolí mezi lety 1939–1945. Informace byly čerpány především z fondu Okresního úřadu Pardubice ve Státním okresním archivu Pardubice, dále z přehledů a soupisů novin od Tomáše Pasáka a Jaromíra Kubíčka či ze samotných periodik, pokud byla dostupná.

V některých případech, kdy například list začal po okupaci vycházet pod jiným názvem, je představena i tiskovina vycházející před rokem 1939 pro lepší pochopení souvislostí. Popsány jsou i významnější listy vycházející těsně před okupací, pro srovnání je pak zmíněn i tisk vycházející na Pardubicku krátce po osvobození.

4.1.1. *Východočeský obzor*

Od roku 1905 vycházela krajinská tiskovina Československé sociálnědemokratické strany dělnické (ČSSD) pro pardubický okres, týdeník *Východočeský obzor*. Jeho redaktorem byl Ladislav Novák, který redigoval také hlavičkové listy *Východočeského obzoru*, a to *Obzor Chrudimska* a *Orlický obzor*.¹⁵⁵ *Východočeskému obzoru* zřejmě předcházela časopis *Východočeský buditel* vycházející od roku 1904, který byl však pro radikální články v srpnu o rok později zastaven. Prvním vydavatelem *Východočeského obzoru* byl člen ČSSD František Vácha, který mezi lety 1919–1923 zastával funkci starosty Pardubice.¹⁵⁶ Od října 1937 byl vydavatelem a odpovědným redaktorem novin Jan Shejbal, jako poslední obě tyto funkce v týdeníku *Východočeský obzor* i v jeho hlavičkových tiskopisech podle spisu Okresního úřadu v Pardubicích zastával Jan Novotný, který vydávání týdeníků trvale zastavil k 31. prosinci 1938. K tomuto datu byly zastaveny také listy *Obzor Chrudimska*, vycházející od roku 1923, a *Orlický obzor*, vycházející od roku 1925. Periodika byla tištěna v Lidové knihtiskárně v Pardubicích.¹⁵⁷

¹⁵⁵ KUBÍČEK, Jaromír. *Noviny České republiky 1919-1945*. V Brně: Sdružení knihoven ČR, 2004. Řada 1, Noviny, Díl 2, str. 10–12.

¹⁵⁶ BIČÍK, Zdeněk. Časopisy. *Pardubická encyklopedie klubu přátel Pardubicka* [online]. [cit. 1. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Casopisy>

¹⁵⁷ SOkA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

4.1.2. *Východočeská práce*

Periodikum *Východočeská práce* bylo nástupcem zaniklého *Východočeského obzoru*. *Východočeská práce* byl tiskový orgán Národní strany práce ve východních Čechách. První číslo tohoto týdeníku vyšlo 6. ledna 1939.¹⁵⁸ List byl tištěn v Lidové knihtiskárně v Pardubicích a odpovědným redaktorem a zároveň vydavatelem titulu byl v počátcích Rudolf Denke. Ten byl již v lednu 1939 Okresním úřadem v Pardubicích prověřován a z úředních spisů se dozvídáme, že již dříve byl trestán pro tiskové delikty, jako bylo vylepování plakátů bez povolení, zanedbávání redaktorské povinnosti, pomluva a urážení tiskem. Zřejmě i z toho důvodu, že úřad tuto jeho minulost nesl nelibě, jmenoval Denke v květnu 1939 odpovědným redaktorem časopisu Jana Novotného. V říjnu téhož roku se Rudolf Denke chtěl stát znovu redaktorem, okresní úřad proti tomu ale vznesl námitky, Denke tak novým vydavatelem jmenoval typografa Josefa Šturmu a zodpovědným redaktorem namísto Jana Novotného, který se odstěhoval do Chrudimi, odborného učitele Josefa Janáčka. Jak Denke uvedl v dopisu pro úřad, ve formě ani obsahu časopisu se nic nemělo změnit, periodikum mělo stále vycházet každý pátek a mělo se zabývat hospodářskými, sociálními a kulturními otázkami z Pardubic a okolí. V listopadu 1939 je však vycházení *Východočeské práce* úřadem zastaveno na dobu tří měsíců.¹⁵⁹ Vysvětlení, proč se Denke úřadům nelíbil, nacházíme ve vzpomínkách Aloise Jaroslava Kubeše: „V těžkých chvílích národa tisk se stává vzácností. Jsou více než potišťeným papírem. Redaktor Rudolf Denke se v sarkasmu a satíře překonává. Píše zásadně jinotajem a my mu rozumíme. Hltáme každý výtisk, smějeme se jeho podařené rubrice: Pardubický občan v novém prostoru. Tam to srší satirou nejvíc. Ale i na přední straně *Východočeské práce* útočí Denke nebojácně. Objevuje se tam dokonce to, co se jinak šeptá: Protektorát – Protentokrát. Denkemu nic neujde a na všechno umí najít formu, jak to, co si lidé skoro šeptají a čemu se spiklenecky smějí, zabalit do nějaké na první pohled nevinné zprávičky nebo pojednání.“¹⁶⁰

Z důvodu dočasného zastavení tak *Východočeská práce* sdělila svým inzerentům a předplatitelům, že o své peníze určitě nepřijdou a vše jim bude připsáno k dobru při dalším vycházení týdeníku, a zároveň se vůči rozhodnutí úřadu odvolala. Redakce v odvolání uváděla, že „se snažila, aby předešla všem výtkám censurním, a proto dávala

¹⁵⁸ KUBÍČEK, str. 418.

¹⁵⁹ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

¹⁶⁰ KUBEŠ, Alois Jaroslav. Kapitoly z okupace. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1969, str. 7.

censurovat podstatné části listu ještě v rukopise a potom ještě jednou po vysázení a obtahu čísla¹⁶¹. Kromě všeobecných pokynů redakce dle svého vyjádření nedostala žádnou výtku, která by předznamenávala zastavení listu. Když úřad vznesl námitky proti Denkemu, jmenoval za sebe nástupce Josefa Janáčka a Josefa Šturmu. I přesto úřad neposečkal a list zastavil. Denke psal úřadu: „Upozorňujeme, že zastavením listu vznikají nám značné škody finanční a sociální, zejména tiskárně, která nemůže nadále zaměstnávat tolik sazečů.“¹⁶² Redakce také upozornila, že zastavením listu dosáhne pravého opaku, než jaký byl úřadem žádán a že zastavení vzbudí nevoli čtenářů. Odvolání však nebylo vyhověno. Denke byl v listopadu zatčen, a to zřejmě spolu s tiskovým referentem zdejšího úřadu.¹⁶³ Co k zatčení přispělo, objasňuje Kubeš: „Však také (Denke) dlouho nepíše. Frau Hanika na oberlandrátě má všude nějaký známý, jak se lidově říká, a ta jako bývalá Češka pochopí ironii. Proto je velmi brzy Denke zatčen a *Východočeská práce* nakonec přestane vycházet.“¹⁶⁴ Ještě v únoru 1940, po tříměsíční lhůtě, se Josef Šturma dostavil na okresní úřad, kde vypověděl, že list nemůže dále vydávat, protože od doby, kdy byl list zastaven, se zvýšila cena papíru a vlivem tříměsíčního výpadku se zájem o časopis zmenšil. Náklad by tedy byl menší a nebylo by možné uhradit režii spojenou s vydáváním. Časopis by podle svých slov začal znovu vydávat, kdyby se zlepšily hospodářské poměry tak, aby měl naději na prosperitu.¹⁶⁵

4.1.3. *Východočeský rozhled*

*Východočeský rozhled*¹⁶⁶ byl nepolitický krajinský týdeník, označovaný za bulvár tehdejší doby¹⁶⁷, který vycházel od května roku 1931. Jednotlivé číslo se prodávalo za 80 haléřů. Prvním vydavatelem byl Stanislav Vinař, po něm od roku 1932 Marie Vinařová, od roku 1933 Josef Vodička a od roku 1934 Otakar Pavlas.¹⁶⁸ Na jaře 1939 Otakar Pavlas ohlásil úřadu, že se stěhuje z Pardubic a za vydavatele novin jmenoval původního

¹⁶¹ SOkA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ KUBEŠ, Alois Jaroslav. Kapitoly z okupace. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1969, str. 8.

¹⁶⁵ SOkA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

¹⁶⁶ Viz přílohu č. 2.

¹⁶⁷ HUBENÝ, Jaroslav. Nebezpečí fašismu je potřeba si stále připomínat, nabádá historik Kotyk. *iDnes Pardubice a Pardubický kraj* [online]. [cit 5. 4. 2018]. Dostupné z: https://pardubice.idnes.cz/historik-popisuje-fasismus-na-pardubicku-fg6-/pardubice-zpravy.aspx?c=A160620_2254519_pardubice-zpravy_msv

¹⁶⁸ KUBÍČEK, str. 419.

zakladatele a dosavadního odpovědného redaktora Stanislava Vinaře. Ten úřadu oznámil, že se jedná o zavedený list, který má objednanou inzerci i na rok dopředu a v březnu 1939 napsal: „Mohu bez obtíží změnit obsah časopisu. Dosud byl sice nepolitický a přinášel zprávy o veřejném životě i když nestranně a sloužil myšlence národní jednoty a bojoval proti špatným zjevům politárství, které tříštilo národ. *Východočeský rozhled* by mohl být jen společenským zpravodajem, případně časopisem humoristickým a sportovním, takže by se případně – podle přání úřadu – vůbec nezabýval veřejnou správou a veřejnými otázkami vůbec.“¹⁶⁹ Zároveň přiložil také rozpočet, vypočetl náklady na tisk a přesvědčoval o bezproblémovosti jeho existence. Navrhl také případnou změnu názvu novin na *Rozhled českého východu*, *Hlasy z východu* nebo *Východočeská společnost*. Na konci dopisu Vinař doplnil: „Uvádím několik možností a podotýkám, že se přizpůsobím nejen nařízení, ale i potřebám svého prostředí, v němž list by vycházel a že jsem ochoten sloužit státní a národní věci tak, jak se nové poměry v republice vyvíjí a budou vyvíjet.“¹⁷⁰ Podle oznámení, které úřad Vinařovi poslal, totiž zákon nepřipouštěl změnu vydavatele, změna znamenala zánik a případný vznik nového periodika, další vycházení *Východočeského rozhledu* tak nebylo povoleno. S tím se však Vinař nesmířil a odvolal se. V květnu 1939 Vinař napsal na Ministerstvo vnitra: „Vydával jsem list téměř deset let a jsem novinářem od svého mládí, téměř dvacet let. Píši také do denního tisku, též essaye, divadla, romány, pracuji na vážném díle v oboru psychologie a ethiky a můj list mi dával po deset let živobytí. Jsem živitelem tří dětí ve věku 12–16 let. List dával tiskárně 60 tisíc Kč ročně, což z veliké části přišlo na mzdy sazečům a personálu tiskárny. Zaměstnával jsem administrační sílu, přiživoval se akvisitér, inkasista, kolportéři, výdělek měly i prodejny novin. Prohlašuji, že jsem ochoten se přizpůsobit poměrům a vzdávám se vší kritiky veřejných zřízení atd., takže list by byl spíše společenským oznamovatelem.“¹⁷¹ Dodal také, že po dva měsíce, co list nevychází, je uvržen do těžké situace a každým dalším dnem se jeho nesnáze zhoršují.¹⁷² Zatímco se na ministerstvu vnitra jednalo o povolení či nepovolení znovuvydávání *Východočeského rozhledu*, Stanislav Vinař se snažil nalézt jinou cestu, jak získat povolení, a tak poslal v červnu 1939 na okresní úřad další dopis s oznámením, že hodlá vydávat romány na pokračování ve formě týdenního časopisu s názvem *Východočeský rozhled*. Hlavním obsahem měl být román a povídka,

¹⁶⁹ SOkA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Tamtéž.

teprve podružné měly být články a informace o městě a okolí. Nejvíce místa má zabrat inzertní část, a tak podle Vinaře tiskovinu nelze označit za časopis. Tuto žádost okresní úřad zamítl. V červnu pak poslalo Ministerstvo vnitra okresnímu úřadu zprávu o tom, že Tiskový odbor předsednictva ministerské rady upozornil na dřívější závadný způsob psaní *Východočeského rozhledu* a má tedy být zaujato stanovisko podle způsobu psaní posledních čísel. Vinař pak v červenci znovu kontaktoval úřad a uvedl: „Vydavatelem a redaktorem tohoto časopisu budu já sám, také samozřejmě dojde i ke změně ve způsobu psaní [...]. Již v důsledku nových poměrů a z poznání stavu věcí, vzdávám se původní kritiky veřejných hospodářských poměrů státních. Obsah listu chci vést jako spíše vlastivědný, reportážní, v každém případě hájím zájem veřejný a obecný tím, že konstatuji holá fakta.“¹⁷³ Ústředí tiskové dozorcí služby si v červenci od tiskového referenta okresního úřadu vyžádalo zprávu o Vinařově dosavadní žurnalistické i politické činnosti. Ze zprávy četnické stanice v Pardubicích poslané úřadu se pak dozvídáme, že Vinař byl sice dvakrát trestán za pomluvu tiskem, ale nebyl nijak politicky činný. Byl jen redaktorem *Východočeského rozhledu*, který vycházel v nákladu zhruba 300 kusů týdně: „Články v tomto časopisu byly rázu místního, v nichž z velké části Vinař odhaloval různé místní aktuality, které nebyly mnohým osobám v místě a okolí příjemné, takže jeho časopis jako i on byl dosti často bojkotován a často mnohé články konfiskovány. Jinak jeho časopis byl dosti v Pardubicích a okolí čten, neb obsah jeho byl psán jakousi satirou a ostře se dotýkal mnohých místních vedoucích funkcionářů, jak obecních, tak i jiných, a občanstvo bylo mnohdy informováno o věcech, které by jinak na veřejnost nepřišly. Jest zřejmé, že byl často osobami, jichž se obsah jeho časopisu týkal, žalován, byl mnohdy osvobozen, ale i trestán, jak s hora uvedených dvou trestů jest vidno.“¹⁷⁴ Jinak podle zprávy velitele stanice neměla proti Vinařovi po dobu jeho činnosti žádný důvod k zakročení. Zprávu se stejným zněním odeslal tiskový referent okresního úřadu Ústředí tiskové dozorcí služby. Dodal také, že v červenci 1939 Vinař vydal k příležitosti pardubického posvícení asi 900 kusů humoristického a satirického časopisu *Pardubický pepřený perník*¹⁷⁵, který obsahoval anekdoty a že tento výtisk neměl tiskových závad.¹⁷⁶ Ačkoli doklad o konečném rozhodnutí ministerstva vnitra nebyl v archivu k dispozici, lze

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Viz přílohu č. 3.

¹⁷⁶ SOkA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

usuzovat, že bylo kladné, protože poslední číslo *Východočeského rozhledu* vyšlo až v červnu 1941.¹⁷⁷

4.1.4. *Východočeský republikán*

*Východočeský republikán*¹⁷⁸ začal vycházet 16. května 1919 jako krajský orgán Republikánské strany československého venkova, a to s týdenní periodicitou.¹⁷⁹ Jeho redaktorem byl Josef Pilnáček, vydavatelem byly Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, nakladatelství vlastněné výše zmíněnou politickou stranou. Toto vydavatelství bylo po vydavatelství Melantrich druhým největším tiskovým koncernem v zemi. Na počátku 30. let změnilo název na Tiskařské a vydavatelské podniky Novina. Od 10. října 1930 byla tedy vydavatelem *Východočeského republikánu* Novina sídlící v Praze na Florenci¹⁸⁰, místem vydání však byly Pardubice. Od 7. dubna 1939 vycházel list jako orgán Národního souručenství. Poslední číslo *Východočeského republikánu* vyšlo 26. května 1939.

Hlavičkovým listem *Východočeského republikánu* být týdeník *Český Východ*, jehož vznik oznámily Tiskařské a vydavatelské podniky Novina v únoru 1939. Týdeník se měl zabývat politickými otázkami a přinášet zprávy o kulturním a společenském životě v pardubické župě a odpovědným redaktorem měl být taktéž Josef Pilnáček. Již 5. června 1939 však vydavatel oznamuje, že k prvnímu dni toho měsíce časopis přestal vydávat a list zaniká společně s *Východočeským republikánem* a bude nově vycházet pod jedním názvem jako *Východočeský kraj*.¹⁸¹

Za zmínku stojí také *Zpravodaj Chrudimská* vycházející od roku 1922 do prosince 1938 v Chrudimi. Ten vycházel nejprve dvakrát měsíčně, od roku 1924 jednou týdně.¹⁸² Od 1. ledna 1939, podle oznámení vydavatelství Novina, se tento zpravodaj stal hlavičkovým listem *Východočeského republikánu* a byl vydáván v Pardubicích. Redaktorem se stal Josef Pilnáček. *Zpravodaj Chrudimská* byl obsahově stejný jako

¹⁷⁷ KUBÍČEK, str. 419.

¹⁷⁸ Viz přílohu č. 4.

¹⁷⁹ KUBÍČEK, str. 419.

¹⁸⁰ BEDNAŘÍK, P., JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B., str. 167–168.

¹⁸¹ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

¹⁸² KUBÍČEK, str. 437.

Východočeský republikán, měl pouze jiný název pro chrudimskou oblast. Zanikl společně s *Východočeským republikánem*.¹⁸³

4.1.5. Východočeský kraj

Dne 30. května 1939 oznámily Tiskařské a vydavatelské podniky Novina, že *Východočeský republikán* bude od 1. června 1939 vycházet pod názvem *Východočeský kraj*¹⁸⁴. Jednalo se o tiskovinu Národního souručenství, jediné povolené politické strany za Protektorátu. List tak sloužil protektorátnímu režimu. Odpovědným redaktorem zůstal jako doposud Josef Pilnáček, který bydlel v Pardubicích v Havlíčkově ulici.¹⁸⁵ Pilnáček byl redaktorem novin až do 15. dubna 1942, kdy vydavatelství oznámilo, že odpovědným a zároveň jediným redaktorem týdeníku *Východočeský kraj* se místo Josefa Pilnáčka stává Josef Vilímek narozený v Úpici. Po prověření příslušnými úřady, zda nebyl navrhovaný redaktor trestaný a nebyly proti němu vedeny záznamy, byl Vilímek 20. dubna 1942 jmenován novým redaktorem.¹⁸⁶ Josef Vilímek noviny redigoval až do předposledního čísla v květnu 1945, v posledním čísle, které vyšlo 11. května 1945, je uveden jako odpovědný redaktor Josef Pilnáček. Noviny měly standardně čtyři až pět listů. Od října 1944 vycházely z důvodu nedostatku papíru pouze o třech listech, tedy šesti stranách, jak i oznámily svým dopisovatelům, které žádaly o stručnost: „Vzhledem k tomu, že náš list bude nyní vycházet o šesti stranách, žádáme naše vážené dopisovatele, aby psali stručně. Dlouhé články, feuilletony a básně nemůžeme při dnešním nedostatku místa otisknouti. Pište proto jasně a stručně!“¹⁸⁷ První dvě strany periodika byly věnovány významným zprávám, a to jak regionálním, tak i celostátním. Na dalších stranách se nacházely zprávy ze zemědělství a hospodářství, pravidelnými rubrikami byly například Z polí a lesů či Rodinné zprávy, nechyběly ani zprávy ze sportu. Dále byly ve *Východočeském kraji* zařazeny krátké články týkající se oblastí východních Čech, konkrétně Pardubicka, Přeloučska, Chrudimska, Nasavrcka, Hlinecka, Vysokomýtska, Litomyšlska, Holicka a Skutečska.

¹⁸³ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

¹⁸⁴ Viz přílohu č. 5.

¹⁸⁵ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Redakce. Redakční sdělení. *Východočeský kraj*, 20. října 1944, roč. XXVI., č. 42, s. 2.

4.1.6. *Večerní České slovo*

V Pardubicích vycházel také deník *Večerní České slovo*. Jeho první ročník se objevil v roce 1919 a byl vydáván tiskovým koncernem Melantrich v Praze v celkovém nákladu asi 400 tisíc výtisků. Od 4. dubna 1939 se stal listem Národního souručenství. Odpovědným redaktorem byl Antonín Finger. Pro mimo pražské oblasti existovala mutační vydání, v Pardubicích s názvem *Východočeské Večerní slovo*¹⁸⁸, později *Východočeské Slovo*. *Večerní České slovo* vycházelo do května roku 1945, poté začalo vycházet pod názvem *Svobodné slovo*.

Východočeská regionální mutace zahrnovala pouze jednu stranu, která přinášela krátké zprávy z celého kraje. Jednalo se především o výsledky sportovních utkání, černou kroniku, ale i kulturní zprávy, pozvánky a nejrůznější aktuality, zařazena byla i inzerce. Sídlo redakce bylo v Pardubicích, Wilsonova tř. 58.

4.1.7. *Bohdaneč. Lázeňský zpravodaj*

V červnu 1939 oznámily Slatinné lázně Bohdaneč, že budou vlastním nákladem vydávat periodikum *Bohdaneč. Lázeňský zpravodaj*¹⁸⁹, který by vycházel jednou za 14 dní, a to vždy 1. a 14. dne v měsíci. Obsahovat měl podle oznámení vědecké úvahy lázeňských lékařů, historické články o Bohdanči a okolí, příspěvky lázeňských hostů, pořádání výletů, pořad lázeňského orchestru, listinu hostů nebo společenskou rubriku. Odpovědným redaktorem prvního ročníku byl občan Pardubic Vlastimil Sirůček, od druhého čísla odpovídal za redakci Karel Klein. Zpravodaj byl tištěn v tiskárně firmy J. Čížek v Pardubicích, redakce časopisu sídlila v Lázních Bohdaneč.¹⁹⁰ Ačkoli úřední oznámení hlásalo pravidelnou periodicitu, zpravodaj byl vydáván dle lázeňské sezóny. V roce 1939 vyšla pouze tři čísla, v roce 1940 to bylo 13 čísel. Poprvé vyšel zpravodaj 1. srpna 1939. Starosta města Josef Havelka v úvodníku vysvětlil vznik periodika: „Lázeňští hosté – toť jedna velká rodina [...]. Aby členové této lázeňské rodiny byli o všem informováni, aby mezi lidmi vzniklo upřímné přátelství lidí stejných zájmů, rozhodlo se ředitelství lázní vydávati místní časopis, aby to, co jsem uvedl, mohlo být splněno.“¹⁹¹ Jak již avizovalo úřední oznámení, v časopisu se objevovaly články lékařů,

¹⁸⁸ Viz přílohu č. 6.

¹⁸⁹ Viz přílohu č. 7.

¹⁹⁰ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

¹⁹¹ HAVELKA, Josef. Našim hostům. *Bohdaneč. Lázeňský zpravodaj*. 1. srpna 1939, roč. 1, č. 1, str. 1.

a to Aloise Chládky, Karla Jičínského, Františka Lenocha a Rudolfa Průchy, programy hudebních pořadů a kin, texty o historii města i samotných lázní, časopis měl také pravidelné rubriky s názvy Něco pro lékaře, Význační hosté, Hlasy hostů a Feuilleton. Objevovaly se zde jmenné seznamy lázeňských hostů a inzeráty.

V posledním čísle zpravodaje roku 1940 redaktor Karel Klein píše: „Redakce listu je si plně vědoma, že úroveň listu nebyla na oné výši, na jaké by měla a mohla býtí [...]. Prosíme proto znovu všechny občany, aby nám v příštím roce pomáhali zdolat úkoly, které jsme vůči veřejnosti přejali tím, že jsme se odhodlali vydávati v Bohdanči časopis, a to list periodický.“¹⁹² V roce 1941 však už zpravodaj znovu nevyšel.¹⁹³

4.1.8. Pardubický Sokol

*Pardubický Sokol*¹⁹⁴ byl zpravodaj Tělocvičné jednoty Sokol Pardubice. Pasák uvádí, že časopis začal vycházet v roce 1936¹⁹⁵, podle Bičíka to bylo již v roce 1925¹⁹⁶. Zpravodaj vycházel s měsíční periodicitou a o jeho tisk se starala tiskárna Otto a Růžička v Pardubicích. Přinášel informace o činnosti Sokola, sportovní výsledky, avíza sokolských událostí, fotografie a samozřejmě i inzerci. Jak se píše v ohlédnutí za rokem 1938 v prvním čísle *Pardubického Sokola* roku 1939, jeho články přetiskovala i další regionální média: „V propagaci na veřejnost nám velmi ochotně pomáhaly místní a krajské listy. Velký počet článků z pera našeho kronikáře bratra O. Horáka, dále zpráv, oznámení a kritik ze všech našich podniků otiskoval *Východočeský republikán, Východ, Bratrství, Vpřed* a *Východočeský rozhled*.“¹⁹⁷ Ve stejném čísle se také dozvídáme o změně v redakci, která se od roku 1939 udála, kdy post odpovědného redaktora začal místo Josefa Winklera zastávat Karel Dvořák: „S redaktorstvím našeho Pardubického Sokola rozloučil se ze zdravotních důvodů bratr Josef Winkler, obětavý otec řady pěkných čísel minulých ročníků, pilný cvičenec, všudypřítomný reportér, insertní akvizitér, přednosta expedičního oddělení [...]. Poněvadž redakční rada nesmí být

¹⁹² KLEIN, Karel. Konec roku. *Bohdaneč. Lázeňský zpravodaj*. 20. prosinec 1940, roč. 2, č. 13, str. 7.

¹⁹³ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, str. 199.

¹⁹⁴ Viz přílohu č. 8.

¹⁹⁵ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, str. 261.

¹⁹⁶ BIČÍK, Zdeněk. *Bibliografie kraje pardubického*. Pardubice: Městský národní výbor, 1958, str. 101.

¹⁹⁷ DVOŘÁK, Karel. Výroční zpráva tiskového referenta za rok 1938. *Pardubický Sokol*. 21. ledna 1939, rok 1939, č. 1, str. 20.

bezhlavá, byla jí nasazena jakási protéza v osobě mé maličkosti.“¹⁹⁸ Karel Dvořák zastával tuto funkci až do roku 1941, kdy byl *Pardubický Sokol*, v souvislosti s nařízeným rozpuštěním celého spolku Sokol, úředně zastaven.¹⁹⁹

V říjnu roku 1945 se Tělocvičná jednota Sokol Pardubice pokoušela časopis obnovit a podala žádost o jeho vydávání. Té však tiskovým odborem Ministerstva informací nebylo vyhověno, a to z důvodu „nutnosti reorganizace periodického tisku v zájmu úsporného hospodaření papírem“.²⁰⁰

4.1.9. Stráž bezpečnosti

Svaz bezpečnostních orgánů v Československé republice, později přejmenovaný na Svaz bezpečnostních orgánů v Protektorátu Čechy a Morava vydával od roku 1918 měsíčník *Stráž bezpečnosti*. Ten byl tištěn nejprve v knihtiskárně J. Čížek v Pardubicích, poté u pardubického tiskaře B. Brix. Jeho odpovědným redaktorem byl policejní praporčík František Šmaha.²⁰¹ Redakce časopisu *Stráž bezpečnosti* v prosinci 1940 oznámila zánik listu, jeho poslední číslo vyšlo 1. prosince 1940. Důvodem bylo, že podle nařízení Ministerstva vnitra Svaz bezpečnostních orgánů, který byl majitelem listu, byl zlikvidován a sloučen s Ústředím veřejných zaměstnanců.²⁰²

4.1.10. Bratrství

Týdeník *Bratrství*, jehož první ročník vyšel pod názvem *Socialistický ruch*, byl publikován od roku 1919 s podtitulem List československé strany socialistické, poté od roku 1921 jako List československé strany socialistické župy pardubické a od roku 1926 nesl podtitul List československé strany národně socialistické župy pardubické. Redaktorem *Bratrství*, které vydávalo Tiskové družstvo Socialistický ruch a jež tiskl B. Brix, byl Jaroslav Novotný.²⁰³ Noviny byly v lednu 1939 zastaveny, od září 1945 však bylo vyhověno žádosti župního výkonného výboru Československé strany národně sociální v Pardubicích a *Bratrství* začalo znovu vycházet, a to jednou týdně, o čtyřech

¹⁹⁸ DVOŘÁK, Karel. Změna v redakci. *Pardubický Sokol*. 21. ledna 1939, rok 1939, č. 1, str. 6.

¹⁹⁹ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, str. 261.

²⁰⁰ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

²⁰¹ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, str. 318.

²⁰² SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

²⁰³ KUBÍČEK, str. 40.

stránkách, vždy ve čtvrtek, ve formátu A3, v nákladu 10 tisíc kusů a tiskem v Lidové tiskárně Františka Hummelhansse. Odpovědným redaktorem byl krajský tajemník Československé strany národně sociální Josef Kout.²⁰⁴ Týdeník vycházel do roku 1948.²⁰⁵

4.1.11. První česká zahradnická bursa

V roce 1919 začal vycházet týdeník *První československá zahradnická bursa* s podtitulem Nejrozšířenější a nejúspěšnější obchodně-odborný český orgán, jehož vydavatelem byl známý zahradní architekt Josef Vaněk.²⁰⁶ Ten v březnu 1939 dal na vědomí pardubickému okresnímu úřadu, že chce vydávat nepolitický, odborně zahradnický týdeník *První česká zahradnická bursa*, který bude tištěn v Pardubicích v lidové knihtiskárně Hummelhans a spol. a jeho odpovědným redaktorem bude Kamil Beránek. Povolení bylo Vaňkovi uděleno, a tak časopis se vznikem Protektorátu pouze částečně změnil svůj název. Ačkoli se jednalo o odborný časopis, byl, jako každá další tiskovina, podrobován tiskové kontrole. V lednu 1941 byla redakce napomenuta za jazykové nesrovnalosti v místních názvech. Podle běžné praxe měl být v člancích uváděn nejprve německý název, až poté v závorce český. Redaktor Kamil Beránek byl proto vyzván k dodržování této úpravy a ke správné německé gramatice. Ten pak u okresního úřadu uvedl, že „bere na vědomí, že jest jeho povinností, aby dohlížel na správné a řádné dodržování tiskových předpisů“²⁰⁷. Časopis vycházel do srpna 1942.²⁰⁸

4.1.12. Východočeská kynologie

V březnu 1940 požádal Klub pěstitelů policejních a ušlechtilých psů pro východní Čechy o povolení k vydávání časopisu *Východočeská kynologie*. Odpovědným redaktorem informativního časopisu byl pardubický zubní technik František Konečný.²⁰⁹ Tento měsíčník zanikl ještě v témže roce.²¹⁰

²⁰⁴ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

²⁰⁵ KUBÍČEK, str. 40.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 312.

²⁰⁷ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

²⁰⁸ KUBÍČEK, str. 313.

²⁰⁹ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

²¹⁰ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, str. 379.

4.1.13. Další periodika

Příchod nových poměrů a okupace se dotkl také dalších periodik vycházejících na Pardubicku. Jmenujme časopis *Footbal* vydávaný od roku 1937, jehož vydavatelem byl Karel Epštein, redaktorem Otto Rulle. Ten na dotaz státního zastupitelství v roce 1939, zda časopis stále vychází, uvedl, že od 15. března 1939 časopis nevychází a Karel Epštein je od května 1939 ve vězení.²¹¹ Zastaveno bylo Tiskovým odborem ministerstva lidové osvěty v březnu 1943 vydávání časopisu *Snaha*, který byl publikovaný pardubickým spolkem Snaha. Stejný osud potkal v témže měsíci *Turistický věstník* vydávaný dvakrát měsíčně od roku 1921 Klubem českých turistů, odbor Pardubice.

Některé tiskoviny, i přes počáteční snahu, nakonec zřejmě nikdy nezačaly vycházet. Příkladem může být aktivita Národního souručenství v Pardubicích, které v prosinci 1939 doručilo okresnímu úřadu žádost o povolení vydávání měsíčníku s názvem *Pardubicko*. Odpovědným redaktorem měl být městský knihovník Zdeněk Vavřík, vydavatelem Národní souručenství v Pardubicích, tisknout ho měla firma V. Vokolek. Na dvaatřiceti stranách se měl zabývat kulturními a historickými otázkami týkajícími se východních Čech. Tuto žádost předal v únoru 1940 tehdejší okresní hejtman Ministerstvu vnitra s komentářem, že se bude jednat o nový časopis, který nenahrazuje žádné zaniklé periodikum a vydavatel má v plánu vydávat ho v nákladu zhruba dvou tisíc kusů. V květnu však zástupce Národního souručenství v Pardubicích Vladimír Žváček oznámil, že časopis bude nakonec vydáván jako neperiodický. Proto nebylo dle úřadu třeba jeho vydávání oznamovat, nicméně i přesto muselo být každé číslo před vydáním podrobeno předběžné tiskové prohlídce, s čímž zástupce souhlasil s tím, že „před vydáním prvního sešitu učiní potřebné ohlášení“²¹². Žádné záznamy o tom, že by tato tiskovina někdy vyšla, však v prohledávaných fondech a publikacích nebyly.

Podobný osud měl propagandistický časopis *Árijská pracovní fronta*, o jehož vydávání podal v červenci 1939 žádost Bedřich Opletal.²¹³ Ten se jako student techniky v Praze dostal do kontaktu s NOF a byl jedním z těch, kteří se přičinili o vznik této organizace v Sezemicích nedaleko Pardubic. Později se také stal členem fašistické organizace *Árijská fronta*.²¹⁴ V souvislosti se svou aktivitou v této organizaci chtěl

²¹¹ SOKA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ GOTTWALD, Karel. Bedřich Opletal. *Klub přátel Pardubicka* [online]. [cit. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/237-bedrich-opletal/>

Opletal vydávat týdeník *Árijská fronta*, který by měl za cíl šířit árijské zásady a protizidovskou propagandu. Protože pod názvem *Árijská Fronta* byl již vydáván časopis v Praze, měl být nakonec využit název *Árijská Pracovní Fronta* s podtitulem Ústřední list Árijské Pracovní Fronty, českého sociálního hnutí. Bedřich Opletal, který měl bydliště v Sezemicích a nikoli v Pardubicích, nemohl být redaktorem listu, chtěl jím proto jmenovat Aloise Šimerdu, tisk měl probíhat v knihtiskárně J. Čížka v Pardubicích.²¹⁵ V dostupných materiálech zmínka o reálném vydávání této tiskoviny však není.

4.2. Tisk na Pardubicku po válce

Představu o složení tisku na Pardubicku, který vycházel po válce, přiblížil úřední spis, ve kterém v listopadu 1945, tedy půl roku po osvobození, Zemský národní výbor v Praze žádal všechny okresní výbory, aby podaly hlášení o tom, jaká periodika v jejich okrese vychází. V obvodu Okresního národního výboru (ONV) v Pardubicích v listopadu 1945 vycházel týdeník Československé strany sociální demokracie *Bratrství*, který redigoval Josef Kout, dále pardubickou sociální demokracií vydávaný týdeník *Budujeme*, jehož odpovědným redaktorem byl Miroslav Brouček.²¹⁶ Tento týdeník přinášel přehled událostí z Pardubicka a jeho vydávání bylo ukončeno v dubnu 1948.²¹⁷ Kromě toho byl ONV v Pardubicích vydáván čtrnáctideník *Pardubický list*, jehož redaktorem byl místopředseda a pozdější předseda pardubického ONV Josef Krátký. Posledním periodikem byl týdeník *Rudá zář*, jehož redaktorem byl František Kout.²¹⁸ Tento tiskový orgán pardubické KSČ byl pokračovatelem *Rudého východu* vycházejícího v období první republiky. List vycházel v období okupace v ilegalitě a od roku 1948 nesl název *Východočeská zář*, v roce 1950 pak byl přejmenován na *Zář*. Pod tímto názvem vycházel až do 90. let.²¹⁹

²¹⁵ SOkA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ BIČÍK, Zdeněk. Časopisy. *Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka* [online]. [cit. 27. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Casopisy>

²¹⁸ SOkA Pardubice, fond Okresní úřad Pardubice, kart. 1055.

²¹⁹ TRESTROVÁ, Veronika. *Tisk a kulturní politika pardubického okresu v období normalizace*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce Jakub Končelík, str. 75–76.

5. Vybrané události z období Protektorátu na stránkách regionálního tisku vycházejícího na Pardubicku

Následující kapitola bude věnována analýze zobrazení několika vybraných událostí v regionálním tisku, konkrétně ve *Východočeském kraji* (před změnou názvu v červnu 1939 vycházel pod názvem *Východočeský republikán*) a na regionální straně *Večerního Českého slova* s názvem *Východočeské Večerní slovo*. V několika případech, kdy se regionální záležitost svým významem dostala na celostátní stranu a mutační vydání se jí z toho důvodu již nevěnovalo, je pozornost upřena i na celostátní část deníku. Důvodem výběru těchto dvou periodik je skutečnost, že se jednalo o jediné dvě během daného období souvisle vycházející tiskoviny přinášející zpravodajství. Cílem kapitoly je poskytnout pohled na fungování regionálních médií v protektorátním totalitním režimu a zároveň na život v Pardubicích a okolí v této době.

5.1. Zřízení Protektorátu Čechy a Morava

Jak již bylo zmíněno výše, média musela v období okupace vyjadřovat vůli okupanta a řídit se podle příslušných směrnic. Při jednání s Adolfem Hitlerem v Berlíně v noci na 15. března prezident Emil Hácha a František Chvalkovský přislíbili, že „ve veřejných projevech, v tisku, divadle, rozhlasu bude zachována plná zdrženlivost“²²⁰. Touto směrnicí byl tisk ovlivněn bezprostředně po okupaci českých zemí.²²¹ Cílem následující kapitoly je zachytit a ilustrovat proměnu pardubického regionálního tisku záhy po okupaci, tedy přiblížit a srovnat jeho podobu před a po vyhlášení Protektorátu.

5.1.1. *Východočeský republikán* a zřízení Protektorátu

5.1.1.1. Před okupací

Hořkost z událostí předešlého roku, tedy Mnichovské zrady a ztráty pohraničí, vyčteme v textech již prvního čísla *Východočeského republikánu* roku 1939, kde redakce krátce připomíná historii a směřování listu, který se podle slov autora vždy snažil hájit národní a státní zájmy: „Ukázalo se, že toto stanovisko bylo zcela správné. Dnes, v druhé

²²⁰ PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939–1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, str. 48.

²²¹ Tamtéž.

republice, zmenšené a velmi těžce postižené, jsme se k tomuto stanovisku dopracovali všichni.²²² Do nového roku si redakce slibovala, že list bude sloužit svému lidu poctivě a věrně, tak jako to dělal doposud, a bude „pracovati k tomu, aby těžce postižený národ znovu se pozvedl a došel své národní cti“²²³. Rok 1938 redakce označovala za letopočet, který „si v knize historie Československé republiky zapisujeme na černé stránce“,²²⁴ a předešlý rok byl i v dalším čísle označován za rok černý, ale čtenáři stále mohli nacházet slova podpory: „Nikdy nezradili jsme a třeba udupáni, věrni zůstali jazyku, zemi a sobě samým [...]. Je to naděje, co nám říká, že jsme v roce 1938 překročili dno jedné propasti, přepluli jeden nebezpečný vír v řece národního žití, a že zas půjdeme vzhůru.“²²⁵

I Pardubic se Mnichovská dohoda a postoupení pohraničí dotkly, protože, jak se dozvídáme z článků novin, přesun obyvatelstva způsobil ve městě akutní nedostatek bytů. V Pardubicích byla pro tyto uprchlíky také zorganizována sbírka s názvem Česká koleda, která vynesla 100 tisíc korun, a „Pardubice tak v akci pro uprchlíky stojí jistě v popředí českých měst“²²⁶. Odstoupení Sudet se však neprojevovalo pouze v Pardubicích, ale v celých východních Čechách, protože bylo nutné změnit strukturu okresů: „Jelikož některé z těchto staly se těžko soběstačnými, domáhají se představitelé těchto okresů rozšíření jejich území na sousední okresy.“²²⁷ Nejvíce postiženým byl poličský okres, ke kterému byl na úkor vysokomýtského okresu přiřazen celý soudní skutečský okres.²²⁸

Události roku 1938 byly jedním z hlavních témat regionálního tisku, jak dokládá i článek Náš poměr k Německu na titulní straně *Východočeského republikánu* 27. ledna 1939, zabývající se Mnichovskou dohodou, ale především jednáním Františka Chvalkovského s Adolfem Hitlerem. Z článku je cítit jisté smíření: „V Mnichově bylo definitivně skončeno období politiky nadějí [...]. O osudu našeho státu při konferenci v Mnichově rozhodly si čtyři velmoci, ale to rozhodnutí je vlastně uznáním, podrobení se těm skutečnostem, které nutno respektovat, aby bylo lze dospět ke klidnému soužití.“²²⁹ Na druhé straně však v textu najdeme naději v rovnou spolupráci s Německem: „Čekáme na to úplné vyjasnění vzájemných vztahů a na naprostou jistotu, co a jak bude dál.

²²² Redakce: Do nového roku. *Východočeský republikán*, 1. ledna 1939, roč. XXI., č. 1, str. 1.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Redakce: Na konci dvacátého roku. *Východočeský republikán*, 1. ledna 1939, roč. XXI., č. 1, str. 2.

²²⁵ [nesignováno]. Za národ a stát. *Východočeský republikán*, 6. ledna 1939, roč. XXI., č. 2, str. 1

²²⁶ [nesignováno]. Pardubice 100.000 K. *Východočeský republikán*, 10. února 1939, roč. XXI., č. 6, str. 4.

²²⁷ LÁSKA, František. K novému rozhraničení okresů v našem kraji. *Východočeský republikán*, 3. března 1939, roč. XXI., č. 10, str. 8.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ [nesignováno]. Náš poměr k Německu. *Východočeský republikán*, 27. ledna 1939, roč. XXI., č. 5, str. 1.

Výsledky jednání jsou dalším krokem k tomu cíli. Bude ho ovšem dosaženo úplně, až mezi oběma státy bude panovat ovzduší naprosté důvěry a z ní plynoucí spolupráce, založené na té skutečnosti, že v úzkém sousedství, kde je vývoj vzájemně ovlivňován, je jedinou možnou cestou spolupráce, hledící prospěchu obou stran [...]. Německo i sobě bude prospívat, když nám zaručí svobodný rozvoj v hranicích našich.“²³⁰

Z textů *Východočeského republikánu* můžeme vyčíst i strach z budoucnosti, například v článku Ještě není vyhráno, kde autor dr. Suchý kritizuje občany, kterým je veřejné dění lhostejné a kterých se málo dotkly události předešlých měsíců: „Všem dohromady pak třeba říci, že nikdo z nás si nemůže být ještě zcela jist, že je všechno vyhráno a že z kalicha hořkosti jsme dopili na dno.“²³¹ Zároveň autor upozorňuje, že národní proces v jednotlivých zemích ještě neskončil: „[...] Jsme uprostřed Evropy a nemůžeme si ani myslet, že všechno toto dění můžeme zaspat, ani že budeme určovat jeho směr a cíl. Prostý rozum nám říká, že zkouška našich nervů není u konce, a že také tentokrát může jít i o nás.“²³² V závěru autor situaci přirovnává k pohybu na hraně nože a povzbuzuje proto ke klidu, jednotě a důvěře v sebe samotné.²³³

Slova nespokojenosti se současným stavem nebyla tím jediným, co se před okupací v tisku objevilo a po zřízení Protektorátu už by se objevovalo jen těžko. Jmenujme například rubriku Naše staré památky vzpomínající v lednovém čísle na starý židovský hřbitov, který se nacházel v Pardubicích, jež byl zničen a který je zde označován za jedinečnou krásu Pardubic ve středověku. Autor článku pak dodává: „Antisemitské hnutí nemůže být, u kulturně myslícího člověka, důvodem ke zrušení staré památky.“²³⁴ V lednovém *Východočeském republikánu* najdeme také pozvánku na pardubický pietní akt ke smrti Karla Čapka, který je zde označován za jednoho z nejvýraznějších českých spisovatelů světové pověsti: „Jeho světovost, vyznačující se tolika oslňujícími vítězstvími a poctami, jichž se mu dostalo jako autoru R.U.R., vynikajících románů, povídek

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ SUCHÝ, dr. Ještě není vyhráno. *Východočeský republikán*, 27. ledna 1939, roč. XXI., č. 5, str. 3.

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ FRYČ, J, Starý židovský hřbitov pardubický. *Východočeský republikán*, 1. ledna 1939, roč. XXI., č. 1, str. 2.

i causerií, překládaných do všech světových řečí [...].²³⁵ Po okupaci už by podobný článek jistě nevyšel, Karel Čapek byl totiž jedním z těch, o kterých se psát nesmělo.²³⁶

Ve vydáních *Východočeského republikánu* před zřízením Protektorátu se objevují také mnohé články, nabádající k podpoře národního hospodářství: „Každý národně uvědomělý občan je stále nabádán k tomu, aby kupovat a spotřeboval jen výrobky a stroje své země [...]. Toto vše platí nyní největší měrou i u nás.“²³⁷ Pokud se tak neděje, „uniká nám tím mnoho milionů ročně do ciziny [...] k velké škodě hospodářství státu“²³⁸. List také upozorňuje, že nové poměry země po Mnichovské dohodě se promítly například do chovu vepřového dobytka: „Ztráta území, do kterého se odprodávala selata a sádelní vepři, zasáhla do chovatelských poměrů. Je proto nutno daným skutečností se ihned přizpůsobiti tak, aby nenastala ve výrobě vepřů porucha, buď přebytkem nebo nedostatkem požadovaného zboží.“²³⁹ Objevuje se i úvaha, jak zlepšit národní hospodářství, tedy že bude nutno zvýšit státní příjmy, a to buď zvýšením daní, poplatků, cla či monopolizací soukromého podniku. To vše proto, aby byla republika udržena.²⁴⁰

Východočeský republikán, v té době nesoucí podtitul Krajský orgán Strany národní jednoty, věnoval poměrně velký prostor článkům, které se týkaly činnosti strany, případně komentářům jejích členů. Na začátku února informoval list o aktivitách Strany národní jednoty v Pardubicích, které se daří získávat stále více nových členů. Jak píše autor článku, strana postupně přebírala odpovědnost za celý život státu, který si bezpodmínečně žádá jednotu: „Náš lid si musí uvědomit vážnost doby, v níž stále žijeme, musí si stále připomínat nebezpečí, jaké na náš číhá.“²⁴¹ Dne 10. února se na stránkách *Východočeského republikánu* objevuje článek s názvem Lepší zítřek, ve kterém se autor vyjadřuje k vytvoření Strany národní jednoty, ve kterém by podle něj „za normálních dob a okolností byla právem spatřována snaha po ovládnutí moci ve státě. Naše však sjednocování je diktováno ušlechtilou snahou zachránit stát a národ před katastrofou,

²³⁵ [nesignováno]. Levné lidové vydání díla Karla Čapka. *Východočeský republikán*, 27. ledna 1939, roč. XXI., č. 5, str. 4.

²³⁶ RENCÍNOVÁ, Pavla. *Český protektorátní tisk za Reinharda Heydricha*. Praha, 2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce PhDr. Petr Bednařík Ph.D., str. 33.

²³⁷ [nesignováno]. Našim zemědělcům a národohospodářským zájmům prospějí jen odstředivky ze Škodovky. *Východočeský republikán*, 27. ledna 1939, roč. XXI., č. 5, str. 2.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ [nesignováno]. Nové poměry doléhají i do řad chovatelů vepřového bravu. *Východočeský republikán*, 10. února 1939, roč. XXI., č. 6, str. 3.

²⁴⁰ [nesignováno]. Budou zvýšeny daně?. *Východočeský republikán*, 1. ledna 1939, roč. XXI., č. 1, str. 3.

²⁴¹ [nesignováno]. Národní jednota a její organizace. *Východočeský republikán*, 3. února 1939, roč. XXI., č. 6, str. 4.

v dobách mimořádně vážných a těžkých²⁴². Ve stejném čísle najdeme také sloupek s názvem Slova, k nimž se nutno vracet (z projevu ministerského předsedy Berana v Brně), kde najdeme provolání jako „Nebudeme a nesmíme spoléhat na nikoho než na sebe“²⁴³, „Za český pot nesmí být vykupováno cizí pohodlí“²⁴⁴ nebo „Chtějme býti pokračovateli Mánesa a Alše, vracejme se k Svatopluku Čechovi, který varoval, abychom nikomu nevěřili, vraťme se k Nerudovi [...]“²⁴⁵. Na začátku března byl na titulní straně listu přetištěn projev generálního tajemníka Strany národní jednoty Jindřicha Žilky z manifestace v Holicích, kde nabádá k úctě ve vlastní kulturu, odmítání všeho cizího, vůli k překonání těžkých časů a přání svobody a samostatnosti.²⁴⁶

Před příchodem okupace na stránkách *Východočeského republikánu* nacházíme stále se opakující pojmy a témata, která zmiňují těžkou dobu po Mnichovu, který je označován za národní katastrofu, otřes státu. Na druhé straně autoři článků vyzývají k jednotě národa, naději a vůli se nepodmanit.

5.1.1.2. Po okupaci

První číslo *Východočeského republikánu* po zřízení Protektorátu vyšlo 17. března 1939 a jeho celá titulní strana byla věnována okupaci. Ačkoli v článku Historie se opakuje byl 15. březen označován za „den, který nám dal na vědomost, že před námi neleží žádná větrná paláce či růžová budoucnost [...] nýbrž tvrdá, velmi tvrdá a velmi šedivá skutečnost,“²⁴⁷ v závěru textu už čtenář pozná, že list se již musel přizpůsobit novým podmínkám: „Jsme schopni přijmouti ideje, které vládou mocenskými státy. Zapojíme se do řetězu práce s vědomím, že je toho třeba pro blaho člověka [...]. Najdeme si svůj vztah ke svému novému státu, vztah, který bude i srdečný.“²⁴⁸ Poslední slova článku však mluví za vše: „Pod novou státní vlajkou ochraňuj a pomáhej nám všem jeden Bůh.“²⁴⁹

V prvním pookupačním vydání byl také popsán průběh obsazení města v článku Německé vojsko v Pardubicích. Podle *Východočeského republikánu* byl ve městě zachován naprostý klid a pořádek, pouze v odpoledních a podvečerních hodinách bylo

²⁴² RICHTER, Karel. Lepší zítřek. *Východočeský republikán*, 10. února 1939, roč. XXI., č. 7, s. 1.

²⁴³ [nesignováno]. Slova, k nimž se nutno vracet (z projevu min. předs. Berana v Brně). *Východočeský republikán*, 10. února 1939, roč. XXI., č. 6, s. 2.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ ŽILKA, Jindřich. K jednotě národa. *Východočeský republikán*, 3. března 1939, roč. XXI., č. 10, str.1.

²⁴⁷ [nesignováno]. Historie se opakuje. *Východočeský republikán*. 17. března 1939, roč. XXI., č. 12, str. 1.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ Tamtéž.

v ulicích rušněji. „Vojsko německé počíná si vůči občanstvu naprosto korektně a nikde nebylo ani nejmenších nedorozumění.“²⁵⁰ Život ve městě podle listu nevybočil z normálních kolejí, všechny hostince a obchody byly otevřené a nedostatek surovin nehrozil: „V obchodech bylo rušněji než obvykle, neboť starostlivé ženy prováděly více nákupů, ač celkem zbytečně, neboť není žádných obav z nedostatku předmětů denní potřeby.“²⁵¹ Na titulní straně nechyběly ani instrukce, jak se mají občané chovat, tedy zachovat naprostý klid, vyvarovat se unáhleností, neklást německým jednotkám žádný odpor a dobře uvážít nejen své chování, ale i každé slovo.²⁵²

Stejně vydání také informovalo o spojení ředitelství státních drah v Hradci Králové s Ředitelstvím pošt a telegrafů v Pardubicích, které bylo k 15. březnu zrušeno. Zajímavým příspěvkem tohoto čísla je článek z rubriky Sokolstvo, která informuje o tom, že Pardubice mají největší sokolskou jednotu. Místní sokolovnu navštívilo dvakrát týdně až tisíc cvičenců. V závěru článku pak zazní: „Sokolská práce nemůže být nikdy ukončena, národ i stát ji bude potřebovat v dobách dobrých i v dobách zlých.“²⁵³ Jak již bylo zmíněno výše, činnost Sokola však byla na jaře 1941 zastavena.

Dne 24. března 1939 se ve *Východočeském republikánu* objevil článek *V nový život!*, který znovu seznamuje s novým státním uspořádáním a ve kterém čtenář pozná, že list již plně vyjadřoval postoje okupantů: „[...] Prospěch Třetí říše jest i prospěchem zemí našeho národa, škoda Říše by byla v tomto neměnitelném vzájemném spojení také naší škodou.“²⁵⁴ Na titulní straně pak nechyběly dvě fotografie Adolfa Hitlera a informace o jmenování Konstantina von Neuratha říšským kancléřem. *Východočeský republikán* také zveřejnil text s titulkem *Náš list v nových poměrech*, kde své čtenáře ubezpečoval, že se jedná o list české jednoty v městě a kraji a takovým zůstane i v nových poměrech, a to díky příslibu okupantů, že českému národu bude zaručen národní a kulturní rozvoj. Podle redakce je „dnes, více než kdy jindy, každému příslušníku našeho národa třeba, aby byl o všech záležitostech dobře informován, aby cítil svou národní a vlasteneckou povinnost k svému tisku. Nezpronevěříme se linii, kterou českému tisku narýsoval již Karel Havlíček Borovský [...]. Nezpronevěříme se národnímu poslání českého tisku

²⁵⁰ [nesignováno]. Německé vojsko v Pardubicích. *Východočeský republikán*. 17. března 1939, roč. XXI., č. 12, str. 1.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² [nesignováno]. Našemu občanstvu. *Východočeský republikán*. 17. března 1939, roč. XXI., č. 12, str. 1.

²⁵³ [nesignováno]. Největší sokolskou jednotu. *Východočeský republikán*. 17. března 1939, roč. XXI., č. 12, str. 3.

²⁵⁴ [nesignováno]. *V nový život!*. *Východočeský republikán*. 24. března 1939, roč. XXI., č. 13, str. 1.

[...] ²⁵⁵. Zároveň noviny apelují na své čtenáře, aby jim zachovali přízeň: „Tento těžký úkol můžeme splnit jenom tenkrát, najdeme-li, jako jsme až dosud nacházeli, pro něj plné porozumění i v řadách českého lidu v našem městě a kraji.“ ²⁵⁶

Na dalších stránkách se pak znovu objevovaly články, které se snažily čtenáře povzbudit. Texty tak označují Čechy za inteligentní a pracovitý národ, české výrobky za kvalitní výkonem i materiálem, snaží se také podpořit českou samostatnost: „Každý zdatný řemeslník, živnostník, obchodník, průmyslník je zároveň ochráncem české autonomní samostatnosti, zaručené nám slovem Vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera.“ ²⁵⁷

Článek s názvem Pardubice po 15. březnu znovu seznamoval s příchodem německých okupačních jednotek do města a již v duchu nacistické ideologie popisoval německého vojáka, který „je elitním vojákem a je to nejlepší voják na světě“ ²⁵⁸, vylíčený jsou i německé tanky a další vozidla, která jsou „stroji prvotřídními a jsou prostě ohromné“ ²⁵⁹, stejně precizní jsou motory německých letounů, které se vznesly nad Pardubicemi. Němečtí vojáci navštívili pardubické obchody, protože si chtěli „koupit leckterou věc na památku“ ²⁶⁰, hodně navštěvovali také cukrárny, „zvláště u Hofmana v Pasáží se jim to líbí“ ²⁶¹, podobná situace byla také v hostincích, například v Grandu a ve Veselce. Samostatný odstavec je věnován také německým vojákům a místním ženám: „Pokud víme, v Pardubicích věnuje mladý ženský svět vojínům více přízně, než je tomu kdekoli jinde.“ ²⁶²

Ve *Východočeském republikánu* záhy po zřízení Protektorátu najdeme rady chodcům a motoristům, jak se nově pohybovat při jízdě vpravo ²⁶³, informaci, že marka se stala

²⁵⁵ [nesignováno]. Náš list v nových poměrech. *Východočeský republikán*, 24. března 1939, roč. XXI., č. 13, str. 1.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ [nesignováno]. Jaké úkoly nás čekají v nových poměrech. *Východočeský republikán*, 24. března 1939, roč. XXI., č. 13, str. 2.

²⁵⁸ [nesignováno]. Pardubice po 15. březnu. *Východočeský republikán*, 24. března 1939, roč. XXI., č. 13, str. 3.

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ [nesignováno]. Jezdíme vpravo. *Východočeský republikán*, 24. března 1939, roč. XXI., č. 13, str. 3.

běžným platidlem²⁶⁴, nebo zprávu z fotbalového ligového utkání, kam přišli i němečtí vojáci.²⁶⁵

Posledního březnového dne už *Východočeský republikán* nevyšel s podtitulem Krajský orgán strany národní jednoty. Na jeho první straně byla informace o vzniku Národního souručenství a jmenování jeho padesátičlenného výboru prezidentem Háchou.²⁶⁶ List přináší také článek Rozloučení Pardubic s našimi vojáky, který byl především poděkováním a přáním vojákům, které nahradila německá armáda a kteří museli najít jiné uplatnění.²⁶⁷

Dne 7. dubna 1939 vyšla tiskovina poprvé jako List Národního souručenství a hned v úvodu přichází také s posláním této v té době již jediné povolené politické organizace: „Otázka činnosti v něm není otázkou chuti nebo nechuti. Je to otázka povinnosti k svému národu, jež velí jít na záchranou loď a event. i na kapitánský můstek, třeba v dobách troskotání.“²⁶⁸ Velká část tohoto čísla novin se věnovala vzniku Národního souručenství, dozvídáme se však také o stálém akutním nedostatku bytů v Pardubicích, navíc bylo potřeba také počítat s byty pro rodiny německých důstojníků²⁶⁹ nebo to, že nad městem je možné denně pozorovat lety vojenských letadel.²⁷⁰

V dalších číslech nacházíme hned na titulní straně články, které volaly po semknutí a jednotě národa, nyní již v organizaci Národního souručenství. Například článek Našli jsme naši hroudu pak vzpomíná na velké Čechy, kteří se zasloužili nejen o rozvoj jazyka, a odkazuje k češtví: „Vracíme se k české písni, k české hudbě, tak krásné a něžné [...] nacházíme české kresby [...] nacházíme opět náš český svět.“²⁷¹ Vedle slov vyzývajících k soudržnosti Čechů se pak objevovaly proříšsky orientované články, například ve vydání

²⁶⁴ [nesignováno]. Marka se stala běžným platidlem. *Východočeský republikán*, 24. března 1939, roč. XXI., č. 13, str. 6.

²⁶⁵ [nesignováno]. Němečtí vojáci na ligovém zápase. *Východočeský republikán*, 24. března 1939, roč. XXI., č. 13, str. 6.

²⁶⁶ MLP. Úplné soustředění národa. *Východočeský republikán*, 31. března 1939, roč. XXI., č. 14, s. 1.

²⁶⁷ [nesignováno]. Rozloučení Pardubic s našimi vojáky. *Východočeský republikán*, 31. března 1939, roč. XXI., č. 14, str. 6.

²⁶⁸ [nesignováno]. Cesta Národního souručenství. *Východočeský republikán*, 7. dubna 1939, roč. XXI., č. 15, str. 1.

²⁶⁹ [nesignováno]. Nouze o byty v Pardubicích. *Východočeský republikán*, 7. dubna 1939, roč. XXI., č. 15, str. 7.

²⁷⁰ [nesignováno]. Kovoví ptáci nízko nad městem. *Východočeský republikán*, 7. dubna 1939, roč. XXI., č. 15, str. 7.

²⁷¹ [nesignováno]. Cesta Národního souručenství. *Východočeský republikán*, 12. května 1939, roč. XXI., č. 20, str. 1.

21. dubna nesměl chybět text o oslavě padesátých narozenin Adolfa Hitlera, na nějž noviny nešetřily slovy obdivu a chvály.²⁷²

5.1.2. *Večerní České slovo* a zřízení Protektorátu

5.1.2.1. Před okupací

Příchod nacistické propagandy se v případě regionální strany *Večerního Českého slova* neprojevil tak výrazně, a to zřejmě i vzhledem k rozsahu *Východočeského Večerního slova*, který na jedné stránce musel informovat o dění v celém kraji. Přesto se i zde nemohl neprojevit příchod nových poměrů.

Například ještě na začátku března regionální strana informovala o propagaci města v Anglii prostřednictvím Pardubického propagačního a cizineckého sboru, který za přispění rady města zadal inzerát do ročenky Královského anglického klubu: „Inzerát má anglické hosty Česko-Slovenska upozornit na velké pardubické podniky a praví: Navštivte č.-s. město Pardubice u příležitosti Velké pardubické steeplechase a prohlédněte si při tom historické památky ze 16. stol. a kunětický hrad. Civilní letiště je k dispozici.“²⁷³ Vzhledem k tomu, že se Anglie zanedlouho stala úhlavním německým nepřítelem, byl by podobný článek jistě cenzurován.

S pookupačním vztahem k Říši by se jistě neslučovaly ani texty připomínající výročí narození prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka: „Od včerejšího večera a dnes celý den vzdávali pardubičtí občané poctu presidentu Osvoboditeli před jeho pomníkem na Legionářském náměstí [...] stupně byly pokryty šesti velkými věnci se stuhami s nápisy: Odkazu Tvému věrni zůstaneme.“²⁷⁴ Stejně tak ještě těsně před vyhlášením Protektorátu můžeme ve *Východočeském Večerním slovu* najít pozvánku na putovní výstavu Karla Čapka, „jež při své první instalaci v pražském Topičově saloně vyvolala nesmírný zájem“²⁷⁵. Tato výstava představovala Čapkovo dílo i soukromý a rodinný život.

²⁷² [nesignováno]. Dvacátý duben. *Východočeský republikán*, 21. dubna 1939, roč. XXI., č. 17, str. 1.

²⁷³ [nesignováno]. Propagujeme se v Anglii. *Večerní České slovo*. 4. března 1939, roč. XXI., č. 54, str. *Východočeské Večerní slovo*.

²⁷⁴ [nesignováno]. Pocty presidentu Osvoboditeli. *Večerní České slovo*. 8. března 1939, roč. XXI., č. 57, str. *Východočeské Večerní slovo*.

²⁷⁵ [nesignováno]. Dílo Karla Čapka. *Večerní České slovo*. 9. března 1939, roč. XXI., č. 58, str. *Východočeské Večerní slovo*.

5.1.2.2. Po okupaci

Ve vydání *Večerního Českého slova* 15. března se objevila informace o obsazení českých zemí říšským vojskem pouze na titulní straně, na regionální straně se tato zpráva objevila až o den později. V ní je popsán průběh okupace v kraji, tedy postup vojsk od Hradce Králové na Chrudim. Autor již v duchu nacistické propagandy popisuje, že „občanstvo chová se zcela rozumně a s klidem přihlíží transportům“²⁷⁶. Popisován je průběh okupace i v dalších východočeských městech, jako je Choceň nebo Vysoké Mýto, kde je také „zachováván klid a rozvaha.“²⁷⁷ Na druhou stranu *Východočeské Večerní slovo* psalo, že obyvatelé skupují suroviny a řada lidí vyzvedává peníze ze spořitelén. Druhý den list informuje o vyprodání soli a sádla, ubezpečuje však, že potravin bude dostatek. V textech čtenář mohl lehce objevit protichůdnosti, například když noviny psaly o klidu a pořádku obyvatelstva při obsazování, zároveň však upozorňovaly na výzvu velitele německých vojsk, který „varuje důrazně před všemi přečiny a zločiny proti veřejné bezpečnosti [...] a zakazuje jakékoliv shromažďování.“²⁷⁸

V dalších vydáních se objevily pouze krátké zprávy informující například o zájmu německých vojáků o české zboží, u nichž „dražší cigarety, ovoce a upomínkové předměty jdou nejvíce na odbyt,“²⁷⁹ či o povinnosti německých občanů nahlásit se okresním úřadům. Znovu byla publikována zpráva o aktivitě Pardubického cizineckého a propagačního sboru, který už tentokrát nelákal anglické turisty, ale poskytl informace říšské organizaci Autotourist, „jimiž chce posloužit říšským automobilistům a automobilovým turistům pro cesty do Čech a Moravy.“²⁸⁰ Mezi krátkými zprávami našli čtenáři také rady, jak se chovat na silnici při jízdě vpravo²⁸¹, nebo výzvu nezaměstnaným ženám, které se mohou hlásit o práci v Říši.²⁸²

²⁷⁶ fšf. Říšské vojsko v našem kraji. *Večerní České slovo*. 16. března 1939, roč. XXI., č. 61, str. *Východočeské Večerní slovo*.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ [nesignováno]. Obyvatelstvo v dobré shodě s armádou. *Večerní České slovo*. 17. března 1939, roč. XXI., č. 63, str. *Východočeské Večerní slovo*.

²⁷⁹ [nesignováno]. Co si kupují němečtí vojáci. *Večerní České slovo*. 21. března 1939, roč. XXI., č. 64, str. *Východočeské Večerní slovo*.

²⁸⁰ [nesignováno]. Říšští automobilisté se informují o našich městech. *Večerní České slovo*. 3. dubna 1939, roč. XXI., č. 75, str. *Východočeské Večerní slovo*.

²⁸¹ [nesignováno]. Jak se chovat na silnici. *Večerní České slovo*. 27. května 1939, roč. XXI., č. 118, str. *Východočeské Večerní slovo*.

²⁸² ps. Také ženy na práci do Říše. *Večerní České slovo*. 15. května 1939, roč. XXI., č. 106, str. *Východočeské Večerní slovo*.

Po zřízení Protektorátu už v textech novin nenacházíme stížnosti a bědování na Mnichovskou dohodu a strasti doby, o to více je kladen důraz na podporu češství, povzbuzení čtenářů k semknutí národa a pohledu do budoucnosti. Viditelné je to především v případě *Východočeského republikánu*, a to i z toho důvodu, že se noviny staly orgánem jediné povolené politické strany a částečně tedy i mluvčím české protektorátní politiky. I *Večerní České slovo* se stalo orgánem Národního souručenství, vzhledem k omezenému rozsahu však přinášelo spíše kratší zpravodajské informace. V obou případech je velmi viditelný fakt, že noviny musely bezprostředně po okupaci začít nahlížet na události očima okupanta, obsah listů se musel podříditi novým poměrům a jakékoli svobodné vyjadřování nepřicházelo v úvahu.

5.2. Oslavy 600. výročí města v regionálním tisku

Město Pardubice v roce 1940 oslavovalo 600. výročí od doby, kdy Arnošt z Hostýne a ze Staré odkázal panství svým synům a vůbec poprvé ho označil za město. Tato pro Pardubičany velkolepá událost se nesla celým rokem a regionální tisk ji nemohl opomenout.

5.2.1. Východočeský kraj a oslavy města

Už v prvním čísle v té době již *Východočeského kraje* vychází velký článek Do jubilejního roku města Pardubic, kde je připomínána dlouhá historie města od dob Arnošta z Pardubic, přes dobu husitskou, epochu Pernštejnů, až po polovinu 20. století, ve které jsou Pardubice autorem článku označovány za východočeskou metropoli. Je to díky poloze na soutoku Labe a Chrudimky, důležitému komunikačnímu uzlu, průmyslovému a obchodnímu podnikání, zřizováním středních i odborných škol a uvážlivou péčí o kulturu, čímž „předstihly Chrudim, sídlo kraje chrudimského [...] a vytvořily si základnu pro východočeskou dominantu mezi městy v ryze českém prostoru“²⁸³. Pro město se jednalo o význačné výročí, proto ani okupace a válka nebyly důvodem k tomu, aby se neslavilo: „I když jubileum Pardubic přichází do rušné doby válečné, kdy přestavují se hodnoty dřívější v hodnoty nové a střední Evropou zmítá vichřice válečná, přičiní se Pardubice, aby jubileum tak významné neprošlo bez

²⁸³ ŽELÍZKO, A. Do roku jubilejního města Pardubic. *Východočeský kraj*, 3. ledna 1940, roč. XXII., č. 1, str. 1.

ohlasu.²⁸⁴ Celý rok 1940 se tak podle článku měl nést v jubilejním rázu, oficiální oslavy měly být nachystány od 28. června do 7. července. Jejich program připravovala Kulturní sekce propagačního a cizineckého sboru, samozřejmě však „pod zorným úhlem jednoty a reflexí dnešní doby“²⁸⁵. Oslavy měly zahrnout národní i historický pohled na město, pardubický zámek měl nabídnout muzejní sbírky a výstavu výtvarných děl, Tyršovy sady výstavní pavilony zaměřené na průmyslový, obchodní a živnostenský rozmach Pardubic, v divadle se připravovala novinka *Mistr ostrého meče*, zapojeny do oslav měly být i hudební, pěvecké, tělovýchovné a sportovní spolky, mládež Národního souručenství pak připravovala národní veselici plnou folkloru.²⁸⁶

Velký prostor ve *Východočeském kraji* dostalo ohlédnutí za zahájením celoročních pardubických oslav 27. ledna 1940, které se uskutečnilo za přítomnosti městské rady, zástupců okresu, krajského i okresního vedení Národního souručenství, ale samozřejmě i představitelů říšských úřadů, a to koncertem České filharmonie pod vedením dirigenta Václava Talicha. Večer zahájil svým prolovem starosta města Karel Vitek, poté již následoval cyklus šesti symfonických básní Smetanovy *Mé vlasti*. Program pokračoval i na druhý den, a to *Slovanskými tanci* od Antonína Dvořáka. Ohlas koncertu byl podle autora ohromný.²⁸⁷

Antonín Dvořák a Bedřich Smetana, ale také další čeští hudební skladatelé jako Vítězslav Novák, Josef Bohuslav Foerster či Josef Flégl byli na programu i dalšího slavnostního koncertu na oslavu 600. výročí konaného 21. února 1940 v městském divadle v Pardubicích, a to za účasti členů Národního divadla Marie Podvalkové a Zdeňka Otavy.²⁸⁸ Ještě předtím však mohli Pardubičané podle *Východočeského kraje* navštívit 17. února v rámci oslav také reprezentační společenský večer Sportovního klubu Pardubice, který se konal v sálu hotelu Grand za doprovodu hudby vládního vojska z Hradce Králové.²⁸⁹ V témže čísle *Východočeského kraje* se redakce zamýšlela nad myšlenkou vybudování zoologické zahrady na Kunětické hoře: „Konečně letos, kdy i Kunětická hora béře podíl na oslavách města Pardubic, mělo by býti uvažováno o tom,

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ -sk-. Smetanovou „*Má vlast*“ zahájen byl pořad oslav jubilea města Pardubic. *Východočeský kraj*, 2. února 1940, roč. XXII., č. 5, str. 1.

²⁸⁸ [nesignováno]. Slavnostní koncert v Pardubicích. *Východočeský kraj*, 16. února 1940, roč. XXII., č. 7, str. 5.

²⁸⁹ [nesignováno]. Reprezentační společenský večer. *Východočeský kraj*, 16. února 1940, roč. XXII., č. 7, str. 1.

založiti na Hoře nějakou zoologickou zahradu v malém vydání. Několik opiček, nějakého páva, případně zlaté bažanty, výry a nějakou sovu, případně hada, želvy.“²⁹⁰ Autor textu nabádal případné mecenáše k dobročinnosti a doufal, že výzva nezůstane bez odezvy. S neméně velkolepým plánem přichází *Východočeský kraj* o dva měsíce později, kdy navrhuje vystavět ve městě pomník Vilémovi z Pernštejna nebo propagátoru města Františku Potěšilovi.²⁹¹

Pod krátkou zprávou z 22. března o tom, že na pardubický oberlandrát nastoupil nový vrchní zemský rada Schulz von Dratzig, najdeme dvousloupcový článek o tom, že k výročí povýšení Pardubic na město, by zde mělo být vysázeno 600 nových stromů: „Sázení výročních stromů Pardubic bude jistě velkolepou slavností již proto, že bude originální a časová. Počet stromů umožní, aby každý Pardubák dobré vůle přispěl svým podílem k výročí našeho města [...]. Stromy budou projevem naší kultury a dokladem o tom, jak máme naše město rádi.“²⁹²

I do oslav však poměry Protektorátu zasáhly, jak potvrzuje březnový článek Budou letos Pardubice slavnostně osvětleny? V něm autor uvádí, že město vždy bylo při významných událostech slavnostně ozářeno, v roce 1940 však zatím reflektory nemohly být použity: „V divadle již byly provedeny oslavy a budova divadla při tom nebyla ozářena. Nebude-li mír ještě letos, mine naše jubileum bez osvětlení, už vzhledem k zatemnění.“²⁹³

Již v lednu avizované představení *Mistr ostrého meče* v městském divadle mělo úspěch – na začátku dubna totiž *Východočeský kraj* přinesl zprávu o opakování divadelní hry z důvodu četných přání z řad obecnstva, naplněny byly i sliby o vystoupení pardubických spolků, a to 11. dubna na slavnostním koncertu, kde vystoupily pardubické spolky Pernštýn a Ludmila.²⁹⁴

V květnu 1940 přichází *Východočeský kraj* s informací, že Výbor pro zřízení památníku Arnošta z Pardubic připravuje k výročí ražbu oficiálních pamětních medailí,

²⁹⁰ [nesignováno]. Bude mít Kuňka mecenáše?. *Východočeský kraj*, 16. února 1940, roč. XXII., č. 7, str. 6.

²⁹¹ [nesignováno]. Pomníková výzdoba Pardubic. *Východočeský kraj*, 19. dubna 1940, roč. XXII., č. 16, str. 6.

²⁹² [nesignováno]. Budou mít Pardubice symbolických 600 stromů?. *Východočeský kraj*, 22. března 1940, roč. XXII., č. 12, str. 3.

²⁹³ [nesignováno]. Budou letos Pardubice slavnostně osvětleny?. *Východočeský kraj*, 1. března 1940, roč. XXII., č. 9, str. 5.

²⁹⁴ [nesignováno]. Slavnostní koncert v Pardubicích. *Východočeský kraj*, 5. dubna 1940, roč. XXII., č. 14, str. 4.

jejichž návrh připravil učitel sochařské školy v Hořicích Zuzka. Zájemci o minci za ni měli zaplatit 50 korun.²⁹⁵ Právě v květnu, kdy se oslavy přibližovaly, začal list o jubileu města informovat ještě horlivěji, než tomu bylo doposud. Čtenář se dozvídá, že Pardubice oslavují vůbec poprvé ve své historii: „Když tomu bylo prvních 100 roků, tak zvané Arnoštské Pardubice byly jen nepatrným shlukem k zemi krčících se chalup [...]. Roku 1540 byly Pardubice po velkém požáru, kdy místo oslav byl horečný chvat znovuzřídit spáleniště na město [...]. Rok 1640 byl v době kruté protireformace a násilného pokatoličťování a zároveň v ruchu švédské vojny [...]. Tak i rok 1740 byl ve znamení válek o Slezsko a doba byla velmi pohnutá. I letošní rok spadá do gigantického boje ideí, ale přece jen žijeme stranou bezprostředního válečného ruchu. Ale i tak se soudilo, že oslavy mohly počkat do příštího roku.“²⁹⁶ I přes ne příliš příznivou dobu se město snažilo vylepšovat vzhled, například pardubická část Skřivánek upravila chodníky: „Přispěje to jednak k lepšímu vzhledu města, což letos o jeho výročí je velmi záhodné, ale hlavně bude méně prachu.“²⁹⁷ Vzhled vylepšovaly i pardubické obchody: „Výklady jsou skutečně krásné. Jsme proto opravdu zvědaví, který výklad bude nejlepší.“²⁹⁸ U příležitosti jubilea města se sešlo podle informací listu zhruba 600 osob v prostorách zámku také Společenstvo hostinských, které zhlédlo výstavu stolničení od 16. století po současnost.²⁹⁹

Dva týdny před oficiálními oslavami přinesl *Východočeský kraj* článek i s fotografií o přípravě pardubického Sokola na tělocvičnou akademii. Cviky Sokol upravil tak, aby odpovídaly motivu národní tradice, cvičilo se tedy na české písně, a dokonce v národních krojích.³⁰⁰

Na začátku července vydal *Východočeský kraj* speciální vydání ve slavnostní úpravě a v rozšířeném obsahu věnující se výhradně pardubickému jubileu. Zajímavostí je, že standardní vydání těchto novin mělo čtyři až pět listů, speciální vydání jich však mělo jedenáct. V tomto čísle se čtenáři dočetli o historii vodních staveb ve městě, historii hudby

²⁹⁵ [nesignováno]. Jubilejní medaile k výročí 600 let města Pardubic. *Východočeský kraj*. 10. května 1940, roč. XXII., č. 19, str. 1.

²⁹⁶ [nesignováno]. Proč Pardubice letos poprvé oslavují své povyšení?. *Východočeský kraj*. 17. května 1940, roč. XXII., č. 20, str. 6.

²⁹⁷ [nesignováno]. Město se zdokonaluje. *Východočeský kraj*. 17. května 1940, roč. XXII., č. 20, str. 6.

²⁹⁸ [nesignováno]. Jubilejní výklady pardubské. *Východočeský kraj*. 17. května 1940, roč. XXII., č. 20, str. 6.

²⁹⁹ [nesignováno]. 600 let Pardubic a 35 let Společenstva hostinských. *Východočeský kraj*. 31. května 1940, roč. XXII., č. 22, str. 5.

³⁰⁰ [nesignováno]. Pardubický Sokol v pilné přípravě. *Východočeský kraj*. 14. června 1940, roč. XXII., č. 24, str. 1.

v Pardubicích, připomenuta byla i historie města nebo zajímavých staveb, jakým je například Dům U Jonáše či budova krematoria, nebo historie elektrizace východních Čech, připomenuta byla také dostavba železničního podjezdu, kterou Pardubice v jubilejním roce očekávaly. Samostatná stránka patřila pardubickému Sokolu a jeho červnovému vystoupení: „Velká účast a srdečná nálada hlediště daly akademii intimní ráz národní slavnosti, jež zanechá v účastnících jistě trvalý dojem v tom směru, že Sokol nepolevil ve svých snahách tělovýchovných, že i v nových poměrech může provádět výchovu mládeže i dospělých, takže zůstává nadále platnou složkou národního a kulturního života.“³⁰¹ Jednu samostatnou stranu ve speciálním čísle si zasloužil také pardubický perník. Článek představuje pardubické perníkárny a výrobce perníku – v Pardubicích v té době bylo šest větších výroben a několik menších, které zaměstnávaly celkem na 400 lidí, věnuje se ale i historii perníkářského řemesla.³⁰² Velkou část vydání zabrali také inzerenti, například továrny Explosia a Synthesia, Škodovy závody, pojišťovací kanceláře, firma Baťa a další.

Po skončení oficiálních oslav už *Východočeský kraj* nevěnuje jubileu tolik pozornosti. Přesto byli však v srpnu čtenáři informováni, že Pardubice se při příležitosti 600. výročí nakonec přeci jen dočkají sochy. Nejednalo se však o veřejný pomník, ale o církevní sochu Arnošta z Pardubic pro chrám sv. Bartoloměje.³⁰³ V září pak list připomněl poslední možnost navštívit filatelistickou výstavu, taktéž uspořádanou při příležitosti výročí, na které vystavuje 250 filatelistů³⁰⁴, zajímavější informace však nalezneme v komplexním ohlédnutí za slavnostmi, které byly „vzhledem k době válečné omezeny na míru skromnější, než by tomu bylo v míru.“³⁰⁵ I přesto byl však jejich průběh hodnocen velmi kladně, protože program se dotkl kulturní, hospodářské i sportovní oblasti, ačkoli „zvláště sportovní pořad musil být vzhledem k současné válce velmi omezen.“³⁰⁶ Kromě místního tisku se o jubilejní rok zajímala podle *Východočeského kraje* i další protektorátní média: „Vedle zpravodajství ČTK, která podrobně sledovala naše události a dodávala rozsáhlé referáty rozhlasu i novinám, nacházely jednotlivé naše noviny vztah

³⁰¹ [nesignováno]. Sokol Pardubice I. k jubileu města. *Východočeský kraj*. 4. července 1940, roč. XXII., č. 27, str. 4.

³⁰² [nesignováno]. Pardubický perník. *Východočeský kraj*. 4. července 1940, roč. XXII., č. 27, str. 6.

³⁰³ [nesignováno]. Socha Arnošta z Pardubic. *Východočeský kraj*. 30. srpna 1940, roč. XXII., č. 35, str. 1.

³⁰⁴ [nesignováno]. Filatelistická výstava v Pardubicích. *Východočeský kraj*. 13. září 1940, roč. XXII., č. 37, str. 4.

³⁰⁵ M. M. Oslavy 600 let Pardubic zvýšily prestiž města. *Východočeský kraj*. 13. září 1940, roč. XXII., č. 37, str. 4.

³⁰⁶ Tamtéž.

k pardubským zajímavostem a informovaly své čtenáře o našem městě velmi pozorně. Také český rozhlas poskytl Pardubicům místo ve svých programech. Vrcholné části pardubických slavností tak přesáhly rámec místní a byly sledovány pozorností všeobecnou.³⁰⁷

5.2.2. *Večerní České slovo* a oslavy města

Ani *Večernímu Českému slovu*, respektive jeho regionální straně oslavy města neunikly. Na začátku května 1940 krátkou zprávou noviny zvaly na přednáškový cyklus „Pardubické jaro umění“, v jehož rámci čtyři neděle po sobě měli hovořit odborníci a představitelé jednotlivých odvětví umění. V tomto cyklu se představil básník František Halas, režisér Antonín Kurš, profesor Alois Hába a rozhlasový redaktor F. K. Zeman. Na podzim noviny čtenářům slíbily přednášku docenta Františka Kovárny o výtvarném umění.³⁰⁸ Ve vydání 10. května regionální *Východočeské Večerní slovo* informovalo, že Klub českých filatelistů v Pardubicích připravuje velkou výstavu v rámci 100 let poštovní známky a 600 let Pardubic. Tato výstava má být podle listu velmi významná díky účasti prvotřídních filatelistů.³⁰⁹ Další zprávu vztahující se k oslavám přineslo periodikum 25. května, a to opět s textem o sbírce známek: „Mimořádnou ukázkou bude sbírka pražského bankovního úředníka a jeho otce. Jsou to kompletní býv. Čs. letecké známky ve všech odchylkách, odstíny, chybotisky, zoubkováním apod., jež v této úplnosti nebyly dosud nikde vystaveny.“³¹⁰ Za vrcholný podnik oslav noviny označily výstavu hospodářského rozvoje města, na kterou list zval od 29. června do 10. července 1940 a která měla nabídnout expozici stavebního vývoje, expozici elektrických podniků, místních odborných škol i nových hmot a textilií.³¹¹ Ještě v předposledním květnovém čísle *Východočeské Večerní slovo* vydává článek s názvem Jubilejní Pardubice prosí, ve kterém upozorňuje, že místní vedení Národního souručenství prosí, „aby se každý přičinil o lepší vzhled a čistotu města.“³¹² Občané si měli prohlédnout domy, zahrady, ploty a obchodní

³⁰⁷ Tamtéž.

³⁰⁸ Z.V. Pardubické jaro umění. *Večerní České slovo*. 8. května 1940, roč. XXII., č. 106., str. *Východočeské Večerní slovo*.

³⁰⁹ [nesignováno]. Jedna sbírka v ceně přes milion K. *Večerní České slovo*. 10. května 1940, roč. XXII., č. 108., str. *Východočeské Večerní slovo*.

³¹⁰ [nesignováno]. Úplná sbírka leteckých známek. *Večerní České slovo*. 25. května 1940, roč. XXII., č. 120., str. *Východočeské Večerní slovo*.

³¹¹ fšf. Stavební vývoj Pardubic od nejstarších dob. *Večerní České slovo*. 28. května 1940, roč. XXII., č. 122., str. *Východočeské Večerní slovo*.

³¹² [nesignováno]. Jubilejní Pardubice prosí. Pořádek a čistotu všude. *Večerní České slovo*. 30. května 1940, roč. XXII., č. 124, str. *Východočeské Večerní slovo*.

místnosti, udržovat čistotu na chodnicích, při dopravě dbát, aby nebyla znečištěna ulice, odstranit všechny skládky odpadků a opatřit okna květinovou výzdobou.³¹³

Na začátku června list znovu zval na hospodářskou výstavu, jejíž zahájení doprovodilo pěvecké sdružení Suk. V rámci výstavy noviny také zvaly na tři koncerty, a to kapely vládního vojska, Kmochovy hudby při sjezdu hostinských a pardubické hudby na závěr výstavy.³¹⁴ V čísle vydaném 13. června pak *Východočeské Večerní slovo* opět připomnělo sbírku známek, která se u příležitosti letošních oslav 600 let města Pardubic uskutečnila a při které si filatelisté mohli zakoupit razítka a sběrací archy. Po dobu výstavy totiž byly známky opatřovány jubilejním razítkem. Vydávány byly i pamětní sběrací archy, dopisnice a obálky, na kterých byla v šedozelené barvě vyobrazena Zelená brána.³¹⁵ Noviny přinesly v červnu také zprávu o opravě prostranství před hlavní bránou krematoria, kde byly při příležitosti jubilea vysazeny okrasné keře.³¹⁶ V čísle 18. června se čtenář dozvídá, že se ve Vokolkově tiskárně tisknou texty a v závodu Otto a Růžička obrazové přílohy monografického díla o jubilejních Pardubicích, které uspořádal knihovník Z. Vavřík.³¹⁷ Ve vydání 20. června pak list informoval o slavnostní schůzi městského zastupitelstva v městském divadle k 600 letům za účasti oberlandráta Dratziga³¹⁸, číslo 24. června zase zvalo na výstavu psů uspořádanou při příležitosti oslav³¹⁹, vydání 27. června psalo o speciální filatelistické přepážce pardubické pošty, zřízené při příležitosti výstavy hospodářského rozvoje města³²⁰, o den později noviny připomněly zahájení této výstavy, která se konala nazítří³²¹. V sobotu 29. června přinesla regionální strana *Večerního Českého slova* rozsáhlejší článek Co uvidíme na výstavě. Ten

³¹³ Tamtéž.

³¹⁴ [nesignováno]. Jak bude zahájena výstava. *Večerní České slovo*. 6. června 1940, roč. XXII., č. 130, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³¹⁵ Inb. Jubilejní Pardubice. *Večerní České slovo*. 13. června 1940, roč. XXII., č. 136, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³¹⁶ Vk. Květinový dar městu. *Večerní České slovo*. 17. června 1940, roč. XXII., č. 139, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³¹⁷ fšf. Kniha o Pardubicích. *Večerní České slovo*. 18. června 1940, roč. XXII., č. 140, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³¹⁸ [nesignováno]. 600 let města Pardubic. *Večerní České slovo*. 20. června 1940, roč. XXII., č. 142, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³¹⁹ [nesignováno]. Výstava psů v Pardubicích. *Večerní České slovo*. 24. června 1940, roč. XXII., č. 145, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³²⁰ fšf. Filatelistická přepážka. *Večerní České slovo*. 27. června 1940, roč. XXII., č. 148, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³²¹ fšf. Zítřejší zahájení výstavy. *Večerní České slovo*. 28. června 1940, roč. XXII., č. 149, str. *Východočeské Večerní slovo*.

prezentoval výstavu jako velmi zajímavou a představoval jednotlivé vystavovatele a jejich exponáty.³²²

Více se regionální strana *Večerního Českého slova* věnovala oslavám města také ve vydání 1. července, kde se ohlédla za slavnostní schůzi městského zastupitelstva, kde dostal svůj prostor i pardubický oberlandrát: „Před závěrem pozdravil přítomné p. Oberlandrat dr. Drazig, který zdůraznil, že v současném obrovském zápase o novou Evropu musíme v pochopení ducha nových ideí plnit všechny povinnosti co nejpečlivěji [...]. Pracujeme všichni tak, abychom byli hodní obětí německých hrdinů. Nato shromáždění uctilo povstáním památku německých vojinů.“³²³ Ve stejném čísle bylo taktéž ohlédnutí za zahájením výstavy hospodářského rozvoje.³²⁴ Dne 3. července se regionální strana v hlavním článku věnovala dvouhodinovému programu pardubického Sokola: „Před hledištěm, vyprodaným do posledního místa, podařilo se pardubickému Sokolu zdařilým večerem dokázat živou účast na kulturním dění svého města v oboru tělesné výchovy.“³²⁵ V dalším čísle byli čtenáři informováni o sjezdu hostinských a výstavě „Královská a moderní tabule“, která se při této příležitosti uskutečnila. Znovu byla ve stejném čísle připomenuta výstava hospodářského rozvoje, kterou podle článku od zahájení navštívilo na pět tisíc zájemců.³²⁶ I 5. července se list zabýval výstavou, tentokrát se zaměřením na expozici výroby umělých hmot a textilií, 6. července byla pak pozornost upřena na dílčí výstavu družstevníků. Úspěch celé akce shrnuje závěr článku, podle kterého byl o výstavu velký zájem, protože ji v tu dobu navštívilo již šest tisíc návštěvníků.³²⁷ Již 8. července regionální strana *Večerního Českého slova* otiskla informaci o tom, že výstavu hospodářského rozvoje navštívilo za týden přes 10 tisíc návštěvníků. Mezi hosty byl i oberlandrát Dratzig, který „se zvláště zajímal o expozice

³²² [nesignováno]. Co uvidíme na výstavě. *Večerní České slovo*. 29. června 1940, roč. XXII., č. 156, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³²³ [nesignováno]. 600 let města Pardubic. *Večerní České slovo*. 1. července 1940, roč. XXII., č. 151, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³²⁴ [nesignováno]. Výstava hospodářského rozvoje Pardubic. *Večerní České slovo*. 1. července 1940, roč. XXII., č. 151, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³²⁵ [nesignováno]. Sokol k pardubickému jubileu. *Večerní České slovo*. 2. července 1940, roč. XXII., č. 152, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³²⁶ [nesignováno]. 600 let Pardubic – 500 let knihtisku. *Večerní České slovo*. 4. července 1940, roč. XXII., č. 154, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³²⁷ [nesignováno]. Družstevníci vystavují – podívejte se jak. *Večerní České slovo*. 6. července 1940, roč. XXII., č. 156, str. *Východočeské Večerní slovo*.

města Pardubic, znázorňující jeho rozvoj stavební a průmyslový. Vyslovil své uspokojení nad vzorným uspořádáním cenných exposic.³²⁸

Pardubicím k jubileu podle *Východočeského Večerního slova* popřál i pražský arcibiskup Karel Kašpar, který poslal telegram starostovi města Karlu Vítkovi: „Bohužel pozdě se dozvídám o vzácném jubileu povýšení Pardubic na město, k němuž poutaly přeslavného mého předchůdce, arcibiskupa Arnošta, vztahy nejužší a na něž i sám s láskou vzpomínám jako bývalý biskup královéhradecký. Vyprošuji městu nejhojnější požehnání boží a volám: Vivat, crescat, floreat.“³²⁹

Od poloviny července už se regionální list *Večerního Českého slova* zabýval oslavami sporadicky, krátkými články připomněl výstavu filatelistů, publikování monografie o Pardubicích a 5. srpna informoval o odhalení sochy Arnošta z Pardubic v chrámu sv. Bartoloměje.

Oslavy 600. výročí povýšení Pardubic na město byly významnou událostí, která mohla být v nepříznivé době pro Pardubičany jistým útekem od reality a která i přes probíhající válku dostala v regionálním tisku velký prostor. *Východočeský kraj* se oslavám věnoval komplexně, ve dnech oficiálních oslav vydal dokonce speciální číslo, které obsahovalo dvakrát více stran než běžné vydání. K tomu jistě přispěl fakt, že se jednalo o rok 1940 a nedostatek papíru, který přišel s dalšími válečnými roky, se prozatím tolik neprojevil. *Večerní České slovo* taktéž o pardubickém jubileu psalo mnoho, a to především během dnů oficiálních oslav. Nejvíce se soustředilo na filatelistickou a hospodářskou výstavu, ostatní události byly zmiňovány spíše okrajově.

5.3. Odras kampaně „V“ v pardubickém tisku

V lednu 1941 vyzvala rozhlasová stanice BBC obyvatelstvo v okupovaných zemích, aby se zúčastnili kampaně „V“, značící slovo „victoria“, tedy vítězství. Akce měla být vyjádřením víry ve vítězství Spojenců. BBC nabádala, aby bylo písmeno malováno na zdi a budovy. Podle MacDonalda a Kaplana tato kampaň byla pro Čechy

³²⁸ [nesignováno]. Přes 10.000 návštěvníků za týden. *Večerní České slovo*. 8. července 1940, roč. XXII., č. 157, str. *Východočeské Večerní slovo*.

³²⁹ fšf. Kardinálova zdravotice. *Večerní České slovo*. 10. července 1940, roč. XXII., č. 159, str. *Východočeské Večerní slovo*.

druhem rezistence, který nevyvolával krvavé odvety. Kampaň měla takový ohlas, že ji Němci obrátili ve svůj prospěch, přijali za svou a písmeno „V“ prohlásili za symbol německého vítězství. „Trhat, přeškrtnout, přeměňovat nebo zesměšňovat německá znamení ‚V‘ bylo protizákonné. Když se to stalo, celá čtvrť byla potrestána kolektivní pokutou a konfiskací rozhlasových přijímačů.“³³⁰ Češi samozřejmě začali tuto akci sabotovat: „Během 19. 7. 1941 a během noci na 20. 7. 1941 Češi jako na povel začali po celých Čechách s akcí proti německé ‚V‘ propagandě. Na náměstích, ulicích, na stěnách a stožárech, a zvláště na státních budovách se objevilo písmeno V se znakem srpu a kladiva nebo s heslem ‚ČSR (Churchill, Stalin, Roosevelt)‘. V mnoha případech byla písmena V přepsána hesly, např. ‚Anglie vítězí – Německo prohrává‘, ‚Vítězství Sovětů – Sověti všude‘, ‚Ať žije Beneš‘, ‚Armáda ČSR je připravena – Ať žije armáda ČSR‘, ‚Vyžírkové Vyžrali Vepřové‘, ‚Vepřové Vyžrané‘ [...].“³³¹ Tato kampaň, kterou nacistická propaganda de facto odcizila londýnskému rozhlasu, se neprojevovala pouze na veřejných prostranstvích, ale i v tisku.

5.3.1. *Východočeský kraj a kampaň „V“*

Ve *Východočeském kraji* se písmeno objevilo poprvé 25. července 1941, a to na titulní straně společně s textem vysvětlujícím význam symbolu: „V posledních dnech vidíme kolem sebe písmeno V [...]. Písmenem V začíná se latinské slovo Victoria a stejně i české slovo vítězství. Dnes toto slovo, symbolicky vtělené do počátečního písmene, nabylo zcela zvláštního a jednoznačného významu. Uzářává vítězství, které má osudový význam pro celou Evropu. Vítězství Velkoněmecké říše v jejím gigantickém zápase s nepřáteli lepší budoucnosti lidstva, s kořistnickým kapitalismem, mezinárodním upírem – Židovstvem, a s nepřítelem vší kultury – bolševismem.“³³² Podle článku bylo písmeno „heslem celoevropského boje, který naše pevnina za vedení Říše vede na obranu kultury a civilizace proti jejím nepřítelům“³³³. Za tyto nepřítelé text označuje především Anglii, která „nechtěla připustit, aby si Evropa vládla sama podle svých potřeb“³³⁴ a „nechtěla

³³⁰ MACDONALD, C. A., KAPLAN, J. *Praha ve stínu hákového kříže: pravda o německé okupaci 1939 - 1945*. Praha: Melantrich, 1995. Historie a fakta, str. 59–60.

³³¹ ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945*. Ostrava: Sfinga, 1995, str. 293.

³³² [nesignováno]. V Symbol vítězství říše. *Východočeský kraj*. 25. července 1941, roč. XXIII., č. 30, str. 1.

³³³ Tamtéž.

³³⁴ Tamtéž.

uznat životní práva schopných mladých národů³³⁵. V závěru textu je znovu symbol V prezentován jako víra a přesvědčení v konečné vítězství Německa, který podporuje i český národ, který „chce vydatně přispět k tomuto boji svou pilnou prací a svým činně projeveným vědomím souhlasu. Proto také český národ přijal za své heslo: Vítězství Říše – Vítězství Evropy“³³⁶. Na stejné straně se objevil také další článek, informující o bojích na východní frontě, s nápadně mnoha písmeny V v titulku: Velký zápas – velké vítězství. Vedle toho se na titulní straně objevil nový grafický prvek ve tvaru několika písmen V, který rozděloval jednotlivé články.

I další vydání 1. srpna přineslo článek o velkém písmenu V: „Je tomu již přes týden, co začala nás ze všech stran pozdravovat velká písmena V. Začala nejprve v denním a jiném tisku, pak jsme je viděli na ulicích, parcích, na praporech, na domech. Pak pronikala z měst na venkov a dnes se s nimi potkáme i v menší vesnici.“³³⁷ Další obsah textu je téměř shodný s textem předchozího čísla, tedy vysvětluje význam symbolu a za úhlavní nepřátele označuje bolševismus a Anglii. Stejně číslo *Východočeské kraje* se zaměřilo i na regionální aspekt a popsalo velký úspěch kampaně v Pardubicích: „Návštěvníci jiných krajů svorně potvrzují, že nikde nebyla tato akce provedena tak dokonale a s takovým porozuměním jako na Pardubicku. Nikde nebylo vylepeno na oknech tolik plakátů s písmenem V, případně i slovem Viktoria. Pardubice samy oděly se v této akci ve slavnostní háv.“³³⁸ V článku se píše, že ve městě byla postavena řada slavnostních bran ozdobených chvojím s nápisem Vítězství Německa je vítězstvím Evropy, řada praporů s písmenem V, písmeno bylo vytvořeno i v sadech ze zeleně. Článek dokonce tvrdí, že ve výzdobě Pardubice předstihly Prahu: „Pardubice nešetřily nikterak na této symbolické nadšené akci, takže právem jim může býti v celé této akci přiznáno vedoucí místo. Nezadaly si nikterak za Prahou, ba v mnohé směru tuto ještě předčily.“³³⁹

Východočeský kraj pokračuje s kampaní i 8. srpna, kdy je zpráva s písmenem V opět hlavním článkem titulní strany. Jeho obsah se opět nijak významově neliší od předchozích dvou titulních článků. Třetí strana stejného vydání přináší zprávu o úspěchu kampaně, která již trvá deset dní, a podle článku se za tu dobu rozšířila z Prahy po celých Čechách

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ [nesignováno]. Ve znamení V. *Východočeský kraj*. 1. srpna 1941, roč. XXIII., č. 31, str. 1.

³³⁸ [nesignováno]. Pardubice mají nejlepší výzdobu ve znamení písmena V. *Východočeský kraj*. 1. srpna 1941, roč. XXIII., č. 31, str. 3.

³³⁹ Tamtéž.

a Moravě, ale i po celé Říši, kde byla akce provedena ve velkém měřítku. Autor uvádí, že akce velkého V proběhla i v Norsku, Holandsku, Belgii a ve Francii.³⁴⁰

Od vydání 15. srpna se již v listu neobjevují samostatné články věnující se akci V, pouze znázornění velkého písmena na titulní stránce, a to pokaždé v jiné grafické úpravě, v jednom případě (12. září 1941) také společně se slovy Viktoria a vítězství. Naposledy je písmeno V ve *Východočeském kraji* otištěno ve 40. čísle 3. října 1941.

5.3.2. *Večerní České slovo* a kampaň „V“

Večerní České slovo odstartovalo akci „V“ 17. července 1941. Titulní, celostátní stranu zakrylo červené písmeno V, celý pravý sloupek pak heslo Vítězstvím Říše Vítězstvím Evropy, žádný text se však kampani nevěnoval. Na regionální straně se kampaň projevila až o den později, 18. července, také velkým červeným písmenem V a stejně jako v případě celostátní strany bez dalšího textového doplnění. Podruhé se ve *Východočeském Večerním slovu*, tedy na regionální straně kampaň objevila 6. srpna, a to znovu ve formě průhledného červeného V, které má uvnitř vavřínový věnec, tedy symbol vítězství.

Ačkoli na celostátní straně novin se symbol V objevuje v různých grafických obměnách, buď uprostřed strany, později už pouze v rámečku s redakčními údaji, do 6. října, regionální strana, kromě dvou vydání, zůstala kampaní nepoznamenaná.

Totalitní správa zasahovala do chodu všech médií na území Protektorátu, a tak se akce velkého V, kterou nacisté využili ve prospěch své vlastní propagandy, projevila i v regionálním tisku vycházejícím v Pardubicích. Ve *Východočeském kraji* to bylo od 15. července do 3. října 1941, regionální strany *Večerního Českého slova* se dotkla pouze dvakrát, a to ve vydáních 18. července a 6. srpna.

5.4. Heydrichiáda a pardubický tisk

Jak bylo již popsáno v kapitole 3.3.5, po provedení atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha se Pardubice staly terčem gestapa, protože Josef Valčík, jeden

³⁴⁰ [nesignováno]. Ve znamení V. *Východočeský kraj*. 8. srpna 1941, roč. XXIII., č. 32, str. 3.

z parašutistů výsadku Silver A působícího na Pardubicku, se na přípravě tohoto atentátu podílel. Následující kapitola se zaměří na reflexi heydrichiády v pardubickém tisku.

5.4.1. *Východočeský kraj a heydrichiáda*

První vydání *Východočeského kraje* vydané dva dny po atentátu, tedy 29. května 1942, se o útoku vůbec nezmiňovalo. Věnovalo se mu až další vydání, 5. června 1942. Hlavní zpráva titulní strany tohoto čísla obviňovala z atentátu exilovou vládu v čele s Edvardem Benešem: „Vždycky, kdykoli se český národ během této války ocitl ve vážné situaci, bylo to zaviněno neodpovědným štváním české emigrace [...]. Také tentokráte, kdy došlo u nás k hanebnému zločinu na Zastupujícího říšského protektora, se ukázalo, že velká většina českého národa tento podlý čin odsoudila a že opět je nutno hledat viníky v emigraci, a zvláště v panu Benešovi.“³⁴¹ V textech *Východočeského kraje* můžeme najít také vybízení ke kolaboraci, případně až výhrůžky, pokud čeští občané nebudou spolupracovat: „[...] každá pasivita, kterou projevují čeští diváci současného velkého zápolení, bude považována za postoj nepřátelský a podle toho bude s těmito trpnými čekateli naloženo. Situace, která se vyvinula po zločinném atentátu na osobu Zastupujícího říšského protektora Heydricha, dává slovům SS Oberstgruppenführera Daluega zvlášť významné závažnosti. Naléhavost aktivního, činorodého postoje k boji Říše a novému evropskému vývoji je záležitostí nás všech!“³⁴² Stejně jako článek vyhrožoval těm, kteří by váhali a aktivně se nezapojili, zasáhnuto mělo být i proti lidem, kteří roznášeli šuškanou.³⁴³

Výhrůžky nebyly mířené pouze jednotlivcům, ale celému českému národu: „Otrásající událost středečního dne rozrušila každého rozumného Čecha, který si jasně uvědomil, že puma vržená na Zastupujícího říšského protektora, nezasáhla Velkoněmeckou říši, nýbrž český národ.“³⁴⁴ Parašutisté byli označováni za zbabělce, kteří utekli a vystavili celý národ těm nejtěžším důsledkům. Byl citován také Kurt Dalegue, který vyzýval k aktivnímu boji a vyhlazení všech, kteří by stáli proti Říši.³⁴⁵

³⁴¹ [nesignováno]. Rozhodněme se jasně a zanechme vyčkávání. *Východočeský kraj*. 5. června 1942, roč. XXIV., č. 23, str. 1.

³⁴² [nesignováno]. Tvrdě proti pasivitě a šeptandě!. *Východočeský kraj*. 5. června 1942, roč. XXIV., č. 23, str. 1.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ [nesignováno]. Jde o osud národa. *Východočeský kraj*. 5. června 1942, roč. XXIV., č. 23, str. 1.

³⁴⁵ Tamtéž.

Další dvě strany stejného vydání se týkaly téměř výhradně provedeného atentátu. Byla vypsána odměna 10 milionů korun za údaje, které by vedly k dopadení pachatelů. Noviny přinesly také přesnou rekonstrukci celého atentátu a důkladný popis parašutistů. Jejich věci, které zanechali na místě činu, byly vystaveny v obchodu s obuví Baťa v Praze na Václavském náměstí. Fotografie těchto věcí, tedy kola, dvou aktovek a pláště, byly v novinách otištěny. V novinách byl otištěn také výnos o vyhlášení výjimečného stavu, informace o přihlašovací povinnosti.³⁴⁶

Další číslo *Východočeského kraje* z 12. června 1942 informovalo o smrti Heydricha, jehož fotografie zabrala velkou část titulní strany. Vedle ní nechyběl text odpovědného redaktora Josefa Vilímka vzpomínající a oslavující jeho osobu: „Plni smutku a zlých předtuch stojíme dnes na rozcestí, z něhož vede jen jeden směr k zítřku. Říše ztratila velikého muže. Zahynul ve službách vlasti zákeřnou rukou najatých vrahů.“³⁴⁷ Ve stejném duchu se nese celý text, který Heydricha prezentuje jako velkou osobnost a znamenitého vojáka s vysokými morálními hodnotami. Podobně oslavný a truchlivý je text popisující převoz ostatků a smuteční slavnost.³⁴⁸ Další články znovu přisuzují atentát exilové vládě a mají v českých občanech vyvolat strach. Regionálně zaměřen je článek Smutek v Pardubicích, ve kterém se autor zabývá „zločinným atentátem, který hluboce otrásl pardubickým občanstvem [...]. Město změnilo ihned svoji tvářnost. Zavlály smuteční prapory a vlajky v barvách říšských a protektorátních, spuštěné na půl žerdi [...]. Ticho zavládlo v městě a letní dusno nacházelo i v příštích dnech odezvu v náladách pardubických občanů. Každý chodil zamlklý, Pardubice truchlily upřímně a hluboce.“³⁴⁹

Útok na Heydricha byl hlavním tématem *Východočeského kraje* i 19. června 1942, kde byly otištěny projevy ministra Moravce s titulkem Dopadením vrahů zachráníme národ!, který je namířen opět proti exilové vládě v Londýně, a ministra zemědělství Adolfa Hrubého pod názvem Nebýt zločinného atentátu, byli bychom nejkliďnější zemí Evropy, ve kterém uvádí, že dopadení parašutistů je jedinou možností k obnovení klidu a k záchraně českého národa.³⁵⁰ Opět neschází ani texty očeřující exilovou vládu s titulky Pro Beneše nikdo – pro Říši všichni nebo Říše není habsburskou monarchií.

³⁴⁶ [nesignováno]. Atentát na Zastupujícího říšského protektora. *Východočeský kraj*. 5. června 1942, roč. XXIV., č. 23, str. 2–3.

³⁴⁷ J. V. Slibujeme. *Východočeský kraj*. 12. června 1942, roč. XXIV., č. 24, str. 1.

³⁴⁸ [nesignováno]. Rozloučení s gen. Heydrichem. *Východočeský kraj*. 12. června 1942, roč. XXIV., č. 24, str. 1.

³⁴⁹ [nesignováno]. Smutek v Pardubicích. *Východočeský kraj*. 12. června 1942, roč. XXIV., č. 24, str. 2.

³⁵⁰ [nesignováno]. Nebýt zločinného atentátu, byli bychom nejkliďnější zemí Evropy. *Východočeský kraj*. 19. června 1942, roč. XXIV., č. 25, str. 1.

Východočeský kraj informuje také o tom, že Ústřední svaz průmyslu uspořádal v Pardubicích manifestační shromáždění, při jehož příležitosti ředitel svazu dr. Šedivý vyslovil politování nad atentátem.³⁵¹ Kromě toho, že se manifestace konala v Pardubicích, se však žádná další souvislost s regionem neobjevuje.

Reakci na atentát, a především jeho následky čteme i v projevu prezidenta Háchy otištěném ve *Východočeském kraji* 26. června 1942, kde prosí české občany, „aby si ještě jednou uvědomili v této chvíli, která by pro národ mohla končit tragicky a která pro mne, starce a Vašeho představitele, je nad jiné smutná a trpká“³⁵². Stejně číslo novin informovalo o dopadení parašutistů včetně jejich fotografií, v případě Kubiše posmrtné.

Dozvuky atentátu, především v podobě textů zaměřených proti Edvardu Benešovi, již však v menším rozsahu, se objevovaly ve *Východočeském kraji* až do poloviny srpna.

5.4.2. Večerní České slovo a heydrichiáda

Protože ročník 1942 *Večerního Českého slova* nebyl v Knihovně Východočeského muzea ani ve Státním okresním archivu Pardubice dostupný a v regionálním oddělení Krajské knihovny v Pardubicích nebyl kompletní (červnová ani červencová čísla zde nebyla deponována), analyzována jsou pouze květnová čísla po atentátu.

Stejně jako *Východočeský kraj*, i *Večerní České slovo* otisklo text popisující průběh útoku na říšského protektora a zprávu o odměně za informace vedoucí k dopadení pachatelů, včetně výnosu o vyhlášení výjimečného stavu, a to hned 28. května 1942. Tyto informace se však objevily v celostátní části periodika. Regionální strana, *Východočeské Večerní slovo*, o atentátu neinformuje vůbec, stejně tak i všechna ostatní vydání do konce května.

Přestože Pardubice byly prostřednictvím parašutistů výsadku Silver A s atentátem na Heydricha spojeny poměrně úzce, v pardubickém tisku se regionální aspekty tohoto činu výrazně neprojevíly. Nacisté si souvislostí byli vědomi a znali je, věděli o působení Josefa Valčíka v Pardubicích. Svědčí o tom mimo jiné fakt, že ve městě byly bezprostředně po atentátu vyvěšovány plakáty s příslibem odměny za dopadení a Valčíkovou fotografií.

³⁵¹ [nesignováno]. Manifestační shromáždění východočeského průmyslu v Pardubicích. *Východočeský kraj*. 19. června 1942, roč. XXIV., č. 25, str. 5.

³⁵² HÁCHA, Emil. Manifest státního presidenta Dr. Háchy. *Východočeský kraj*. 26. června 1942, roč. XXIV., č. 26, str. 1.

Jak píše Jará, mnoho pardubických občanů muselo jeho tvář znát z Veselky, kde Valčík obsluhoval.³⁵³ I přes tyto skutečnosti *Východočeský kraj* i *Večerní České slovo* otiskovaly pouze obecné informace o útoku určené pro všechny obyvatele Protektorátu.

5.5. Nálety na Pardubice v regionálním tisku

V roce 1944 Pardubice utrpěly tři letecké útoky. K prvnímu z nich došlo v noci z 21. na 22. července a provedlo ho britské letectvo. Cílem náletu měla být pardubická rafinerie, navigační chybou však pumy spadly na Vinici, roh Jindřišské a Karlovy ulice a část čtvrti Židov.³⁵⁴ „Věcná škoda byla veliká a ztráty na životech ne dosti přesně udané. Oficiálně byl povolán soudem společný pohřeb 47 mrtvých. Ale i později se našly mrtvoly i v Labi.“³⁵⁵ K druhému, nejničivějšímu náletu došlo 24. srpna, zasažena při něm byla západní část města. Tentokrát se už podařilo shodit bomby na rafinerii, ale zároveň i na letiště, nádraží i civilní domy na Skřivánku, ve Svítkově, Popkovicích a Starých Jesenčanech. Tento nálet amerického letectva si vyžádal 213 obětí. K poslednímu leteckému útoku, taktéž ze strany USA, došlo 28. prosince. Cílem se stala opět rafinerie a usmrceno bylo sedm lidí.³⁵⁶ V následující kapitole budou analyzovány první dva nálety, které byly nejničivější a při kterých zahynulo mnohonásobně větší množství obyvatel.

5.5.1. *Východočeský kraj* a nálety na Pardubice

Německo neváhalo využít nálety ve svůj prospěch, a tak už první článek *Východočeského kraje*, který o útocích informoval, se ve čtenářích snažil vyvolat zášť vůči nepřátelům. Ačkoli šlo o navigační chybu, nacistická propaganda prezentovala útok na civilisty jako úmyslný: „Na obytné domy dopadly nepřátelské trhavé pumy a obrátily četné domy v trosky, nad nimiž se od oné hrozná noci neustále nese pláč pozůstalých. Děti přišly o rodiče, jinde rodiče o děti, mnoho lidí o všechn svůj majetek. Útok byl veden výhradně proti civilnímu obyvatelstvu a vojenské ani průmyslové objekty nebyly vůbec zasaženy [...] teď se čeští lidé na Pardubicku přesvědčili, že nepřátelský letecký teror nehodlá šetřiti ani české civilní obyvatelstvo, jak mnoho našich lidí v hloubi svých

³⁵³ JARÁ, str. 151.

³⁵⁴ Tamtéž, str. 106.

³⁵⁵ KOTYK, Jiří. Léta 1940 až 1945 na staroměstské obecné škole chlapecké v Pardubicích. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1985, str. 108.

³⁵⁶ JARÁ, str. 106.

nadějí věřilo.“³⁵⁷ Stejně tak se k činu vyjadřuje článek popisující poslední rozloučení s oběťmi útoku, které se uskutečnilo 25. července na Pernštýnském náměstí a kam podle autora dorazilo na 30 tisíc lidí. Podle článku letci neměli v úmyslu poškodit vojenské objekty, protože nic takového podle autora ve městě nebylo.³⁵⁸ Nálet byl znovu označen za úmyslný: „Účelem britského leteckého teroru je rozvracet a ničit, a proto i v Pardubicích vyhledali angličtí letci obytnou čtvrť města, aby zde rozseli zkázu a hrůzu.“³⁵⁹ V souvislosti s rozloučením s oběťmi se propaganda v tisku snažila působit na emoce čtenářů: „Na velikém katafalku spočívá 37 rakví. Mezi nimi je devět bílých. V nich leží mladší mrtví. Zvlášť bolestně působí dětské rakvičky, z nichž jsou tři zvláště maličké.“³⁶⁰

Další číslo přineslo fotografie náměstí při posledním rozloučení a domů zasažených bombami, o týden později, 11. srpna, pak *Východočeský kraj*, potažmo pardubická úřadovna sociální pomoci, vybídla zámožnější obyvatele, aby přispěli obětem náletu a přinesla informaci, že prozatím bylo 134 postiženým rodinám vydáno 200 tisíc korun, šaty, látky a boty.³⁶¹

Pár dní před druhým náletem, ve vydání 18. srpna, vyšel článek s titulkem Nepodceňujte zkušeností, získaných při náletech. List poučil své čtenáře, jak se chránit při leteckých útocích.³⁶²

Až 1. září přišly noviny s informací o druhém náletu, který „předčil ještě nálet první a způsobil značné škody na civilních budovách a ztráty v řadách obyvatelstva. K řadě evropských pokojných měst, postižených nepřátelským leteckým terorem, se přidružily opět i české Pardubice“³⁶³. Další část textu je totožná s článkem vydaným již 28. července: „Zase děti přišly o rodiče, jinde rodiče o děti, mnoho lidí o všechn svůj majetek. Čeští lidé na Pardubicku se opětně přesvědčili, že nepřátelský letecký teror nehodlá šetřiti ani české civilní obyvatelstvo [...]“³⁶⁴ Na dalších stranách se znovu

³⁵⁷ [nesignováno]. Teroristický nálet na Pardubice. *Východočeský kraj*. 28. července 1944, roč. XXVI., č. 30, str. 1.

³⁵⁸ [nesignováno]. Poslední cesta obětí nepřátelského náletu na Pardubice. *Východočeský kraj*. 28. července 1944, roč. XXVI., č. 30, str. 1.

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ Tamtéž.

³⁶¹ [nesignováno]. Pomocná akce – postiženým náletem – zdárně pokračuje. *Východočeský kraj*. 11. srpna 1944, roč. XXVI., č. 32, str. 3.

³⁶² [nesignováno]. Nepodceňujte zkušeností získaných při náletech. *Východočeský kraj*. 18. srpna 1944, roč. XXVI., č. 33, str. 2.

³⁶³ [nesignováno]. Druhý teroristický nálet na Pardubice. *Východočeský kraj*. 1. září 1944, roč. XXVI., č. 35, str. 1.

³⁶⁴ Tamtéž.

čtenáři dozvídají, jak se chovat při dopadu pum a jak správně utěsnit otvory v leteckém krytu.

Ani oběti druhého náletu nezůstaly bez pomoci. Jak se dozvídáme ve *Východočeském kraji* 8. září, „všichni postižení leteckými nálety ihned po náletu navštíví v místě zřízenou úřadovnu pro postižené leteckými nálety [...]. Zde obdrží poškození potvrzení [...] a ohlásí výši způsobené škody na zvláštním tiskopise. Nato obdrží poukázku na textilie, poukázky na zásobování potravinovými lístky, případně poukazy na stravování zdarma a poukaz na podporu“³⁶⁵. Dne 15. září noviny informovaly, že okresní úřadovnou Sociální pomoci prošlo již 1780 lidí a bylo jim poskytnuto celkem 820 tisíc korun. Zároveň vybízely k další pomoci prostřednictvím dobrovolných darů. Pardubice se také pustily do výstavby nouzových obydlí pro oběti náletů: „Bylo třeba při silně vzrůstajícím nedostatku bytů v městě získati pro ně nové bytové jednotky, čehož bylo možno dosíci toliko novými stavbami.“³⁶⁶ Kvůli mimořádným poměrům však nebylo možné stavět trvalé stavby, ale pouze dřevěná obydlí vyložená lepenkou. Jeden takový dům měl předsíň, kuchyň, pokoj a spíž v zemi a jeho cena byla 25 tisíc korun.³⁶⁷

Na konci října pak *Východočeský kraj* připomněl potřebu vyměnit obsah zavazadla připraveného do krytu: „Nastávají totiž citelná chladna, která záhy mohou býti vystřídána zimními mrazíky. A tu jistě musíme vypraviti do krytu poněkud jinak a důkladněji, než jak to postačovalo v měsících letních.“³⁶⁸

5.5.2. *Večerní České slovo* a nálety na Pardubice

První informace o náletech se ve *Večerním Českém slovu* objevila 24. července na celostátní straně pouze jako malý článek převzatý z ČTK, regionální strana tuto událost nezmiňuje. Už druhý den však byla na titulní straně otištěna rozsáhlá reportáž aktivistického novináře Karla Wenera, který osobně navštívil Pardubice. Reportáž byla doplněna o výpovědi krajského tajemníka Národní odborové ústředny zaměstnanecké, krajského vedoucího Národního souručenství i přeživší oběti náletů. Werner podporoval tvrzení nacistické propagandy a psal, že „se přesvědčil na vlastní oči a z vlastní zkušenosti

³⁶⁵ [nesignováno]. Péče o poškozené leteckými nálety. *Východočeský kraj*. 8. září 1944, roč. XXVI., č. 36, str. 3.

³⁶⁶ [nesignováno]. Stavba nouzových obydlí v Pardubicích. *Východočeský kraj*. 29. září 1944, roč. XXVI., č. 39, str. 3.

³⁶⁷ Tamtéž.

³⁶⁸ [nesignováno]. Revize zavazadel do krytu. *Východočeský kraj*. 20. října 1944, roč. XXVI., č. 42, str. 2.

o jednom: o naprosté pravdivosti a přesnosti úřední zprávy o náletu. Nikde nebyl zasažen zdaleka nějaký vojenský objekt, vůbec žádný průmyslový podnik, ať už důležitý pro válku nebo ne, žádné zařízení, které by opravňovalo tento útok. Byly opravdu zasaženy pouze obytné budovy. Mezi mrtvými a zraněnými jsou výhradně čeští lidé“³⁶⁹. V duchu aktivismu Werner také vyzdvihoval práci tehdejšího starosty města, sudetského Němce Juliuse Stumpfa na důkaz dobré péče Němců o Čechy: „Lidé si vyprávějí, že dvě noci nespal, že dva dny téměř nejedl a věnuje se bez ohledu na osobní pohodlí výhradně péči o postižené.“³⁷⁰ V závěru článku nechybělo přání, „aby se těm ‚negrům‘, jak tady nyní všeobecně říkají Angličanům a Američanům, dostalo za jejich zločiny spravedlivé odplaty“³⁷¹. Dne 25. července byla i ve *Východočeském Slovu* otištěna zpráva popisující průběh bombardování. Ani zde nebylo opomenuto připomenutí toho, že útok se dotkl pouze civilistů: „Trochu pravdy neuškodí říci těm, kteří nesevdomitě často si přáli, aby cizí letadla přišla a ničila. Na vlastní kůži se přesvědčili, co to bylo a jaké »cíle« byly zničeny.“³⁷²

V dalším čísle byla téměř celá celostátní strana věnována průběhu smutečního rozloučení na Pernštýnském náměstí, kam přijel i předseda protektorátní vlády Jaroslav Krejčí. Opět nechyběl popis rakví i několikatisícového davu, který „tvoří husté špalíry, hlava na hlavě celou ulicí Na zeleném a dál, až kamsi ke hřbitovu“³⁷³. Popisována byla nálada celé akce: „Prostranství naplňuje se bolestí, není slov, která by popsala, co všichni přítomní v té chvíli prožívají.“³⁷⁴ Článek plný emocí, podle redakční zkratky W. s největší pravděpodobností z pera Wernera, byl opět uzavřen obviněním Spojenců. Na titulní straně byl také přepsán projev předsedy vlády a krajského vedoucího Národního souručenství z rozloučení na pardubickém náměstí. Regionální strana se v tomto čísle tématu nevěnovala.

Nazítří, tedy 27. července, už *Večerní České slovo*, jak na titulní straně, tak na regionální otisklo pouze fotografie ze smuteční akce s titulkem Pláč a tichý nářek nad

³⁶⁹ WERNER, Karel. Dnes společný pohřeb v Pardubicích. *Večerní České slovo*. 25. července 1944, roč. XXVI., č. 173, str. 1.

³⁷⁰ Tamtéž.

³⁷¹ Tamtéž.

³⁷² žf. Leteckým terorem také na Čechy. *Večerní České slovo*. 25. července 1944, roč. XXVI., č. 173, str. *Východočeské Slovo*.

³⁷³ W. Pardubice planou hněvem proti surovým útočníkům. *Večerní České slovo*. 26. července 1944, roč. XXVI., č. 174, str. 1.

³⁷⁴ Tamtéž.

oběťmi teroristů s podtitulkem Český člověk teprve nyní poznal pravou tvář anglo-amerického nepřítele.

Znovu se téma náletů objevilo v tomto periodiku 24. srpna, tedy v den dalšího náletu, v tomto případě však v souvislosti s odklizením trosk po prvním náletu. Logicky až v dalším vydání, 25. srpna byl čtenář na titulní straně informován o dalším útoku na Pardubice, tentokrát formou přetištěného projevu protektorátní vlády s titulkem Český lid se přesvědčil o zločinnosti nepřátel. *Východočeské Slovo* se nálety zabývalo až 29. srpna, kdy otiskuje upozornění, že kdokoli bude úmyslně šířit paniku a planý poplach k leteckým útokům, bude zastřelen.³⁷⁵

Další články na regionální straně *Večerního Českého slova* se již týkaly pomoci obětem náletů. Finančně i materiálně pomáhaly firmy i jednotliví občané, potřeba však byla i pracovní síla: „Nečekat na vyzvání, pomáhat hned nejbliže tam, kde je to jen možné. Nebude to vždy práce romantická, nepůjde již o zachraňování životů. Půjde třeba jen o to zachránit několik kusů poničeného nábytku, vyspravit střechu, ze které spadaly tašky. Na pomocnou ruku se v takové chvíli nezapomíná.“³⁷⁶ Periodikum vybídlo také k finanční pomoci: „Ode dne náletu ze dne 24. srpna nedošel žádný větší dar ve prospěch postižených, kterých je tentokrát nepoměrně více.“³⁷⁷ Už v polovině září ale i tyto noviny, stejně jako *Východočeský kraj*, informovaly, že bylo rozdáno přes 800 tisíc korun 594 rodinám o 1780 členech.

Pardubický tisk se leteckým útokům věnoval hojně, vybízel nepostižené občany k pomoci a solidaritě, přesto však je z článků nejvíce zřetelné využití tragických událostí k propagandistickému působení na čtenáře. Těm byly nálety předkládány jako čin záměrně spáchaný na civilní obyvatelstvo, ačkoli ve skutečnosti tomu tak nebylo.

³⁷⁵ [nesignováno]. Proti nepravdivým zprávám. *Večerní České slovo*. 29. srpna 1944, roč. XXVI., č. 203, str. *Východočeské Slovo*.

³⁷⁶ [nesignováno]. Pomoc, která je povinností. *Večerní České slovo*. 1. září 1944, roč. XXVI., č. 206, str. *Východočeské Slovo*.

³⁷⁷ [nesignováno]. Tři sta tisíc postiženým. *Večerní České slovo*. 2. září 1944, roč. XXVI., č. 207, str. *Východočeské Slovo*.

5.6. Konec války v pardubickém tisku

Že se blíží konec války, naznačovala situace na frontách ještě dlouhou dobu před kapitulací Německa, což jistě vnímali i občané Pardubic. Již na počátku roku 1945 projížděly přes Pardubice transporty válčených zajatců a spojenecká letadla shazovala na město letáky vyzývající k sabotážím a odboji. Nejen z těchto událostí posledních měsíců války bylo snadné usuzovat, že nacisté ztrácí síly.³⁷⁸

5.6.1. Východočeský kraj a konec války

5.6.1.1. Před osvobozením

Téměř prohraná válka se však neprojevila na stránkách *Východočeského kraje*, který až do svého předposledního čísla psal v duchu nacistické ideologie. Noviny čtenářům ještě v polovině března, tedy necelé dva měsíce před koncem války, předkládaly texty o neporazitelnosti německé armády: „Největším kapitálem německého vojenského velení průběhem této války vždycky bylo, že i nejsložitější situaci a zdánlivě nejnebezpečnější nápor nepřítele dovedlo včas rozpoznat v jeho pravém stádiu a že dovedlo velmi účinně ve svých protiopatřeních zasáhnout tehdy, když to nepřítel nejméně čekal [...]. Říše záměrně sleduje svůj dobře promyšlený cíl.“³⁷⁹ Již téměř prohraná válka byla prezentována jako pouhé čekání na konečný rozhodný boj: „Nepřátelé, sázejíce vše na jednu kartu, hazardérsky vrhají na bojiště všechny své rezervy materiálové i lidské, aby vyhráli ten šílený závod s časem, aby zdrtili Německo aspoň o jeden den dříve, než budou vrženy hlavní německé trumfy, a aby tak vyhráli válku. To by byla také jediná možnost, jak by mohli dosáhnout vítězství. Ale Říše na rozdíl od svých nepřátel je rezervovaně mlčenlivá a naprosto klidná. Považuje nynější dobu za přechodné stadium, za období sbírání a připravování sil pro vynesení rozhodné karty.“³⁸⁰ Úspěchy Spojenců byly zlehčovány a noviny lživě informovaly o upevňování německých vojsk: „Z celkové situace na západní frontě vysvítá, že období rychlého postupu anglo-amerických pancéřových oddílů a velkých územních zisků v převážné části fronty již skončilo. Na

³⁷⁸ JARÁ, str. 165–166.

³⁷⁹ [nesignováno]. Říše hájí Evropu proti oboustrannému tlaku. *Východočeský kraj*. 16. března 1945, roč. XXVII., č. 11, str. 1.

³⁸⁰ DÖRFL, Gustav. Volba mezi životem a zkázkou. *Východočeský kraj*. 30. března 1945, roč. XXVII., č. 13, str. 1.

tom nic nemění ani poslední nepřátelské úspěchy v severním úseku fronty, neboť konsolidace německé obrany neustále pokračuje.“³⁸¹

Východočeský kraj se také v posledních měsících války znovu vracel k roku 1939 a zřízení Protektorátu, který vykládal jako pro české země jediné možné východisko, navíc jako akt, který vycházel ze strany Česko-Slovenska: „Situace v našich zemích stala se na začátku roku 1939 nepřehlednou [...]. V tom okamžiku pojal legální státní prezident Česko-Slovenska dr. Emil Hácha jediné možné rozhodnutí: odejel 14. března 1939 do Berlína a vložil »osud českého národa a země s důvěrou do rukou Vůdce Německé říše«. Vůdce toto přihlášení přijal a vyjádřil své rozhodnutí slovy, že »bere český národ pod ochranu Německé říše«.³⁸² Po hrůzách, kterými si prošli nejen obyvatelé Pardubic, ale celého Protektorátu, noviny předkládaly čtenářům okupaci jako pozitivum: „Spád událostí, který byl s počátku považován za národní katastrofu, se nijak neprojevil katastrofálně ani v zaměstnání, ani v soukromém životě našich obyvatel. Údiv nad tímto příznivým vývojem ještě vzrostl, když se ukázalo, že za nových státoprávních poměrů začíná vysoká konjunktura v Říši ovlivňovat příznivě i náš hospodářský život.“³⁸³

I krátce před koncem války list vyzdvihoval osobu Adolfa Hitlera, který byl prezentován jako ochránce, vizionář a nejinteligentnější mocnár, který „svým nacionálně socialistickým programem jednou provždy zúčtoval se starými demokratickými a liberalistickými zásadami“³⁸⁴. Ještě 4. května 1945, tedy čtyři dny po jeho sebevraždě, byl *Východočeským krajem* představován jako někdo, kdo „bojoval až do posledního dechu proti bolševismu a padl za Německo“³⁸⁵.

Regionální zprávy se zabývaly z velké části tématy z oblasti hospodářství, případně kultury. Řada zpráv vypovídala o nepříznivé situaci, například v březnu *Východočeský kraj* informoval o tom, že dávka brambor stanovená pro samozásobitele se snižuje o 12 kilogramů³⁸⁶, pardubická knihovna pořádala sbírku knih, aby vůbec mohla plnit své poslání knihovny velkého města³⁸⁷, pořádala se také sbírka šatstva i obuvi pro „naše

³⁸¹ [nesignováno]. Stále početnější německá protiopatření. *Východočeský kraj*. 13. dubna 1945, roč. XXVII., č. 15, str. 1.

³⁸² vl. Šest let Protektorátu Čechy a Morava. *Východočeský kraj*. 16. března 1945, roč. XXVII., č. 11, str. 1.

³⁸³ Tamtéž.

³⁸⁴ [nesignováno]. Vůdce Adolf Hitler. *Východočeský kraj*. 20. dubna 1945, roč. XXVII., č. 16, str. 1.

³⁸⁵ [nesignováno]. Vůdce mrtev. *Východočeský kraj*. 4. května 1945, roč. XXVII., č. 18, str. 1.

³⁸⁶ [nesignováno]. Snižování dávky bramborů pro samozásobitele. *Východočeský kraj*. 16. března 1945, roč. XXVII., č. 11, str. 3.

³⁸⁷ [nesignováno]. Tisíc dobrých knih pardubické knihovně. *Východočeský kraj*. 16. března 1945, roč. XXVII., č. 11, str. 3.

dělníky do práce a naše hochy na zákopech.“³⁸⁸ O nelehké době nicméně svědčil nejen obsah, ale i již výše zmíněný oproti dřívějším letům výrazně zúžený formát novin, skládající se pouze ze třech listů.

5.6.1.2. Po osvobození

Výrazná změna přišla v úplně posledním vydání *Východočeského kraje* 11. května 1945. Polovinu titulní strany zabírá článek odpovědného redaktora Josefa Pilnáčka s názvem Zase svobodně dýcháme. Po oslavách Německa a nacismu již v novinách není ani památka: „Pryč je šest let života, který nebyl životem. Šest let pod hakenkreuzem. Šest let beze cti, bez lidské důstojnosti, šest let strašného otroctví a ponížení. Šest let nepřetržitého bičování národa. Šest let plivání, šest let znásilňování.“³⁸⁹ Pryč byly pochvalné texty o Němcích, kteří byli nyní označeni za „barbary v rukavičkách a s vědeckými metodami pro svou barbarskou práci“³⁹⁰, kteří byli „nadutí, panovační, drzí a sprostí“³⁹¹ a jimž „všechno slovanské bylo méněcenné, k smíchu, ponížené“³⁹². Ani zřízení Protektorátu a „ochrana“ Říše už nebyly oslavovány: „Člověk se musel bát zastavit, nesměl promluvit. Všude ‚politické hovory zakázány‘. Smělo se mluvit jen o počasí. Slídivé bylo gestapácké oko. Z kouta pod Zelenou bránou slídily strašné zraky.“³⁹³ Josef Pilnáček nevynechal ani kolaboranty, které označoval za „úchylné a zvrhlé jedince, jidáše a chamtivce, které sloužili katanům“³⁹⁴. Celou okupaci pak přirovnává ke strašnému dlouhému snu, článek však uzavírá pozitivně: „Ale víra naše byla větší než vše jiné, věřili jsme, že nás den přijde. A ten slavný den přišel. Opět zase svobodně dýcháme.“³⁹⁵

V posledním čísle promluvili k občanům také zástupci okresního Národního výboru v Pardubicích, kteří nabírali ke spolupráci při odstraňování škod a křivd, zároveň vyzývali k neprodlenému zřizování Národních výborů v obcích.³⁹⁶ Prostor dostal také

³⁸⁸ [nesignováno]. Dali jste? Výborně! Nedali jste? Dejte!. *Východočeský kraj*. 2. března 1945, roč. XXVII., č. 9, str. 2.

³⁸⁹ PILNÁČEK, Josef. Zase svobodně dýcháme. *Východočeský kraj*. 11. května 1945, roč. XXVII., č. 19, str. 1.

³⁹⁰ Tamtéž.

³⁹¹ Tamtéž.

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ Tamtéž.

³⁹⁶ [nesignováno]. Občané! *Východočeský kraj*. 11. května 1945, roč. XXVII., č. 19, str. 1.

Akční výbor Čsl. Červeného kříže v Pardubicích, který uspořádal sbírku peněz, šatstva i potravin pro válečné zajatce a dělníky odvečené na nucené práce.³⁹⁷

Celé vydání, kromě poslední inzertní strany, bylo věnováno konci války, osvobození a naději v lepší zítřky: „Když se v pardubických ulicích večer 8. května prvně objevilo světlo, nechtělo se tomu ani věřit po nesmírně dlouhé době, kdy jsme si zvykli na tmou, skutečnou i duševní, nechtělo se prvnímu světlu ani věřit [...]. Na Zeleném, či Wilsonově třídě, bylo zase jasno, jako v dávných předmnichovských dobách [...]. A proudy lidu zase se ukázaly na ulicích. Bylo to něco nezvyklého, něco úplně nového. Rodil se nový svět, rodil se nový život.“³⁹⁸

Celou jednu stranu zabraly postřehy z posledních chvil války pod názvem Tříšť z velkých chvil, kde se dočítáme, že v úterý 8. května „slunce po dlouhé době se rozesmálo. Vzduch byl čistý. Konečně bylo možno zase vydechnout [...]. Do čistého vzduchu se ozval nový pardubický rozhlas. Náš rozhlas, ne Strumpfův. Rozhlas pravdy a rozumu, rozhlas slovanský. Ne prušácky strohý, jenž za každou větou měl hrozbu kulí nebo šibenici“³⁹⁹. Postřehy popisovaly i podobu Pardubic ve dnech osvobození: „Na náměstí Legií prázdné místo. Tady stával prezident Osvoboditel [...]. V úterý tu ozdobil místo, kde pomník stál. Jeho obraz, vlajky, květiny [...]. Výzdoba města. Taková tu ještě nebyla. Kolik těch praporů republiky bylo schováno. To u těch, kteří věřili, že se republika zase vrátí.“⁴⁰⁰ List také prezentoval odchod okupantů z Pardubic, který neproběhl bez problémů: „A zatím z letiště ozývají se strašné detonace. Němci vyhazují zásoby střeliva, bomby, granáty, spalují letadla a roztloukají je [...]. Na Wilsonově třídě došlo ke střelbě [...]. Potom šílené auto zúmyslně vletělo do pochodujícího oddílu československých důstojníků. Byli to první, kteří se na ulici objevili. A zase byli raněni. Zlé to bylo s pány gestapáky. Nechtělo se jim odtud.“ I přes tyto závěrečné nesnáze však osvobození vyznívá z novin velmi pozitivně: „Přibývá praporů. Město Pernštýnovo je v nádherné kráse jara. Skutečného i symbolického.“⁴⁰¹

I v posledních měsících války *Východočeský kraj* musel dodržovat obsahovou linii danou okupantem, jeho titulní strana již de facto ztratila regionální charakter a zaměřovala

³⁹⁷ Akční výbor Čsl. Červeného kříže v Pardubicích. Provolání Československého Červeného kříže v Pardubicích. *Východočeský kraj*, 11. května 1945, roč. XXVII., č. 19, str. 1.

³⁹⁸ [nesignováno]. Město zase ve světle. *Východočeský kraj*. 11. května 1945, roč. XXVII., č. 19, str. 3.

³⁹⁹ [nesignováno]. Tříšť z velikých chvil. *Východočeský kraj*. 11. května 1945, roč. XXVII., č. 19, str. 2.

⁴⁰⁰ Tamtéž.

⁴⁰¹ Tamtéž, str. 3.

se pouze na nacistickou propagandu a zprávy z front, samozřejmě ideologicky deformované. Regionální zprávy se kvůli zmenšenému rozsahu zúžily na nezbytné minimum. První číslo, které neprošlo nacistickou cenzurou a ve kterém mohla redakce svobodně projevit svůj názor, bylo zároveň posledním vydáním *Východočeského kraje* vůbec 11. května 1945.

5.6.2. *Večerní České slovo* a konec války

V případě této kapitoly není analýza *Večerního Českého slova*, respektive jeho regionální strany, zařazena z důvodu nedostupnosti čísel z prvních pěti měsíců roku 1945 ani v jedné ze zmiňovaných institucí, tedy v Regionálním oddělení Krajské knihovny v Pardubicích, Knihovně Východočeského muzea a Státním okresním archivu Pardubice.

Závěr

Mezi lety 1939 a 1945, kdy byl na českém území zřízen Protektorát Čechy a Morava, prošla zdejší média těžkou zkouškou. Kvůli odstoupení pohraničí a hospodářské zátěži, která s válkou přišla, výrazně poklesl počet vydávaných periodik. Do fungování médií významně zasáhl také nový systém jejich řízení, který byl v područí okupantů. Média byla kontrolována a cenzurována na několika úrovních, zároveň se stala nástrojem německé propagandy. Toto se muselo promítnout také do regionálních tištěných médií, tedy i do těch vycházejících v Pardubicích a jejich okolí.

Prvním cílem této práce bylo přinést komplexní přehled periodik, která byla v období Protektorátu Čechy a Morava na Pardubicku vydávána. Mezi těmi nejvýznamnějšími jmenujme týdeník *Východočeský kraj* a regionální stranu deníku *Večerní České slovo*. *Východočeský kraj* začal pod tímto názvem vycházet v červnu 1939 a byl nástupcem *Východočeského republikánu*, tiskového orgánu Republikánské strany československého venkova. Dalším významným regionálním hromadným sdělovacím prostředkem byla právě regionální mutace deníku *Večerní České slovo*, která vycházela s titulem *Východočeské Večerní slovo*. *Východočeský kraj* a regionální strana *Večerního Českého slova* byly jedinými regionálně zaměřenými zpravodajskými tiskovinami, které na Pardubicku vycházely souvisle po celou dobu okupace. Obě periodika se po zřízení Protektorátu povinně stala tiskovým orgánem Národního souručenství.

Řada dalších regionálních periodik přestala v průběhu válečných let vycházet. Jednalo se o týdeník *Východočeská práce*, tiskový orgán Národní strany práce ve východních Čechách, jehož vycházení bylo úředně zastaveno v listopadu 1939. Po deseti letech přestal v roce 1941 vycházet také nepolitický týdeník *Východočeský rozhled*. Stejný osud měl i časopis Tělocvičné jednoty Sokol, *Pardubický Sokol*, který byl úředně zastaven taktéž v roce 1941. V roce 1940 přestal vycházet měsíčník Svazu bezpečnostních orgánů v Československé republice s názvem *Stráž bezpečnosti*, v roce 1942 skončilo po 23 letech vydávání časopisu *První česká zahradnická bursa*. Některá periodika začala vycházet v období Protektorátu, jejich existence však neměla dlouhého trvání. Jednalo se o časopis *Východočeská kynologie*, který začal vycházet v roce 1940 a ještě téhož roku zanikl, nebo o noviny *Bohdaneč. Lázeňský zpravodaj*, které vycházely od června 1939 do konce roku 1940. Některá regionální periodika byla zastavena ještě před zřízením Protektorátu, jednalo se například o tiskový orgán Československé

sociálnědemokratické strany dělnické týdeník *Východočeský obzor*, List československé strany národně socialistické župy pardubické *Bratrství*, časopisy *Footbal*, *Snaha* či *Turistický věstník*. Ze souhrnu periodik vycházejících na Pardubicku vyplývá, že okupace se jejich fungování a existence dotkla velmi výrazně. Mnohé tiskoviny, potažmo jejich vydavatelé a šéfredaktoři se snažili jejich existenci zachovat, většině z nich se to však nepodařilo a periodika přestala vycházet.

Za druhý cíl si práce kladla analýzou obsahů blíže nahlédnout do fungování regionálních periodik. Proto jsem vybrala šest významných událostí z období Protektorátu a snažila se přiblížit jejich odraz ve *Východočeském kraji* a regionální mutaci *Večerního Českého slova*. Tato periodika byla vybrána pro již výše zmíněný fakt – jednalo se o jediné regionální tiskoviny souvisle vycházející po celou dobu okupace.

V prvním případě byla pozornost zaměřena na zřízení Protektorátu, respektive jeho odraz v regionálním tisku. Ten se musel novým poměrům ihned přizpůsobit, což z jeho obsahů jasně vyplynulo. Před okupací byl z textů patrný nesouhlas s Mnichovskou dohodou, pocit křivdy a nespokojenost s tehdejší politikou situací. V novinách se objevovaly také texty s tématy, která by se po okupaci na jejich stránkách objevila jen těžko. Jedná se například o pochvalné texty o Karlu Čapkovi či články vyzdvihující židovské památky. Po okupaci tato témata ze stran novin zmizela, kritika poměrů taktéž. Vystřídaly je texty zaměřující se na podporu češství a národa, informace o novém státním uspořádání a souvisejících záležitostech, psané v neutrálním až pozitivním duchu, výjimkou nebyly ani pochvalné články o Němcích a Německu. Z textů obou zkoumaných periodik je na první pohled zcela patrná změna celospolečenské nálady a státního uspořádání. Náplň tiskovin byla změněn de facto ze dne na den tak, aby byla ihned poplatná okupační správě.

Dalším sledovaným tématem byly oslavy k 600. výročí povýšení Pardubic na město. Obě periodika tomuto jubileu věnovala velkou pozornost. *Východočeský kraj* se na svých stránkách o oslavách zmiňoval již od začátku roku a v červenci při jejich příležitosti vydal dokonce samostatné rozšířené vydání. Ani regionální strana *Večerního Českého slova* téma neopomíjela, a především ve dnech oficiálních oslav čtenáře o této události informovala a zvala na akce s ní spojené. Je až překvapivé, že se válečná léta a nacistický útlak na jedné z nejdůležitějších událostí města projevil v poměrně malé míře. Z analyzovaného obsahu je patrné, že oslavy byly nacistickou propagandou využity poměrně málo, a to například tak, že noviny pouze informovaly o účasti pardubického

oberlandráta na schůzi zastupitelstva, která byla věnována oslavám. Články týkající se oslav města však dokládají, že tato velkolepá událost byla pro tehdejší Pardubičany jakýmsi únikem z každodenní nesvobody a útlaku. Noviny dávaly na obdiv především lokální patriotismus a prezentovaly lásku tehdejšího obyvatelstva ke svému městu. Takto laděné články nevadily ani tehdejší cenzuře, jelikož byly politicky neutrální.

Třetí událostí sledovanou na stránkách regionálního tisku byla akce „V“. Obě regionální periodika se této kampani nemohla vyhnout, jelikož se jednalo o kampaň s celostátním dosahem. *Východočeský kraj* tuto kampaň odstartoval 25. července 1941 a do poloviny srpna jí také věnoval samostatné články na titulních stranách listů, které v duchu nacistické propagandy vysvětlovaly její význam. Od poloviny srpna již kampaň ve *Východočeském kraji* probíhala pouze formou grafického zpracování písmene V, a nikoliv formou článků. V novinách se v průběhu kampaně objevilo také několik málo článků, které popisovaly odraz kampaně pouze v Pardubicích. I na regionální straně *Večerního Českého slova* se kampaň projevila, avšak pouze 18. července a 6. srpna, kdy se na stránce objevilo velké písmeno V. Vzhledem k tomu, že povinnost propagovat kampaň převzala především celostátní titulní strana těchto novin, regionální strany se akce tolik nedotkla. Tato kampaň je jednoznačným důkazem tehdejšího centrálního řízení médií, která byla, jak je v práci zmíněno, pod bedlivým dohledem okupační moci. Stejně tak musela tehdejší nařízení respektovat také regionální média.

Další událostí, která se zapsala do dějin národa a která je do analýzy zařazena, byl atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. V okolí Pardubic působila odbojová skupina Silver A, která měla podíl na spáchání atentátu. Bylo by tedy nasnadě předpokládat zvýšený zájem médií s regionální působností o tuto událost. Vzhledem k tomu, že se jednalo o událost, která výrazným způsobem ovlivnila další události v Protektorátu, věnovala se regionální média především samotnému aktu, pátrání po atentátnících a jim blízkých osobách. Řada textů opět jednoznačně prokazuje, že média byla plně v područí okupantů. Tisk například obviňoval exilového prezidenta Edvarda Beneše ze zosnování atentátu, vyjadřoval smutek nad smrtí zastupujícího říšského protektora a oslavoval jeho hrdinské konání. Regionální aspekt atentátu spatřujeme především v popisu smuteční atmosféry ve městě po ohlášení Heydrichova úmrtí. Souvislost atentátu se skupinou Silver A, která se na území regionu vyskytovala, nebyla tehdejším tiskem reflektována.

Oproti tomuto tématu měly zcela jednoznačně regionální charakter spojenecké nálety na město v roce 1944. Ačkoliv se jednalo o útoky směřované na vojenské a průmyslové cíle ve městě, bylo zasažení cílů civilních a smrt občanů města využito nacistickou propagandou beze zbytku. Tehdejší regionální noviny využily události k hanění spojeneckých vojsk, upozornily na zákeřné jednání a snahu rozvrátit protektorátní režim a samotné obyvatelstvo města. Z článků je jednoznačně patrná snaha vyvolat ve čtenářích hluboké emoce, což dokládá velmi detailní popis smutečných průvodů a utrpení pozůstalých. Proti tomu byl glorifikován tehdejší německý starosta města, jež byl prezentován jako ten, jemuž nejvíce záleží na českém obyvatelstvu. Obecně je z textů patrná snaha vyzdvihovat okupační režim. Později opadla aktivistická nálada a tisk prezentoval především opatření vedoucí k zabezpečení majetku a životů občanů města. Tisk také vybízel nálety nepostižené obyvatele k pomoci, a to nejen finanční, ale i materiální.

Posledním analyzovaným tématem je konec války. Z něj je patrná jednoznačná změna ve fungování regionálních médií. Zatímco do samotného konce války byly zintenzivňující se úspěchy spojeneckých vojsk zlehčovány, neúspěchy německých jednotek byly prezentovány jako vyčkávací strategie před rozhodným útokem. Znovu se v tisku objevovaly články velebící Adolfa Hitlera a nutnost vzniku Protektorátu. Ihned po osvobození se tematická náplň periodik obrátila. Němci byli prezentováni jako zločinci a utlačovatelé a léta strávená pod nadvládou nacismu jako roky nesvobody či útlaku. Tisk také hanil kolaboranty s nacistickým režimem. Zatímco do osvobození byla znatelná jednoznačná pronacistická a proněmecká propaganda, ihned po změně poměrů byly staré pořádky razantně odsuzovány, což je jednoznačným odrazem tehdejší nálady ve společnosti.

Diplomová práce prokázala nesporný vliv nacistické ideologie na fungování a náplň regionálního tisku. Ten byl novými poměry zasažen nejen co do své organizační stránky, kdy bylo nutné veškerý obsah předkládat schvalovacímu orgánu, ale také co do náplně jednotlivých čísel. Změna režimu se promítla také do počtu vydávaných periodik, jelikož většina z předprotektorátních po okupaci postupně zanikla.

Na šesti významných událostech práce prezentovala obsah dvou periodik, která jako jediná na území Pardubicka vycházela po celou dobu zkoumaného období. Na příkladu prvního a posledního tématu jsou jasně viditelné změny v rétorice tiskovin, které byly poplatné tomu či onomu režimu a náladě ve společnosti. Oslavy 600 let výročí města

nebyly nacistickou ideologií příliš poznamenány, což nabídlo tisku drobný, ale o to významnější prostor na prokázání lokálního patriotismu a hrdosti. Oproti zcela regionálnímu tématu se staví celoříšská kampaň „V“. Regionální periodika se jí také dotýkala, avšak sdělení povětšinou postrádala regionální aspekt. Výraznou událostí, která způsobila také zvýšený mediální zájem, byl atentát na zatupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Už jen z podstaty činu byl v maximální míře reflektován všemi dostupnými prostředky a využit nacistickou propagandou. Regionální tisk atentát samozřejmě prezentoval, avšak bez zaměření na odbojovou skupinu Silver A, která působila na Pardubicku. Silný regionální aspekt byl oproti tomu patrný, a to zcela logicky, při náletech na město. V rámci informování obyvatelstva byly záměrně prezentovány nepravdivé, zavádějící a režimu poplatné zprávy. Nacisty řízená média tak tyto události využila jednoznačně ve prospěch Říše.

Z analyzovaných periodik, vycházejících v období Protektorátu Čech a Moravy, je jednoznačně patrné podřízené postavení tištěných médií vůči okupační mocnosti. Míra poplatnosti režimu se v rámci jednotlivých událostí odlišuje, avšak i přesto je zřejmé, komu a proč tisk sloužil. Práce byla první svého charakteru, která se věnovala tisku na Pardubicku v období Protektorátu a přispěla tak k dalšímu poznání regionálních tiskovin, které byly, jsou a zřejmě budou pro obyvatele daného území důležitou součástí jejich každodenního života.

Summary

During the period of Protectorate of Bohemia and Moravia, the media were influenced by the new system of press control. They were controlled and censored at several levels. At the same time, they worked as a tool of the Nazi propaganda. These facts are also apparent in the local press of the Pardubice region.

One of the aims of this work was to bring summary of press which was published in Pardubice region in the chosen period. *Východočeský kraj* and regional page of *Večerní České slovo* can be seen as the most important regional newspapers, being the only ones, which were published continuously during the occupation. Other periodicals disappeared amid the growing tensions and threats of the time. For example, the weekly newspapers *Východočeská práce* ended publication in November 1939. In 1941, *Východočeský rozhled* was terminated after ten years of existence. The same fate awaited *Pardubický Sokol* in 1941, *Stráž bezpečnosti* in 1940, *První česká zahradnická bursa* in 1942. While some newspapers began to be published during the Protectorate, their existence was but short-term. It was for example *Východočeská kynologie*, which started in 1940 and ended the same year, or *Bohdaneč. Lázeňský zpravodaj* published from June 1939 to December 1940. Other newspapers were disestablished soon before the occupation, such as *Východočeský obzor*, *Bratrství*, *Footbal*, *Snaha* and *Turistický věštník*. We can see that era of Protectorate had a profound impact on the production of the regional press.

The second objective of the thesis was to explore the influence of the occupying power on the content of the newspapers. In particular, I analyzed the portrayal of six notable events in two regional newspapers, *Východočeský kraj* and regional page of *Večerní České slovo*, to illustrate the subordinate position of the press. The first event was the establishment of the Protectorate of Bohemia and Moravia. The analysis shows that press had to adapt immediately to new situation and reflect the topics in way that suited the occupiers. A similar sudden change can be observed in the next topic, the end of the war. The regional press stopped praising Germans, the Third Reich and the Nazi regime, and started to express their opinions freely. The Nazis were described as tyrants and criminals. The next event observed in analysis was the celebration of 600th anniversary of Pardubice. This notable event was exploited for the propaganda only to a lesser extent, being probably considered a politically neutral topic. The newspapers expressed local patriotism and love for the city. The fourth event was the campaign Victoria which took

place all over the Protectorate. The regional press in Pardubice, just as other media, had to take part in this campaign by publishing the letter V as a sign of support of the German victory. Another topic, the Heydrich terror, was chosen for analysis because the group Silver A, involved in the attack on Heydrich, was active in the region. The regional press reflected this event, but without pointing to the Pardubice connection. By contrast, this element was highlighted in the last discussed topic, the airstrikes on Pardubice by the Allies. Although targeted at military and industrial objects, the airstrikes left behind a number of civilian casualties. This was presented as an intentional act and used for the vilification of the Allies in conformity by the Nazi rhetoric.

To summarize, the thesis aimed to explore the influence of the Nazi occupying power on the regional press. The first part of the thesis portrayed the general impoverishment of the local publishing activities as to the number of disestablished periodicals. Analyzing the depiction of six notable events in two major regional newspapers, the thesis has also attested the subjection of the regional press to the Nazi power in terms of the content of the articles.

Použitá literatura

- BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. 439 s. ISBN 978-80-247-3028-8.
- BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. 304 s. ISBN 80-86010-60-0.
- BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Praha: Prostor, 1999. 657 s. ISBN 80-7260-017-6.
- BROŽ, Radovan, ŠTĚPÁNEK, Jiří a KOTYK, Jiří. *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku: 70 let*. Pardubice: Evropské vydavatelství, 2012. 44 s.
- ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945*. Ostrava: Sfinga, 1995. 543 s. ISBN 80-7188-014-0.
- GEBHART, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996. 248 s. ISBN 80-85821-35-4.
- GRUNTOVÁ, Jitka a František VAŠEK. *Málo známé zločiny: SD ve východních Čechách*. Praha: Naše vojsko, 2008. 271 s. ISBN 978-80-206-0935-9.
- CHARBUSKÝ, Miloš a Josef KMONÍČEK. *Život v zatmění: kapitoly z let 1938-1945 ve východních Čechách*. Hradec Králové: Kruh, 1980. Kruh. 117 s.
- JARÁ, Karla. *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939 - květen 1945)*. V Pardubicích: Krajská knihovna, 2012. 199 s. ISBN 978-80-86934-15-0.
- JIČÍNSKÝ, Karel. *Pardubice za okupace*. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1980.
- JIČÍNSKÝ, Karel. *Zámeček: historie národního odboje za heydrichiády na Pardubicku*. 3. rozš. vyd. Pardubice: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků a odbor kultury ONV v Pardubicích, 1989. 48 s.
- KLIMEK, Antonín a Petr HOFMAN. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIV., 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. 767 s. ISBN 80-7185-264-3.

- DOSOUDIL, František, KLIMEŠ, Jindřich a SNÁŠELOVÁ, Ludmila. *Cesta k socialistické přítomnosti pardubického okresu 1939-1945*. [1. vyd.]. Pardubice: Okresní výbor KSČ, 1985. 95 s.
- KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.
- KÖPPLOVÁ, B., BEDNAŘÍK, P., ČÁBELOVÁ, L. et al. *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Karolinum, 2003. 461 s. ISBN 80-246-0632-1.
- KOTYK, Jiří. *Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926-1939*. Hradec Králové: Oftis, 2015. 239 s. ISBN 978-80-7405-390-0.
- KOTYK, Jiří. Léta 1940 až 1945 na staroměstské obecné škole chlapecké v Pardubicích. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1985.
- KOTYK, Jiří. Pardubice za nacistické okupace. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1979.
- KUBEŠ, Alois Jaroslav. Kapitoly z doby okupace. In: *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1969.
- KUBÍČEK, Jaromír. *Noviny České republiky 1919-1945. Část 1, Bibliografie*. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2004. 446 s. ISBN 80-239-1912-1.
- MACDONALD, C. A. a Jan KAPLAN. *Praha ve stínu hákového kříže: pravda o německé okupaci 1939 - 1945*. Praha: Melantrich, 1995. Historie a fakta. 213 s. ISBN 80-7023-201-3.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha: Auditorium, 2012. 20. století. 302 s. ISBN 978-80-87284-20-9.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002. 347 s. ISBN 80-246-0302-0.
- NĚMEČEK, Jan. Pardubice za nacistické okupace. In: *Východočeský sborník historický*. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích. Roč. 29, č. 1 (2016), s. 161-187. ISSN 1213-1733.

NOVOTNÝ, René. Nacistická národnostní politika na Pardubicku v letech 1939-1945. In: *Východočeský sborník historický*. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, sv. 24, 2013. s. 169-217.

PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: PRÁH, 1998. 429 s. ISBN 80-85809-88-5.

PASÁK, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, 441 s. CCNB cnb000310951.

RENČÍNOVÁ, Pavla. *Český protektorátní tisk za Reinharda Heydricha*. Praha, 2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. 539 s. ISBN 978-80-247-3568-9.

SHELLE, Karel. *Protektorát Čechy a Morava - jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin: (vybrané problémy)*. Ostrava: Key Publishing, 2010. 139 s. ISBN 978-80-7418-052-1.

ŠKARVADA, Zdeněk. *15. březen 1939*. In: Zprávy klubu přátel Pardubicka. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, Roč. 1982.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

TRESTROVÁ, Veronika. *Tisk a kulturní politika pardubického okresu v období normalizace*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce PhDr. Jakub Končelík, Ph.D.

ŽIŽKA, Jaroslav. *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek k dějinám národně osvobozenického boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941-1942*. Pardubice: Svaz protifašistických bojovníků. 162 s.

Internetové zdroje

BIČÍK, Zdeněk. *Časopisy*. Pardubická encyklopedie klubu přátel Pardubicka [online]. Dostupné z: <http://www.parpédie.cz/cti-zaznam.php?id=Casopisy>

CEBE, Jan a Jakub KONČELÍK. *Novinářský aktivismus: protektorátní kolaborantská žurnalistika a její hlavní představitelé z řad šéfredaktorů českého legálního tisku* [online]. In: Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie. 2008, roč. 53, č. 1-4.

Dostupné z:

http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/387_cebe_koncelik_NM_2008.pdf

Český rozhlas Pardubice. *Díl 10: První světová válka na Pardubicku* [online]. Dostupné z: <https://pardubice.rozhlas.cz/dil-10-prvni-svetova-valka-na-pardubicku-6077468>

GOTTWALD, Karel. Bedřich Opletal. *Klub přátel Pardubicka* [online]. Dostupné z: <http://www.kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/237-bedrich-opletal/>

HARTMANN, David. *16. 3. 1939: Vyhlášen Protektorát Čechy a Morava* [online]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/devitky/1939/_zprava/553715

HORÁKOVÁ, Monika. *Právní ochrana menšin v Československu v letech 1933–1936* [online]. In: COFOLA 2010: The Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masarykova univerzita, 2010. Dostupné z:

https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/slabi/Horakova_Monika.pdf

HUBENÝ, Jaroslav. *Nebezpečí fašismu je potřeba si stále připomínat, nabádá historik Kotyk*. iDnes Pardubice a Pardubický kraj [online]. Dostupné z:

https://pardubice.idnes.cz/historik-popisuje-fasismus-na-pardubicku-fg6-/pardubice-zpravy.aspx?c=A160620_2254519_pardubice-zpravy_msv

Klub přátel Pardubicka. *Arnošt z Pardubic a město Pardubice* [online]. Dostupné z: <http://www.kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/221-arnost-z-pardubic-a-mesto-pardubice/>

KONČELÍK, Jakub. *Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava* [online]. In: Foret, M. – Lapčík, M. – Orság, P. (ed.). *Média dnes: reflexe mediality, médií mediálních obsahů*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, str. 296–298. Dostupné z:

http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/292_koncelik_UP_sbornik_media_protektorat.pdf

Pardubice. *Pardubice v letech 1918–1939* [online]. Dostupné z: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/1918.html

Pardubice. *Pardubice v roce 1866–1914* [online]. Dostupné z: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/1866.html

Pardubice. *Úvod* [online]. Dostupné z: http://www.pardubice.wrp.cz/historie_pardubic/1918.html

Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku platných ode dne 17. září 1939 [online]. Dostupné z: <http://www.fronta.cz/dokument/souborny-prehled-pokynu-pro-tiskovou-prehlikku-platnych-ode-dne-17-zari-1939>

ZLINSKÝ, Milan. *Pardubice se osvobodily samy, tekla krev. Rudoarmějci dorazili 10. května*. iDnes Pardubice a Pardubický kraj [online]. Dostupné z: https://pardubice.idnes.cz/pardubice-osvobozeni-kveten-1945-dms-/pardubice-zpravy.aspx?c=A150430_234812_pardubice-zpravy_jah

Primární zdroje

Státní okresní archiv Pardubice. Fond Okresního úřadu Pardubice, kart. 1051 a 1055.

Východočeský kraj, ročníky 1939, 1940, 1941, 1942, 1944, 1945.

Večerní České slovo, ročníky 1939, 1940, 1941, 1942, 1944, 1945.

Bohdaneč. Lázeňský zpravodaj, ročníky 1939, 1940.

Pardubický Sokol, ročník 1939.

Seznam použitých zkratk

ÁPF – Árijská pracovní fronta

ČNR – Česká národní rada

ČSSD – Československá sociálnědemokratická strana dělnická

KSČ – Komunistická strana Československa

NÁKJ – Národní árijská kulturní jednota

NOF – Národní obec fašistická

ONV – Okresní národní výbor

PVVZ – Petiční výbor Věrní zůstaneme

RSHA – Hlavní úřad říšské bezpečnosti

SS – Schutzstaffel, paravojenská jednotka nacistického Německa

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

USA – Spojené státy americké

Teze diplomové práce

Schváleno
M

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce													
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:													
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Frýdová Karolína	Razítko podatelny: <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td colspan="3" style="text-align: center;"> Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd </td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">26-05-2017</td> <td style="text-align: right;">-1-</td> </tr> <tr> <td>Čj:</td> <td style="text-align: center;">2494</td> <td style="text-align: right;">Příloh:</td> </tr> <tr> <td colspan="3">Přiděleno:</td> </tr> </table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd			Došlo dne:	26-05-2017	-1-	Čj:	2494	Příloh:	Přiděleno:		
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd													
Došlo dne:		26-05-2017	-1-										
Čj:		2494	Příloh:										
Přiděleno:													
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2015													
E-mail diplomantky/diplomanta: 30627191@fsv.cuni.cz													
Studijní obor/forma studia: Mediální studia, magisterské, prezenční													
Předpokládaný název práce v češtině: Periodický tisk na Pardubicku v období Protektorátu Čechy a Morava													
Předpokládaný název práce v angličtině: Periodical press in Region of Pardubice during the period of Protectorate of Bohemia and Moravia													
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013) (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve</u> po dvou semestrech od schválení tezí) LS 2017/2018													
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Období Protektorátu Čechy a Morava tvoří v dějinách médií samostatnou kapitolu. Okupační moc převzala kontrolu nad médii, a ta se tak stala nástrojem propagandy. Dosavadní práce věnované pardubickému periodickému tisku se zaměřovaly na období první republiky nebo na léta po druhé světové válce či normalizaci, případně na konkrétní aspekty regionálních periodik v daném období (např. reklama v tisku). Létům 1939–1945 prozatím nebyla věnována samostatná práce. Proto myslím, že bude zajímavé soustředit se na pardubický regionální tisk právě v době, kdy se média stala prostředkem mocenských zájmů nacismu.													
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Cílem diplomové práce je zmapovat, souhrnně charakterizovat a vystihnout proměny regionálního tisku, který vycházel v období Protektorátu Čechy a Morava na Pardubicku. Budou analyzována periodika, jako je list Východočeský kraj, deník Večerní České slovo, Východočeský rozhled a další dostupné tiskoviny z daného období. Představeny budou okolnosti vzniku, podoba tiskovin, redakce i obsahové charakteristiky. Součástí práce bude i představení historie pardubického regionu s důrazem na politickou a společenskou situaci v období kolem Protektorátu Čechy a Morava, která podobu tiskovin v té době zásadně ovlivňovala.													
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod 2. Historický kontext <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Československo v době války 2.2. Doba 30. a 40. let na Pardubicku 3. Tisk v Protektorátu Čechy a Morava 4. Tisk na Pardubicku <ol style="list-style-type: none"> 4.1. List Východočeský kraj 4.2. Regionální část deníku Večerní České slovo 4.3. Východočeský rozhled a další dostupná periodika 5. Závěr 													
Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období): Periodikum Východočeský kraj, regionální část deníku Večerní České slovo, Východočeský rozhled a další dostupná periodika, materiály Státního okresního archivu Pardubice a fondy													

Východočeského muzea z období Protektorátu Čechy a Morava.

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Na dobové tiskoviny a archivní materiály bude využita kvalitativní historicko-srovnávací metoda.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BEDNAŘÍK P., JIRÁK J., KÖPPOVÁ K. *Dějiny českých médií od počátku do současnosti*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8

Publikace předkládá ucelený obraz o vývoji českých médií včetně historického kontextu. Čtenáře seznamuje s historií médií od počátků tištěných médií v Evropě v polovině 15. století až po vývoj médií po roce 1989. Nezapomíná představit ani významné osobnosti, které jsou s médii spjaty.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-3568-9.

Kniha Renáty Sedlákové představuje nejčastěji používané metody v oblasti výzkumu médií. Čtenáři tak pomáhá osvojit si pravidla vědecké práce a seznamuje ho s technikami, jako je například analýza dokumentů, kvalitativní analýza dat, historicko-srovnávací metoda a mnohé další. Upozorňuje také na nejčastější chyby.

KONČELÍK, Jakub. *Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. In Foret, M. – Lapčík, M. – Orság, P. (ed.). *Média dnes: reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008.

Článek sleduje téma řízení a kontroly médií v Protektorátu Čechy a Morava. Přibližuje mechanismy, kterými totalitní správa orientovala mediální agendu, ovlivňovala personální politiku vydavatelů, cenzurovala mediální obsahy a zasahovala do chodu mediálních institucí. Text se zabývá také působením Tiskového odboru Předsednictva ministerské rady a Skupiny tisk při Úřadu říšského protektora a mediální legislativou v daném období.

KOTYK, Jiří. *Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926–1939*. Hradec Králové; Ústí nad Orlicí: Oftis, 2015. ISBN 978-80-7405-390-0.

Kniha čtenáře seznamuje s obdobím 20. a 30. let na Pardubicku, které patřilo vedle Prahy a některých moravských měst a regionů obrazně řečeno ke „sloupům“ českého fašismu za první republiky.

PALEČEK, Jiří. *Pardubice ve 20. století*. První vydání. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, 2001.

Publikace seznamuje s nejdůležitějšími událostmi, které se odehrály v Pardubicích ve 20. století. Autor nastiňuje i konec 19. století na Pardubicku, zaměřuje se však především na 20. století od jeho počátku, kdy byly Pardubice největším východočeským městem, až po poslední desetiletí 20. století.

KUBÍČEK, Jaromír a kol. *Česká retrospektivní bibliografie: Noviny České republiky 1919–1945*. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2004. ISBN 80-86249-27-1.

Publikace představuje úplnou retrospektivní bibliografii novin a časopisů České republiky. Do soupisu *Noviny* jsou zahrnuty listy, které vycházely šestkrát nebo vícekrát týdně až jednou týdně. Jejich popis tvoří údaje o názvu, vydavateli, místu vydání, období vycházení, periodicitě, signatuře a dalším.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

NEVLÍDOVÁ, Markéta. *Vývoj pardubického a chrudimského regionálního tisku v letech 1945 - 1948*. [online]. Olomouc, 2014. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta

TRESTROVÁ, Veronika. *Stranický tisk a kulturní politika: pardubický okres za normalizace*. Praha, 2013. Rigorózní práce (PhDr.). Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd

Datum / Podpis studenta/ky

26.5.2017

Fyda!
.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

PhDr. Skalecká Veronika

.....

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

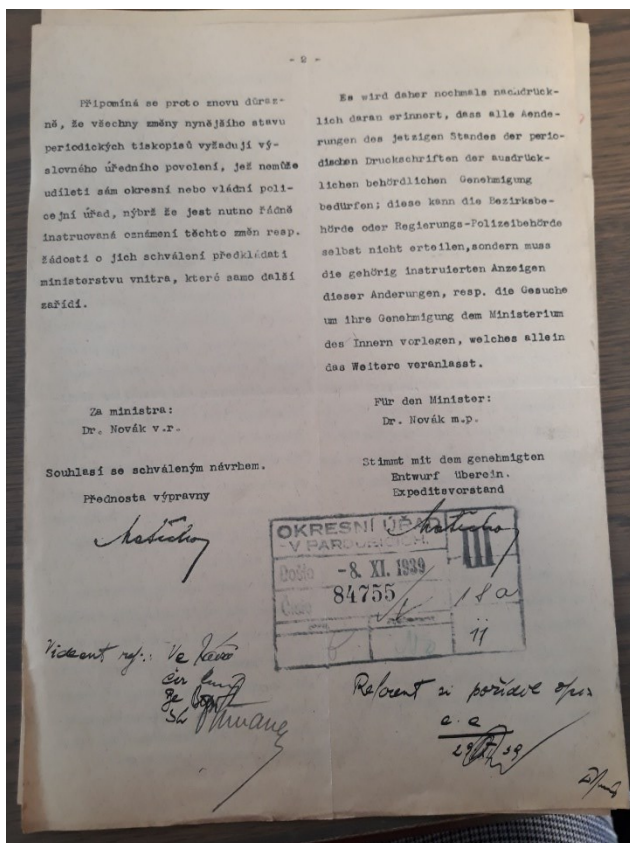
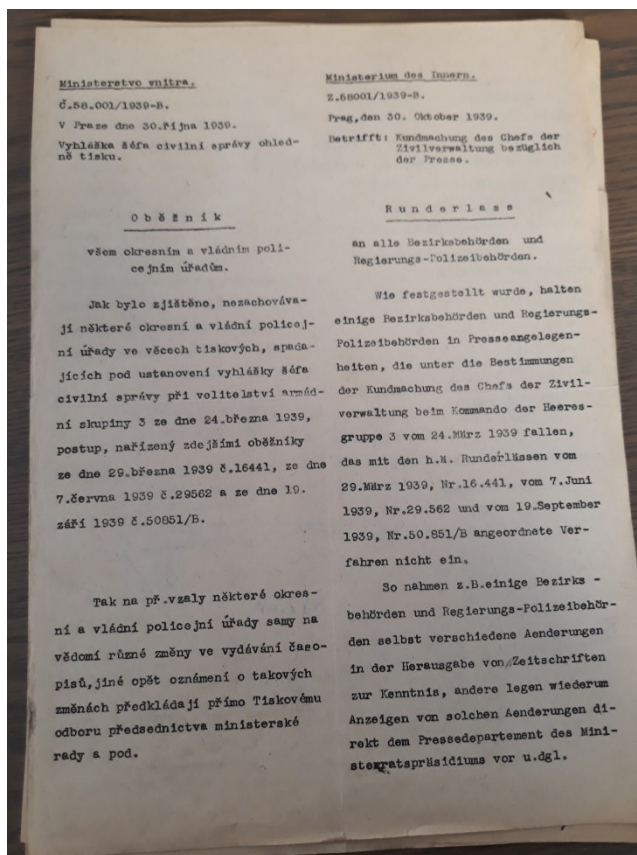
26.5.2017 *Skalecká*
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Oběžník šéfa civilní správy z 30. října 1939 (obrázek)

Zápas generací - O budoucnost města - boj o pokrok - Starodávné strašidlo - Veselé do nového roku.

VÝCHODOČESKÝ ROZHLED

NEPOLITICKÝ, NEZÁVISLÝ KRAJINSKÝ TÝDENÍK

ROČNÍK X. • ČÍSLO 1. V PARDUBICÍCH VE STŘEDU 10. LEDNA 1940.

Historie pokroku

Snad každé město má svoji historii nepochopitelně. Nemusí se za to stydět, je mnohem výsledek, jak museli léze zapasit i se vzdorem těch, kteří necháli novému světu vsadit otevřít své oči a sluch. Tak to jde stále a historie v tomto ohledu se bude věčně opakovat — Pardubice mají také takové historie. Z nových je to historie letiště. Udělali se nad nedostatkem a nezájemem města Pardubice velmi hnevali a Pardubický neoprobují ani. Kasař, první český letce, aby usel nechapanému udví i posměchu dáno, se svým strojem kopal první vzlety za rozhradu, kdy svět ještě spal. Pověme si ještě však historiku elektrického světla. Jinak velmi pokrokové město a město, které

i v celé zemi v jiných směrech bylo avantgardní (sociální hnutí, sport atd.), bránilo se novince v osvětlování ulic a lidskými příbuznými velmi energicky. V roce 1904 firma inž. F. Řízků zbudovala v Pardubicích elektrárnu. Osvětlení zastupitelstvo se tehdy usneslo, že s touto firmou uzavře smlouvu na 50 let elektrického osvětlování města. Tehdy dala dohromady hlavy několika bytových vlivných občanů a sepsali protest: „My podepsaní občané sme proti zavedení elektrického světla vůbec, nebť jsme přesvědčeni, že by zavedení světla jiného (tedy se svítlo jeho petrolejem) srovnalo se takéž s pokrokem a nemělo by občanstvo tráti na nete závanek, který svou příležitostí ohrožuje všekere občest hospodářství.“

Mysleme na budoucnost

Město Pardubice jsou dnes velkým městem nejen počtem obyvatel, ale též rozlohou. Myšlenka zavedení stálých linek dopravních není jisté nová (mnozíby ani navrhly na řízení elek. dráhy) Plán na zřízení autobusové dopravy v Pardubicích — jde o čtyři linky, na nichž by jezdily autobusy v průběhových obdobích — vymože se znovu a tvrdí se, že provede by byl docela aktivní. Mnoho by se však podle tohoto návrhu prozivilo malých autobusů. Rozvojové náklady je odhadnout

na 500 tisíc K. a roční provozní náklady by činil 800 tisíc. Není nepochopitelné, že i tak v. V. Pardubice, to jest město s předčasnou, a právě obdobím města by byl správě města za zavedení levné dopravy na stálých pravidelných linkách, spojovacích obce na okraji s městem velmi vědny. Přes, důvěru v aktivitu, kterou má i občanstvo, je odvíšeni přísl. velký srovn. železnice pověry těchto městských linek... Záměr ovšem celý projekt musí počkat na normální časy.

O poklady kraje

Z tónu ministerstva vědeckých prací je věnováno na opravu hradu Kunetické hory — zabezpečení ravelu a podchycení věže 100.000 K. — Jméno postičením této pomoci, které Kunetické hora vsadku potřebuje, avšak rádi bychom, kdyby též naše vlastivinné museum, chovající památky o-

pravdu vzácné i jedinečné, mohlo počítati s podobnou podporou. — Kde by samy Pardubice — občanstvo — Kunetické hore i Museu hodně věnovaly svoji přítěž i podporu. Mají dnes peníze takovou cenu — jako bylo právě poklady kraje?

Zakládáme v Pardubicích filmový klub

V našem městě je značný počet těch, kteří fotografují, ale i těch, kteří filmují. Někteří filmaři — amatéři mají i krásné barevné filmy (p. inž. tov. Prokop, inž. Lejhanec, Pícká, majitel uzenářského zavodu, Dr. Fr. V. Vopálka a jimi. Snímky jejich města příležitost veřejnosti vidět. V Pardubicích čle pracuje již více let klub fotografů, mají také svoji pěknou klubovní laborator. Spojení kinematografů v klubu by rozvířil přísluš. členům

jistý užitek i větší radost z díla. — Kdyby tu bylo i pouhé předvádění filmů — ukázky přátelům kinomatografické práce, bylo by to pozdravením pro krásný filmářský sport, k tomu ovšem by mohlo se dojiti k spolupráci, vzájemné podpoře, radou, sdělováním zkušeností atd. Smece dosud připraviti, že nejdě o nějaký nový spolek, nýbrž jen přátelství — vzájemné poznání. Informace u p. inž. Lejhanec, Klenotnický závod, Wilsonova třída.

Hlásí se noví pracovníci

Zápas generací. V naší společnosti se právě horlivě jedná o ustavení nového výboru, předsednictva atd. Rozvíjí se starší o nové osoby, resp. nova generace zapasi se jinnou. Boj o nové osoby se dostává po-

malu vsude — jak do vedení města, tak i podniků městských a veřejném životě vůbec. Objektivně referujeme, aniž bychom prosazovali jednu či druhou zásadu. Mladí zděračují elán, dokazují potřebu změny osob, starí se hájí zkušenostmi, rozvahou a zavedením.

Dětské vřbavičky jen od Bažantů, Pardubice, Hlavní n.

Hasičem povinně?

V Hradci Králové provádí se náborová akce do sboru dobrovolných hasičů. Za členy sboru byli přihlášení též četné osobnosti ve správě města, resp. členové městské rady a zastupitelstva, non byli vyzváni, aby se přihlásili také dělníci městských průmyslových podniků. Někde však byla náborová akce porážka se se vzdorom, jako by šlo o nálek. V řadách dobrovolného hasičstva se náklady na náborovou akci pomekud různí; jedni ji vítají, druzí prohlašují, že sbor se svojí účinností zastává své úkoly dobře a žádá, aby dobrovolnost členství zůstala nedotčenou v každém ohledu. Snad jde také jen o rozpor spíše rázu osobního. — Objektivně: Není pochyby, že podpora a do všetrannou, sbor může vždy potřebovati.

„Velký pán v malých interesech.“ Na nádrážích se provádění zásady a ovesen i všechny předpisy, pořádku do poslední písmeny. Pan přednostka někde také sám osobně dohlíží na provádění předpisů. To je chvála hodna, ale i věčná přítěžnost či horlivost úřední, ale snad přece jen ta revize odevzdávání jídelnek by se mohla přenechat zřízencům, na tolik jsou snad přece spolehliví! — Osobní účast přednosty na školení s občestvem — to se snad nebudí do většího nádraží. Na ty rozmálosti platí náš titulék. (Polské písně)

Kukrovinky, dorty, bonboniery, pečivo - Hofmann, cukrářství v Pasáži.

Výběh knižky: Knihy a časopisy...
Kupím PERSKÉ KOBECERCE. Zn.: „Novomanžel“ na Píras, Praha, Paoska 10.

Boj proti bolesti

Boj proti bolesti. Všechny bolesti, které nás trápí, jsou způsobeny tím, že naše tělo je napětím. Napětí vzniká tím, že naše tělo je napětím. Napětí vzniká tím, že naše tělo je napětím. Napětí vzniká tím, že naše tělo je napětím.

Vystavili svůj v Pardubicích je mnta.

Vystavili svůj v Pardubicích je mnta. Bili se jidlovám města Pardubice v roce 1940, ději se všemožné přípravy, ale zapomená se na vystavení sil uměleckých výtvarníků, nutnou nejen pro domáci, ale i cizí umění.

Potřebujete peníze?

Potřebujete peníze? Klenotník Lejhanec Pardubice - Wilsonova třída.

O chleba chudých

O chleba chudých. Přivydělává-li si občan sociálně slabší nějakým speciálním nepravidelným zaměstnáním několik hodin, neboť to poskytl na několik měsíců, ni, je to ten, kdo potřebuje. Časová tak však občan s měsíčním penzi několiklaticílovou a opylující je jeho pozemským statky, — jak to nazvati...?

„Kde je žalost, každá životní musí nyní žádat o příděl surovin. Samozřejmě. Životní řádce, úředně zapsané. Nyni máš se tolik obyvnicka — kteří dosud pracovali „na Černo“, či „tesoval“ hlási o povolání živosť. Změněné pomocy takto objevily řady nových živosťovníků. Má z toho radost jisté žerní úřad — a komerční snad i společnost. To množství nových živosťovníků je ovšem šťastně zvyčené i v jiných oborech.

„Velký pán v malých interesech.“

„Velký pán v malých interesech.“ Na nádrážích se provádění zásady a ovesen i všechny předpisy, pořádku do poslední písmeny. Pan přednostka někde také sám osobně dohlíží na provádění předpisů. To je chvála hodna, ale i věčná přítěžnost či horlivost úřední, ale snad přece jen ta revize odevzdávání jídelnek by se mohla přenechat zřízencům, na tolik jsou snad přece spolehliví! — Osobní účast přednosty na školení s občestvem — to se snad nebudí do většího nádraží. Na ty rozmálosti platí náš titulék. (Polské písně)

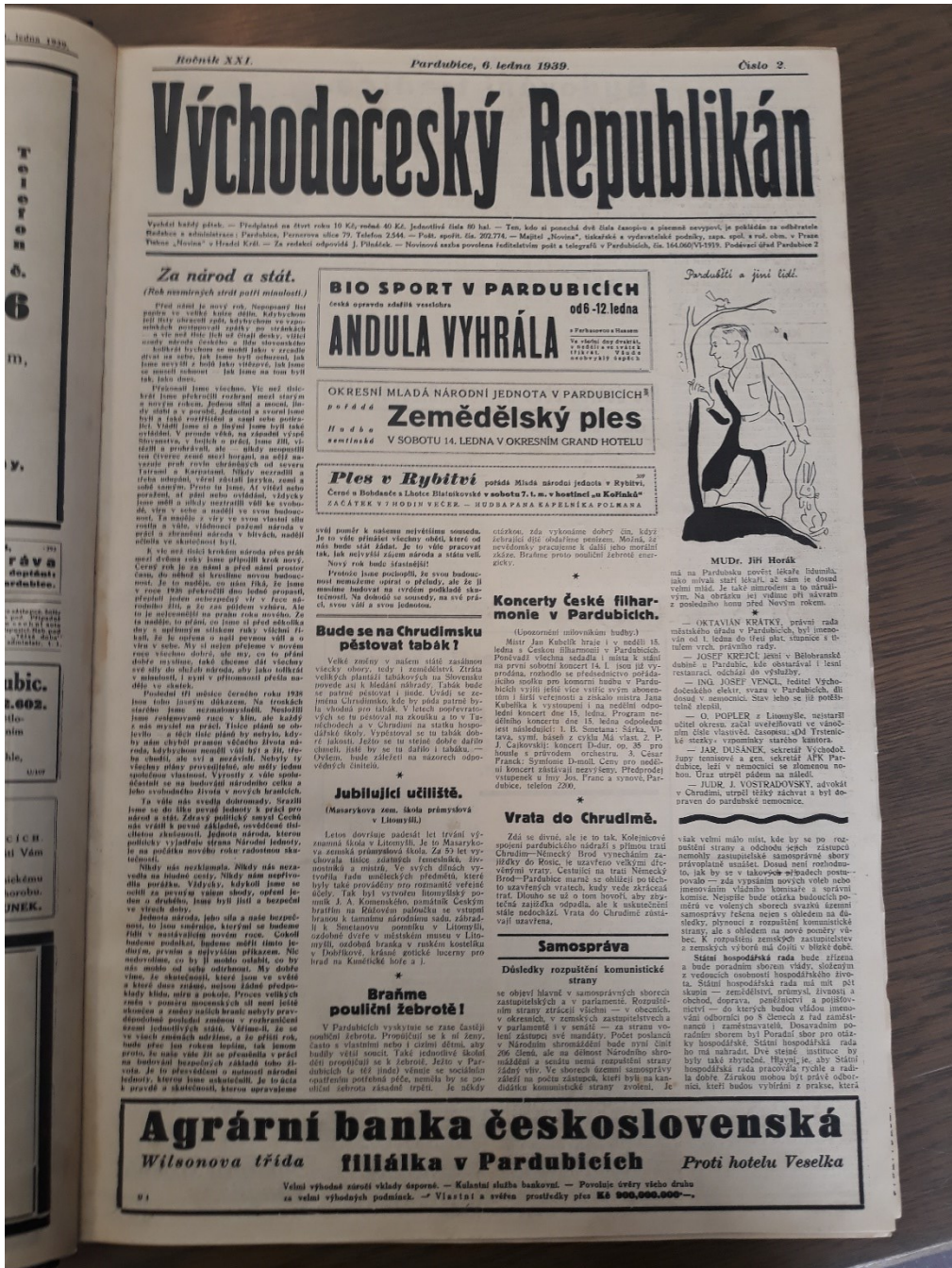
Leto se hodně gratulovalo.

Leto se hodně gratulovalo. Blahopřát šťastnější nový rok je pěkna společenská zvyklost. Ale museli jste se i zasmát, když vám platí mnoho štěstí v novém roce i popeláři a metarfi, které jste jakžv u odmašeni popela a meteni uic nevěděli. Jenže na tu konkurenci i praví si řípec stívalová, neboť leckde přišli už, když bylo odgratulováno a ti praví — vyšli s prázdnu.

● KUPÍM PERSKÉ KOBECERCE. Zn.: „Novomanžel“ na Píras, Praha, Paoska 10.

Příloha č. 3: *Pardubický pepřený perník* z července 1939 (obrázek)

Východočeský republikán

Vychází každý pátek. — Vychází na číselníku 10 Kč, ročně 40 Kč. Jednotlivé čísla 30 hal. — Ten, kdo si ponechá dvě čísla časopisu a přičtení nezvýší, je postaven za odměnu do sbírky a administrace. — Přebírá: Parnice, Parnice ulice 79. Telefon 2544. — Pošta spojuje č. 22274. — Majitel: J. Štěpánek, ústřední a vydavatelský podniky, hosp. spol. s r. o. s. v. Praze. Vlastn. „Hlas“ v Hradci Králové. — Za ročník odpovídá J. Štěpánek. — Novotný nese odpovědnost za obsah a integritu v Pardubicích, č. 164.060/VI-1939. Poštovní úřad Pardubice 2

Za národ a stát.

(Rok nemívá svých strání pání minulostí.)

Prvního ledna nový rok. Nezapomínám, jak jsem se v tomto okamžiku cítil, když jsem se vzbudil a vstal z postele. Všechno bylo nové, všechno bylo jiné. Všechno bylo krásné, všechno bylo dobré. Všechno bylo krásné, všechno bylo dobré. Všechno bylo krásné, všechno bylo dobré.

Všichni jsme šťastní. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré.

Prvního ledna nový rok. Nezapomínám, jak jsem se v tomto okamžiku cítil, když jsem se vzbudil a vstal z postele. Všechno bylo nové, všechno bylo jiné. Všechno bylo krásné, všechno bylo dobré.

Všichni jsme šťastní. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré.

Prvního ledna nový rok. Nezapomínám, jak jsem se v tomto okamžiku cítil, když jsem se vzbudil a vstal z postele. Všechno bylo nové, všechno bylo jiné. Všechno bylo krásné, všechno bylo dobré.

Všichni jsme šťastní. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré.

Prvního ledna nový rok. Nezapomínám, jak jsem se v tomto okamžiku cítil, když jsem se vzbudil a vstal z postele. Všechno bylo nové, všechno bylo jiné. Všechno bylo krásné, všechno bylo dobré.

Všichni jsme šťastní. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré.

Prvního ledna nový rok. Nezapomínám, jak jsem se v tomto okamžiku cítil, když jsem se vzbudil a vstal z postele. Všechno bylo nové, všechno bylo jiné. Všechno bylo krásné, všechno bylo dobré.

Všichni jsme šťastní. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré. Všechno je krásné, všechno je dobré.

BIO SPORT V PARDUBICÍCH

ANDULA VYHRÁLA

OKRESNÍ MLADÁ NÁRODNÍ JEDNOTA V PARDUBICÍCH

Zemědělský ples

V SOBOTU 14. LEDNA V OKRESNÍM GRAND HOTELU

Ples v Rybitví

posádka Mladá národní jednota v Rybitví, Ples v Rybitví, Ples v Rybitví, Ples v Rybitví.

Nový rok bude šťastnější. Prvního ledna nový rok. Nezapomínám, jak jsem se v tomto okamžiku cítil, když jsem se vzbudil a vstal z postele.

Bude se na Chrudimsku pěstovat tabák?

Větší úrodnost v našem státě znamená více obilí, tedy i zemědělské výroby. Větší úrodnost v našem státě znamená více obilí, tedy i zemědělské výroby. Větší úrodnost v našem státě znamená více obilí, tedy i zemědělské výroby.

Jubilium učiliště.

(Masarykova škola přemyslova v Litomyšli.)

Letos slavíme padesát let trvání významné školy v Litomyšli. Je to Masarykova škola přemyslova. Letos slavíme padesát let trvání významné školy v Litomyšli. Je to Masarykova škola přemyslova.

Brahma pouliční zebrot!

V Pardubicích vyvíjejí se zase častěji nemocní zebroti. Provozní se k nim zavazují a vlastními nebo i cizími dětmi, aby byli větší soust. Také jednotlivé školičky propouštějí se k zebroti. Je to v Pardubicích, kde lidé žijí v blízkosti zvířecích zebrot, kteří jsou na každém kroku komunistické strany zrozeni.

Pardubici a jiní lidé.

MUDr. JIH Horák má na Pardubicku pověřit lékaře. MUDr. JIH Horák má na Pardubicku pověřit lékaře. MUDr. JIH Horák má na Pardubicku pověřit lékaře.

Koncerty české filharmonie v Pardubicích.

Uspořádání informovaní budovy. Mistr Jan Konečný hraje i v neděli 15. ledna v České filharmonii v Pardubicích. Koncerty české filharmonie v Pardubicích. Uspořádání informovaní budovy.

Vrata do Chrudimě.

Záti se dívá, ale je to tak. Kolektivní společenství pardubického nádrží s přílohou trati Chrudimě-Němčický Břez v územním zajištění do Konic, je uzavřeno velkými dřevěnými vraty. Kolektivní společenství pardubického nádrží s přílohou trati Chrudimě-Němčický Břez v územním zajištění do Konic, je uzavřeno velkými dřevěnými vraty.

Samospráva

Důsledky rozpuzlení komunistické strany se ohlasy hlavně v samosprávných sborech zastupitelských a v parlamentu. Rozpuzlení strany zřídčí všichni — v obcích, v okresních, v zemských zastupitelských a v parlamentu i v senátu — za stranu volání zájmu své moudrý. Počet poslanců v Národním shromáždění bude nyní čítat 266 členů, ale na členů Národního shromáždění a senátu nemá rozpuzlení strany žádný vliv. Ve sborech samosprávných zřídčí na první zasedání, kteří byli na kandidátce komunistické strany zrozeni.

Agrární banka československá
 Wilsonova třída filiálka v Pardubicích Proti hotelu Veselka
 Velmi výhodné záruční vklady depozit. — Kulturní služba bankovní. — Povolené úvěry všeho druhu za velmi výhodných podmínek. — Vlastní a svěřené prostředky přes Kč 300.000.000.—

DŘÍVE „VÝCHODOČESKÝ REPUBLIKÁN“ A „ČESKÝ VÝCHOD“.
 Ročník XXI. Pardubice, 9. června 1939. Číslo 24.

ČESKÝ VÝCHOD
 LIST NÁRODNÍHO SOUŘUČENSTVÍ.

Redakce a administrace: Pardubice, Pernerova ulice 79. Telefon číslo 2344. Za redakci odpovídá Josef Písaček.

Nové formy národního života.

Nervová v otázkách zahraničních příměrů a schůzky s národními pracovníky. Bylo tomu tak za všech dob a otázkou zůstává jako zásad do práv národních nebo jako postáváním vlasteneckých cílů. Než třeba v zájmu, je opravdovější, než v zájmu národním, na životě a přednáškách a slavnostech, chová. Rodina je základem národního vědomí, poučování tam klíč všemohoucího národa, tam roste poctivost a národního společenství. Národ v současných chvílích potřebuje, aby rodinný život byl přetvářen a aby v rodině vychovávali oživovaní vlastenecký cíl. I za neklidných poměrů zahraničních lze nalézt vhodné a krásné formy národního a vlasteneckého života, je třeba přestat a dřívějším zanevševňování ná-

Obce, haste se do seznamu letovisek!

Všechny obce, jen málo zám na prostranství získávají letní hosty a neletovisek, než se přemění do seznamu velmi hojně vzhledu národním souřučenství v Praze XII. Hooverova tř. 2. Přes budou docházeti — přeláskanému občanstvu — sociální a zdravotní správy, rodinné osvěty a příslušných úřadů občanské služby pro potřeby vzhledu letovisek a letovisek. Pro zájem těchto nových národních letovisek a národních zdravotních úřadů a národních zdravotních úřadů, tak i krajských úřadů a proto je záhodno, aby se všech obcí, které mohou za letoviska sbírat, po která učí řády přeláskanému občanstvu, bude občanské letovisek i turistické programy. Je však třeba, aby tato práce byla vykonána obrátit, příslušky a úřady letovisek aby byly podrobeny občanským úřadům a ještě letos vzhledem vzhledem záměrů a letovisek. Tam, kde obce pošlou příslušky přímo na úřady do Prahy, bude propagace kraje kratší a více úspěšnější.

„Východě kraje“.

Budoucnost národa v jeho populační síle.

Život národa nezávislým jenom přítomnosti spojenosti se vzpomínkami na minulost. Tak žije jen národ vyzrálý, který se nechtějí dělati pouze svou vyloučenosti, jež již přeláskanému občanstvu, který chce žít, a nikdy se nevrátí. Národ, který chce žít, neměl se spojovat s národním v minulosti, ale v současnosti. Mladost má se má být rod čekat v jeho dalším životě. Ale budoucnost není fantazie, nýbrž boží realita o nic méně než sama přítomnost. V budoucnosti nesmíme hledat vzdálené zámky, nýbrž sřízlivé počátky, které asi v ní bude kolébka a kolik rávků. Neboť se musí kulturní úroveň našeho národa nic plátna, když počet členů národa klesá, protože pak se stává činná síla.

Zahledíme se takto do naší národní budoucnosti, vidíme mnoho vstřícnosti. Než třeba že uvádí data o poklesu porod-

Sociální hídka

Rekreční tábor v Trhové Kamenici je mletím zřetelně „entracie“, občodba Chrást, má pěknou polohu a teni partii Chrást, Struhové domy jsou komorné zářivou (vodová, elektrická, ověřené, katalanec) na kulových 20 dětí připadá jeden dorozce, dle jsou též pod státem i kálským dozem, strava je vydatná.

Sokolstvo

Letovisko „Sokol“ Pardubice III. Sokořská činnost v Famili jde velmi úspěšně dopředu. Ve výborové schůzi bylo obhlašován, že dne 18. června 1939 bude pořádán jednatí a příležitosti otevření letního cvičiště a Zámecku slavnost pod názvem „Sokolská beseda“. Činnost se bude konat občodně i večer. O zájmu a občodření se postará člá. letoviska. Polici činnost otevřel na sebe polidatelský odbor.

Kulturní hídka

Sedmdesátý skutečného rodáka, spis. J. V. z Fimberka. Dne 4. t. m. došli se 10 let řed. líněckých škol J. V. z Fimberka (vlast. jména J. V. Svoboda), spisovatel rannových povídek. Za svého občodního pobytu v průmyslovém líněcku poznal důkladně život líněcký a barčnický, a výsledky pečlivého pozorování uložil do dvou řad povídek a románů, na př. Světí pravda, Hrdá radost, Měsíc nete, Vítěz čiv.

„Východočes. kraje“ Archív. F. Voves, dirigent pěveckého sboru „Suke“ v Pardubicích, který řídil svůj sbor na ruz. přím koncertu 1. t. m. F. Voves studoval hudbu u Jaroslava Křivky a dirigování sboru u Fr. Šimky. Letos vykonal stá. zkoušku ze sborového zpěvu pro střední školy.

Blíže u cesty nedaleko Stěblově.

Je to mlý obzrak našeho Polabí. Blíže u jsou roztrošeny jednotlivé i v malebných skupách.

Agriární banka československá
 Wilsonova třída filiálka v Pardubicích Proti hotelu Veselka
 Velmi výhodná záruční výkupy depozit — Kulturní služba bankovní — Poradivo úvěry vzhledu druž za velmi výhodných podmínek — Vlastní a svéšen prostředky přes Kč 900.000.000.—

Príloha č. 6: Východočeské Večerní slovo, regionální mutace deníku Večerní České slovo z 13. června 1939.

Východočeské Večerní slovo

Redakce: FARDUBICE, telefon 2222. Administrativní: Vilémova ulice 13.

Umilské osadek Chrástím.

Dnes Smetanova Líbaň. Při oslavách smrti skladatele Smetany... (text continues with details of the anniversary celebration)

Město (Práha). Anko V. C. S.

světelné svyň obelaha a velkou hufňu... (text continues with a report on a performance or event)

Záležní v Pardubicích. Od Fardubického byla na východočeské... (text continues with local news from Pardubice)

Ve večerním představení Smetanovy... (text continues with a review or report on a theatrical performance)

Rumunské vzpomínání Zdeňku Otavovi. Nás východočeský rodák, přece Zdeňek... (text continues with a commemorative article for Zdeněk Otava)

Měšní správa pardubického školního lékaře.

V květnu spála a spalničky.

Spáleno se děti nakazily při styku mimo školu. — Dobře slivý soustavného očkování a překováním dětí proti záškrtu.

Hř — Měšni správa pardubického školního lékaře... (text continues with a report on a school epidemic and vaccination efforts)

Panu MUDru JAR. SNOPKOVI, panu MUDru O. STROMSKÉMU.

za vnořené lékařské ošetřování. — Tě sestřičkám-ošetřovatelkám vzdávám upřímné díky.

Pe 5485 JAROSLAV HUBI, zaměst. fy. Jul. Meini, Pardubice.

Polka učitel své výtvarníky. Auličkové a Honsovo dílo. Při oslavách smrti skladatele Smetany... (text continues with a report on an art exhibition)

Čekanky' zas na scéně.

Při příležitosti jubilea své žitné divadelní činnosti uvedl režisér Josef Barša na scéně... (text continues with a report on a theatrical production)

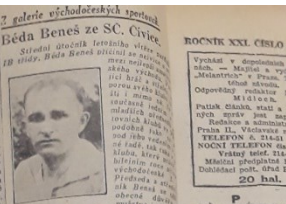
Různé zprávy ze dne.

Nestor policisté oděšeli. Za bojné úřady po... (text continues with various short news items)

Komunikační starosti chrámského okresu.

Oprava dálkových silnic.

Čeká se na schválení ústředních a subvenčních míst... (text continues with a report on road repair projects and funding)

Beda Beneš ze SC. Cívce. Sídlní představení... (text continues with details about the exhibition)

Zřízení vrb. zen.

Změny vop na Kladně. Na školích e zahájí další... (text continues with news about school changes and events)

Drobnosti ze FK. Choceň.

Vítězské II. třídy FK. Choceň. Vítězské... (text continues with sports news from Choceň)

Nákladní auto spadlo do ryby.

Dvokou havarií. Je se však... (text continues with a report on a truck accident)

Poděkování.

Pokladník za povinnost... (text continues with a thank you note)

Antonín Setkovský hostinským - Na Rozkoši.

V Pardubicích, za vzorné a... (text continues with a notice or announcement)

Hotel Cezev Litoměřice.

Průběh dobrých... (text continues with an advertisement for Hotel Cezev)

Příloha č. 8: Titulní strana prvního čísla *Pardubického Sokola* z roku 1939.

